

BALADA O VNETEM SLEPIČU IN NERAKASTIH RODILIH
SEMAFORIZACIJA PALANKE
MARIBOR POSTAJA UNIVERZITETNO MESTO
ALI JE IGOR BAVČAR UDBAŠ

YU ISSN (9296) — LETNIK XXXI, ŠT. 1 — OKTOBER 1990 — CENA 10 DIN

KATEDRA

KATEDRA

IV 284/1990/91
UNIVERZITETNA KNJIŽNICA
MARIBOR p.o.
4-1990/959

RAJKO MURŠIČ: KRIŽI ČEZ SLOVENIJO

Saj poznate tisto zgodbo o križanju, mar ne? Rimljani so se s pomočjo vazalov nekega dne odkrižali nekega prekucuh, ki je v Palestini hotel uvesti božje kraljestvo in revež je moral na Kalvarijo nesti križ, na katerem se je potem vprašal: »O Bog, zakaj si me zapustil?«, čez nekaj dni pa vstal od mrtvih in zasedel svoj pravični prestol.

V času, ko Slovenci brišejo prah s križev v predalih in jih postavljajo nazaj v »bohkov kot« in poleg starih znamenj postavljajo nova, se človek kar nekako ne more znebiti občutka, da je bila

prav kratkovidna aroganca, s katero so se domači analitiki še pred desetletjem lotevali islamske renesanse v Iranu, saj sodobno slovensko križarstvo v marsikaterem elementu obuja vrednote, ki zvenijo poaštano fundamentalistično (saj poznate kulturniško zgodbo o narodu, ki išče novega gospodarja, da bo potem lahko le še molil in delal).

Prav tu je treba napraviti križ čez narodovo dediščino hlapčevstva, ki nas veže k tlom že nekaj katoliških stoletij. Namesto da bi se končno enkrat postavili na lastne noge, hočejo tudi novodobni oblastniki na vsak način paktirati tudi s samim hudičem, samo da ne bi bilo treba stoodstotno odgovarjati za svoje lastne svinjarije (in bi lahko svojo odgovornost še naprej splavljali po Savi navzdol vse do Donave). Slovenci pač ne verjamejo induktivistični logiki (ki je dejansko diskutabilna), da je nameščeno zelo velika verjetnost, da se to, kar se ni zgodilo v sedemdesetih letih, ne bo zgodilo tudi v naslednjih mesecih (po domače povedano: da resen dogovor s krvnimi brati ni možen, med dru-

gim tudi zato, ker Slovenci niso nikoli živeli v južnoslovenskih drugih — razširjenih družinah).

Slovenci so pač privrženci stroge dedukcije in zagledali ne le da iščejo gospodarja, ampak si hočejo tudi vse pore skupnega življenja organizirati strogo hierarhično. Pripravljeni so nositi križ na Kalvarijo, upajoč, da ne bodo križani. Nezadovoljni z obstoječim stanjem verujejo v pravičnost, ki jim bo s konfederalno pogodbo prinesla zveličanje — kot da večina Slovencev v svojem življenju ne bi prebrala nobene basni. Božja volja, cesarjeva volja, kraljeva modrost in Titova karizma so skozi zgodovino materializirali Slovenčev željo po oddaljenem Nadzaju, in v trenutku, ko se spravlja, so pripravljene potepati redke emancipacijske procese v svoji zgodovini.

Če že hočejo kovati leseno železo (državno suverenost brez lastne valute in z njo povezanega gospodarstva, brez lastnega davčnega sistema etc.), pa jim ne moremo dovoliti alkimističnih coprnij v lastni hiši, ki naj bi jo po konfederalni pogodbi uredili po

svoje. Če že prihranimo pritajene načrte o vračanju k tradicionalnim vrednotam (verouku) in govorance o svetosti življenja (ki bi Slovenke vrnil v roke mazačem) za drugo priložnost, pa tokrat ne moremo mimo načrtov popolne centralizacije Republike Slovenije.

Res je sicer, da je Slovenija teritorialno majhna (s tem pa še ni rečeno, da mora postati majhnost priložnost za vse oblastniške fundamentaliste v »lastni hiši«), toda tako raznolika je, da noben križ, ki bi ga začrtali preko južne strani Alp, ne more prekriti njene celote. Iz ljubljanske meglene kotline ta dežela res izgleda majhna, toda z ljubljansko meglo še ni konec Slovenije, ki se dobesedno spreminja od hriba do hriba in od vasi do vasi, tako da ji enotne mere ne more vzeti še tako čarodejni krojač.

Unifikacija Slovenije bi povsem potokla regionalno bogastvo tistih bodoče države in iz bogastva razlik skrpala revščino enakega, iz avtonomno razvijajočih se pokrajin pa bi napravila poslušne fevde.

Enodomna skupščina je dolgoročno gledano trojanski konj, iz katerega bi se čez čas vsuili križarski bojevniki, ki bi napravili »rechtstaat« po Bismarckovem vzoru prav tam, kjer bi lahko avtonomi subjekti na podlagi demokratičnega prekljanja našli vsaj kolikor toliko trezne rešitve.

Centralizacija v resnici pomeni nadzor nad vsemi dejavniki, ki determinirajo žitje in bitje prebivalstva, predvsem pa palico, ki na eni strani prijetno žgečkija, na drugi strani pa po potrebi treščni naravnost v vsako nepokorno gnezdo. Pomeni med drugim tudi centralizirano odločanje o gospodarskem razvoju in energetiki, šolstvu in kulturi, da o lastnih represivnih aparatih države sploh ne govorimo. S takšnim konceptom državne uprave bi prišli iz dežja pod kap, saj bi slej ko prej številke znova zagospodarile nad treznimi projekti (bistvo centralističnega odločanja je namreč v kvantifikaciji, decentralizacija pa je zmeraj povezana z živahnimi mimo — in sredobežnimi tendencami).

S trezno regionalno usmeritvijo ob spoštovanju regionalnokulturnih razlik bi lahko centri postali zgolj mediji koordinacije, ne pa subordinacije, toda katoliško mislečim jagnjetom je seveda subordinacija (poslušnost) veliko bližja. Ljubljana bo tako slej ko prej pohopnila Slovenijo, regije pa bodo postale le še zgodovina, dostopna samo etnologovemu pogledu.

Če potegnemo križ čez Slovenijo, pa za zdaj lahko ugotovimo le, da od (recimo) Črne do Črnomlja potujemo približno tako dolgo (in s podobnimi težavami) kot pred stoletjem in več s poštno kočijo in da nas na poti med Piranom in Lendavo na Trojanškem klancu sicer ne čakajo rokovnjači, zanesljivo pa nas ustavi brezihoden cestni zamašek. Z vsemi temi križi se pač vrnemo nazaj v preteklost (nazaj v prihodnost pa je za zdaj dano potovati samo Michaelu J. Foxu) in za dobro orientacijo v tem prihodnje-preteklem času si velja še enkrat prebrati futuristični priročnik (4000), ki ga je že pred stoletjem spisal Ivan Tavčar.

GORAN TODORVIČ: BOSANSKI BOJI ZA OBLAST

Bosna, ponosna dežela. Iz dneva v dan se potrjujejo ocene domačih analitikov, da se bo prav tukaj v mnogočem reševala usoda (samo) razpadajoče Jugoslavije. V kolikor je na začetku kazalo, da bo BiH lahek plen za razno razne strankarske odposlanke iz ostalih republik, postaja zdaj to vse manj verjetno. Razlogov je, seveda, več.

Namreč, zadnji dogodki, ki so dvignili precej prahu in razdelili tukajšnje javnost, so bili relevanten kazalec, da se državni organi budijo iz spanca in kažejo, da še prav zares obstajajo. V prvi vrsti gre za dogodke v Foči, kjer je, kot je znano, z nedvoumno namero, da prepriči konflikt med

Srbi in Muslimani, intervenirala tudi policija. Brez dvoma bodo mnogi ugovarjali takšnim metodam za vzpostavljanje reda, v kolikor pa želimo pravno državo, vsi pa nanjo prisegamo, potem moramo sprejeti za realnost, da se obstoječa ureditev mora štiti, vse dokler se zakoni in Ustava ne spremenijo po legalnih poteh. Resda metode v tem primeru niso bile popularne, bile pa so, vsaj za sedaj, učinkovite. Sicer pa poskušajmo biti realni in oceniti, kaj bi v podobnih primerih naredili v marsikateri zahodni državi, ki so nam, ko gre za demokratičnost, najsvetlejši vzor. Kot v vseh ekscesnih stnjah od sedaj, so nacionalne stranke imele za potrebno kar najhitreje lansirati sporočila, da bi na kar najbolj direkten način dali vedeti pripadnikom svoje nacionalne črede, da so na njihovi strani in pripravljeni v vsakem trenutku braniti njihov Nacionalni interes. Pravi razlogi nastalega spora pa seveda nikogar ne zanimajo.

Za kakšno konfliktno in zmedeno situacijo za bodoče, potencialne volilce pravzaprav gre, najbolje govori dejstvo, da je v Bosni trenutno registriranih nič manj kot osemindeset strank. Pozornost analitikov pa vendarle vzbujajo največje, ki bodo krojile sliko bodočega BiH parlamenta. Skladno s tem, je tukajšnja javnost doživela nemajhen šok in presenečenje ob razkolu Stranke demokratske akcije, ki združuje Muslimane.

Presenečenje je toliko večje, če vemo, da gre, vsaj za sedaj, po članstvu za najštevilnejšo novonastalo partijo in po mnenju mnogih najverjetnejšega kandidata za poslanska mesta. Toda stvari se naenkrat zapletejo in s tem postanejo tudi možnosti manjše. Namreč, do pred kratkim prikrita notranja nesoglasja in boji za oblast so kulminirali na tiskovni konferenci, na kateri so Adil Zulfikarpašić, prvi podpredsednik SDS, Muhamed Filipović, predsednik Foruma za individualne in tradicionalne pravice Muslimanov, Hamza Mujagić, predsednik SDA Banja Luke in Fehim Nametak, predsednik mestnega odbora SDS Sarajeva zapustili stranko in razkrili nekatere resnično neverjetne stvari. Svoj odhod so pojasnili z gibanjem stranke v desno in močnim verskim vplivom, ki po njihovem mnenju usmerja stranko v ekstremizem, ne pa v liberalizem. Glavni vodja te desne struje je po njihovih besedah Omer Behmen, ki, kot pravijo,

vnaša šerijatske in verske kriterije v stranko, podpredsednika stranke Salema Šabića pa so razglasili za dolgoletnega aktivnega sodelavca vojaške protivojvoščevalne službe. Takšne obtožbe so kot strela z vedrega neba zadele strankine simpatizerje, pa tudi druge. Na te obtožbe je reagiral Alija Izetbegović, predsednik stranke, sicer pa eden od glavnih obojencev na proslulem montiranem procesu proti fundamentalistom na začetku osemdesetih v Sarajevu. Izetbegović namreč trdi, da gre pri vsej stvari samo za boj za oblast Adila Zulfikarpašića, ki meni, da zaradi svojega bančnega računa lahko kupi vse ljudi in ki je tudi zahteval, da bi bil edini kandidat za mesto bodočega predsednika predsedstva BiH. Pri tem opozarjajo še na hodže, ki so delali za Udbo, govorijo pa tudi marsikaj o bodočem izgledu strankarske zastave, pa tudi o pojavih na nekaterih zborovanjih, kjer je vihrala celo zastava Saudske Arabije!? To dokaj nelagodno in nepričakovano situacijo bi morali rešiti na skupščini SDA, ki je bila v Tešnju. Po pričakovanjih so ob tej priložnosti izključili omenjene organizatorje tiskovne konferenca s samo enajstimi glasovi proti. Teh sklepov četverica sploh ne priznava, češ da gre

za manipulacijo, ker ima SDA sedaj okoli 700 tisoč članov, zaradi česar bi po njihovem mnenju morali izbrati tudi nova vodstva. Prav tako so napovedali ustanovitev nove partije, tako imenovane Bošnjake stranke. To pomeni, da se bo članstvo sedaj razdelilo med ta dva nasproti si stoječa pola. Pri tem ne gre pozabiti, da je Zulfikarpašić vendarle uspel zbrati smetano muslimanske inteligence, celo Fikreta Abdića, ki mu je plačal tudi obrambo v aferi Agrokromerc. Kakorkoli že, očitno je, da imamo opravka z golim bojem za oblast, kar je samo žalostna in scefrana slika naših prvih povojnih volitev. Pri tem ni nepomembno, da so volilci v Sloveniji in Hrvaški že spoznali, kaj pomeni slepo zaupanje, zaradi česar imajo sedaj, vlade, ki modernih, še posebej ekonomskih programih, ne znajo nič več kot zrušena komunistična garnitura. Najbrž se strinjamo, da to ni napredek. Medtem, ko je razkol v SDA evidenten, v vrstah tukajšnje HDZ še trajajo čistke. Tako so po direktivi iz Zagreba zamenjali njegove dosedanega liderja Davorja Perinovića. Ta primer je definitivno postavil na sratični steber novo hrvaško oblast. Njene poteze (najnovejši primer blokiranja Slobodne Dalmacije) so tako ka-

tastrofalne, da jim je celo Inertno predsedstvo BiH poslalo pismo, v katerem jim je razdelilo nekaj klobut in sporočilo, da pustijo Bosno pri miru in da ne pošiljajo svojih funkcionarjev na njen teritorij brez predhodne najave. Istočasno se šušlja, da bo do puča prišlo znotraj SDS, znotraj katere obstaja struja, ki bi rada zamenjala sedanega predsednika Radovana Karadžića, ki, tako vsaj pravi, ni dovolj radikalen. Kakorkoli že, zaradi razkolov znotraj nacionalnih strank se večajo možnosti levih partij. Tako nedavna ZK BiH — SDP vstaja od mrtvih. V Skenderiji je napravila relativno atraktivno konvencijo pred 10.000 ljudmi. Istočasno pa kažejo tudi raziskave javnega mnenja, da ima najresnejšo podporo Stranka reformnih sil (Marković) za katero bi po zadnjih podatkih glasovalo 25.96 % volilcev. Bosanski lider SDS je še bolj drzen, ko napoveduje da bo njegova stranka zagotovila absolutno večino. Seveda govorimo o Nenadu Kecmanoviću, sedanjem rektorju Univerze in glavnem akterju »vohunške afere« izpred leta dni. Sedaj mu menda ne bodo »dokazovali«, da dela za Ruse... kdo ve?

SILVO ZAPEČNIK: OPERACIJA USPELA — BOLNIK PA BO MORAL UMRETI

Si boste izbrali zdravo življenje, pomoč zdravnikov, ali pa morda bolezen bolečine in na koncu smrt? Takšno izbiro so imeli pred nekaj leti v mestu. Kljub jasni zavesti, da smrti nihče ne uide, se je takrat večina odločila za samoprispevek ohranjanja in lajšanja življenja. Časopisi so zmagoslavno poročali o novi zmagi socialističnega humanizma, ki je pokazal, da za proletarce nobeno breme ni preveliko.

Samoprispevek je bil tipično samoupravna pogruntavščina socializma za dodatno obdavčevanje. Od ljudi se ni terjalo, saj so dali kar sami. Kljub temu, da je bil ta institut dobro utečen, so se nad njim v drugi polovici osemdesetih let začeli zgrinjati oblaki. Zavest ljudi je pričela padati. Zato so takratni vodilni možje mesta k novemu naberanju denarja pristop-

pili kar se da preudarno. Kaj bi mesto nujno potrebovalo sicer niso vedeli, vedeli so pa, da se samoupravnemu denarju ne gre kar tako odreči.

Zbirali so podatke o mnenju v samoupravnih atomih (krajevnih skupnostih). Razpoloženje je bilo pod pričakovanimi parametri. Sledil je genialen korak. Izvedena je bila javno mnenjska raziskava, ki je pokazala, da ima v Mariboru največ možnosti bolnica. Tako je tudi padla odločitev. (Ob tem primeru se vidi, da je mariborska politika bila pripravljena poslušati nasvete znanosti. Torej očitek, da se v mestu nikdar ni dalo posebej dosti za znanost, ne drži povsem.) Široka medijska reklamacija (podatki o tem, koliko je stala, niso nikdar ugledali luč dneva), ki je ljudi pustila, da so odločali o tem ali so za zdrave ali pa morda za bolezen, je dosegla željeni cilj. Samoupravitelj je zopet enkrat odvezal svojo borno mošnjo.

Na dan referendumu se je torej svobodno odločalo o lastni usodi. V radikalni verziji: o življenju ali smrti. Resnici na ljubo moram priznati, da odločitev ni bila težka. Povprašati se je potrebno le o tem, ali se je bilo sploh mogoče odločiti. Je smrt izbira?

Sama notranja logika iskanja naslovnika samoprispevka nam

pokaže, da je bila dilema umetno plasirana. Dilema se je vzpostavila, da bi se na izrekanju uspelo. Saj če bi javnomnenjska raziskava pokazala, da bi ljudje raje dali denar za živalski vrt, bi stal živalski vrt. Smrti v tem primeru ne bi bilo.

V zadnjih tednih je barantanje s smrtjo zopet zapolnilo naše medije. Postalo je jasno, da središtev, pridobljenih s samoprispevkom, ne bo dovolj za celotni predvideni program. Vnela se je borba med internisti, ki si želijo s sklincevanjem na strokovna merila pridobiti na svojo stran politične veljake, ter ginekologi, ki zahtevajo upoštevanje referendumske odločitve.

Mesto razsodnika v tej pravdi je zavzel šef mestnega izvršnega sveta, ki je uspel z zamisljivo referendumu o referendumu, ter še posebej z bleščečo utemeljitvijo, zakaj bi bil ta potreben (nasionil se je na vneti slepič, kateremu je ob strokovni podpori bolnice dal prednost pred neraskostim tkivom na rodilih) vpeljati v sicer tako resno politiko, nekaj svojega izvirnega humorja. Njegova prvotna namera je bila torej povsem jasna — zagotoviti sredstva internistom in pozabiti na ginekologe. Elegantra rešitev, skladna z du-

hom novega časa in brez prevetljivih obremenitev.

Šef mesta je hote ali nehoti pozabil, da bi moral v istem trenutku (oziroma še prej, saj je kot predsednik IS zadolžen za sprotno spremljanje samoprispevka) pregledati, kaj se je dejansko dogajalo s sredstvi samoprispevka. Izdelati bi moral poročilo o tem, kako so se nabrana sredstva trošila. Jasno je, da s tem ne bi rešil problema sedanjega primankljaja, toda s tem bi si vsaj nadel videz, da dogajanje v mestu drži v svojih vejah. Tako so pa ga dogodki presenetili prav toliko kot vse ostale plačevalce samoprispevka.

Kaj bi Maribor brez Ljubljane? Predstavniki mariborske vlade so 21. avgusta obiskali fragmente republiške vlade verjetno z željo, da bi kdo že enkrat pomagal. Če je kdo pričakoval (menim, da je takih zelo malo — izjemo tvori verjetno le mariborski predsednik) denar, se je vstel. Našla se je rešitev ki jo je Večer označil kot Mariborsko-ljubljansko formulo. In kaj se zatem skriva? Izpolnil se bo program samoprispevka, žepi delavcev pa bodo plitkejši za prispevek in participacijo. Ne bomo nadaljevali z novim samoprispevkom, temveč samo prispevkom. Kar ljudje ne bi dali, jim je potreb-

no vzeti. Če videz ne vara, je tudi v novi demokratični oblasti človekovo zdravje ena izmed najvišjih vrednot.

V Ljubljani sta se na izrednem sestanku srečali dve politični konceptiji. Mariborski del omizja je s problemom samoprispevka v metropoli prinesel socialistično breme skupaj s socialističnim modelom za njegovo razrešitev: Pomagajte nam ali pa naj ljudstvo odloči! Nova politična paradigma na drugi strani omizja pa je podala drugačno rešitev, ki črpa svojo moč iz moči države in ne ljudstva. Uporabila je svojo pravico, da odloča za dobrobit svojih podani-kov.

Ugotovitev, da se ponuja, je lahko samo naslednja: V Sloveniji nič novega, v Mariboru pa še manj. V napihljenih republiških in občinskih porabnih skladih se še vedno namenja sredstva dosti lažje za vojaške izdatke kot za karkoli drugega. Zdravje se je ob izteku socializma kazalo kot predmet barantanja med državo in občani, ki so se potisnjeni v brezizhodbno situacijo odločili, da dodatno prispevajo svoja sredstva. Referendumski da je bil znak, da je ljudi pograbilo kronična paranoja; saj so na dan referenda verjeli, da bi jih država

pustila raje crkniti, kot da bi sama zmanjšala svojo razpisniško zunanje-politično in vojaško porabo.

Nova demokracija pa premore precej več samozaupanja. Ljudi več ne sprašuje, ali so za zdrave, saj ve, da je zdravje podanikov njej vsaj tako potrebno kot njim samim. Zato preprosto ljudi določi, da morajo biti za zdrave, da morajo dodatno plačevati. Se je s to novo samozavestjo države paranoja zmanjšala? Odgovor na to se skriva v stavki, ki je ni bilo. Država je resda nehala odmirati in se je postavila na mesto, ki ji gre. Ljudje ne odločajo več o samoprispevkih, pač pa sprejemajo nove obremenitve. Paranoja se je tako iz strahu, da država ne bo nič naredila prelevila v nekaj povsem drugačnega. Izgubila je namreč ost, ki jo je prej usmerjala proti državi. Ljudi ni več strah, da država za njih ne bo naredila ničesar. Namesto straha je stopil brezup. Nihče ne dviga več glasu proti oblasti, delavci se ne upajo štrajkati zaradi nizkih plač, študenti, ki čakajo na svoje mesto v domovih, so tiho. Marx je nekje menil, da delavci nimajo ničesar izgubiti. To je veljalo za socializem. Toda v novi demokraciji lahko izgubijo svoje iluzije, ki si jih investirali v novo dobo.

MARIBOR POSTAJA UNIVERZITETNO MESTO

**PO 130 LETIH TEOLOŠKEGA ŠOLSTVA, 30 LETIH VIŠJEGA ŠOLSTVA
IN 15 LETIH UNIVERZE**

MARIBOR ŠE URADNO POSTAJA UNIVERZITETNO MESTO

ZGODOVINA UNIVERZE IN NJENI JUNAKI

Mariborski meščani si ne zaslužijo univerze, bi lahko je zno menili zaradi silno skromnega zanimanja za prireditve, ki je bila ob Dnevu univerze na mariborskem Trgu osvoboditve. Na tej prometni točki v strogem središču mesta je v zgodnjih popoldanskih urah kulturni program študentov spremljala skupina zaposlenih na Univerzi in skoraj nihče drug. V obrambo Mariborčanov je vendar treba dodati, da je ta dan bil mrk in je celo deževalo (vendar ni deževalo dovolj zgodaj, da bi bila prireditve v Unionski dvorani), sicer pa jih ta čas tudi ni lahko pripraviti k praznovanju (razen v tako spodbudnem ozračju, kot je bilo istočasno na Veseli jeseni). Res je tudi, da je bila Kazinska dvorana SNG, kjer je bila osrednja proslava, 15. jubileja univerze, premajhna za vse, ki so želeli vstopiti in predvsem sedeti v njej. Toda drži tudi to, da je univerza in njen jubilej segla pod kožo predvsem univerzitetnim ljudem. Morda pa bo ob prihodnjih obletnicah in jubilejih drugače, ko bo Maribor že uradno univerzitetno mesto? O tem bo govorila prihodnja zgodovina, mi pa si pogledajmo tisto, ki je rodila našo univerzo.

BREZ JEZUITOV IN SLOMŠKA BI MARIBOR OSTAL ZAPLANKAN

Sam predsednik predsedstva Slovenije Milan Kučan se je v slavnostnem govoru na proslavi Dneva univerze v Mariboru spomnil, da je bila na začetku 17. stoletja jezuitska šola v Rušah. Rušani, ki so si končno prigarali svojo občino,

so bili torej že pred stoletji nekaj posebnega. Stoletje kasneje je dr. Andrej Kavčič, mariborski mestni župnik, okrožni dekan in direktor mariborske gimnazije ter kasnejši graški kanonik, dal v letu 1810 pobudo za ustanovitev višješolskega liceja, kar pa ni uspelo, kot še marsikaj kasneje v mariborski univerzitetni zgodovini. Kar ni zmozel kanonik je zmozel škof Anton Slomšek, ki je dosegel, da je bil leta 1859 v Mariboru ustanovljen štiriletni visokošolski zavod bogoslovja. Po prvi svetovni vojni, ko je bila v Ljubljani ustanovljena univerza, se je Maribor zdel zrel še za tehniško visoko šolstvo (prostor in oprema zanj sta bila v kadetnici), prav tako v ta čas pred več kot pol stoletja segajo ideje o Višji pedagoški šoli, o trgovski akademiji in višji poljedelsko-gozdarski šoli. Toda Maribor, ki mu v času med obema vojnama ni manjkalo izobražencev in se je ponašal z izvrstno klasično in realno gimnazijo, do laičnih višjih ali visokih šol ni prišel.

TUDI OPUŠČENA KLASIČNA GIMNAZIJA LAHKO PRIDE PRAV

Verjetno je večini še dobro v spominu lanskoletno slovesno praznovanje 30. obletnice sedanje Ekonomsko poslovne fakultete, prejšnje Visoke ekonomske komercialne šole (mnogi se popularnemu nazivu VEKŠ kar ne morejo doreči in kolegi v Ljubljani me še vedno sprašujejo, kaj je to PEF — to navajam samo kot ilustracijo, kaj pomeni že relativno kratka tradicija), še prejšnje Višje komercialne

šole (to je bila do leta 1971). Leto ustanovitve omenjene višje šole je tudi rojstno leto mariborskega višjega šolstva — 1959.

Pobudo je dalo Društvo ekonomistov, ki je želelo preskrbeti gospodarstvo z ekonomskimi strokovnjaki, prostor pa je šola našla v poslopju bivše klasične gimnazije — to je kasneje voljno služilo še drugim šolam nastajajoče univerze. V prvi generaciji je ekonomijo v Mariboru študiralo 130 študentov. Bilo bi zanimivo vedeti, kje so in kaj so po treh desetletjih, morda bodo ob kakšnem naslednjem jubileju opravili tudi takšno raziskavo.

Za zdaj pa so na voljo predvsem spomini tistih, ki so sodelovali v nastajanju šol, pri čemer imajo posebno težo spomini dr. Vladimira Bračiča. Ta se spominja, da je bila v času mariborske pobude za ustanovitev komercialne višje šole, v Ljubljani vse nared za ustanovitev višje šole za zunanjo trgovino. Tedaj, ko je

gradivo o tem prišlo na republiški izvršni svet, je njegov tedanji predsednik Boris Kraigher vprašal, ali je nujno, da je šola v Ljubljani, ali je lahko kje drugje — tu je omenil Kranj in Maribor. Čeprav je izvršni svet sklenil, da naj bo ta šola v Mariboru, je bilo treba pridobiti še republiške poslance.

»Ljubljanski interes je zastopala več kot polovica poslancev, zato smo se dogovorili, da skupščina sprejme sklep o ustanovitvi šole brez navedbe kraja, kjer bo. Rečeno je bilo, da bo o tem naknadno odločal izvršni svet. Toda mi smo se za ustanovitev šole pričeli pripravljati že julija 1959, uradni sklep pa smo dobili v začetku septembra. Tako je lahko bila otvoritev šole že 23. oktobra in naslednjega dne so se začela predavanja,« se spominja dr. Bračič.

BORIS KRAIGHER JE DAL ZELENO LUČ ŠE TEHNIKI

Uspeh ekonomistov je spodbudil še druge. Samo

Vendar se zdaj vrnimo v preteklost, v čas, ko je Boris Kraigher in za tem še slovenska skupščina, že drugič podprli mariborsko pobudo. Temu pa, kot razkriva zgodovinska razdalja, ni botrovalo samo njegovo veliko razumevanje za potrebe štajerskega gospodarstva, temveč predvsem želja, da »spametuje« uporno ljubljansko univerzo. Ta se je namreč upirala tedanji reformi, ki je bila usmerjena k stopnjevanosti univerzitetnega študija po nemškem vzgledu. Konkurenca mariborskih višjih šol je bila zato vsekakor dobrodošla.

Ob otvoritvi Višje tehniške šole je bila prvič omenjena univerza. Boris Kraigher je namreč dejal, da naj bo »ta šola zametek nove univerze v Mariboru«.

ZAKAJ MARIBOR NIMA MEDICINSKE FAKULTETE

Po komercialni in tehniki se je v Mariboru utrgal plaz. Leta 1960 so bile ustanovljene Višja pravna šola, Višja agronomska šola ter Višja stomatološka šola (to je bilo sicer prav nesrečno leto, ker prvi dve šoli kasneje nikakor nista mogli postati visoki — sedaj bo to končno uspelo pravni šoli — stomatološka študijska smer pa je bila kasneje ukinjena), naslednje leto pa Pedagoška akademija. Slednja je prvo leto vpisala samo 53 rednih študentov, ob koncu 60. let pa že osemkrat več. Pred petimi leti je postala druga mariborska fakulteta. Višja agronomska šola je pričela s 95. študenti, danes jih ima okrog 470, prav toliko rednih študentov pa premore

NAJPREJ ZDRUŽENJE IN NATO UNIVERZA

Delovanje petih šol je terjalo koordinacijo in zato so v Mariboru že leta 1961 ustanovili Zdrženje visokošolskih zavodov, kjer je bil prvi predsednik dr. Vladimir Bračič. Sam o namenu združenja pravi: »Predvsem smo želeli dobiti denar, da bi lahko dovolj plačali učitelje na višjih šolah, sicer jih iz gospodarstva ne bi dobili. Že tedaj smo želeli skupne katedre šol, a žal do tega ni prišlo ne tedaj in ne kasneje. Pozitivno vlogo pri delu združenja je odigral tedanji okrajni odbor in tudi njegova predsednika Tramšek ter Ledinek, o katerih se sicer sliši predvsem slabo.«

Sredi 60. let je prišlo do krize, stopnjevanje študij je postal naenkrat odveč, višjim šolam so tudi želeli onemogočiti raziskovalno dejavnost. Te predloge je pripravila takratna skupščinska komisija, vendar se je temu uprl Stane Kavčič. Tako je bila ukinjena le Višja stomatološka šola, čeprav je veljala za izredno kakovostno šolo (vendar zdravstvo ni dopustilo višje izobrazbe stomatologov).

Medtem, ko so druge šole postajale visoke, je to nekajkrat poizkusila tudi Višja agronomska šola, ki pa jo je najprej v začetku 70. let in nato čez desetletje ponovno blokirala Biotehniška fakulteta. Približno toliko časa traja tudi prizadevanje Višje pravne šole. Več sreče je imela univerza. Že v osnutku srednjepolnega programa za prvo polovico 70. let — tega je pripravil še Kavčič — je zapi-

BORIS STRMŠEK

MATER, SRBI JO ŠLEPAJO!

Doslej je bila javnost — zlasti pa novinarska — zelo prizanesljiva do Univerze v Mariboru. Predvsem zaradi njene rosne mladosti in njenih otroških boleznih — kot so ošpice, rdečica, vročica, mrzlica, oslovski kašelj in bronhitis. S to prizanesljivostjo do otroških boleznih pa bo treba po dogodkih, ki so se zgodili ob 15-letnici mariborske univerze in sestanku Skupnosti jugoslovanskih univerz v Mariboru, prekiniti. Zdaj! in ne bomo ji več oprostali (vse tja do polnoletnosti).

Zakaj? Če bodo jugoslovanske univerze in Univerza v Mariboru svojo avtonomijo klesale s sestanki za zaprtimi vrati, potem je treba obračunati z njimi in z njo. Doslej prijazna univerza je bila ob svojem prazniku gostiteljica jugouniverz in pri tem naredila kar tri usodne napake, ki so znižale njeno vrednost na jugotrgu visokih šol in ki so nič drugega kot plod mladosti in nepozdravljenih otroških boleznih. Prva napaka se je zgodila, ko je pristala na sejo Skupnosti univerz Jugoslavije za zaprtimi vrati, češ rektorji in prorektorji — smetana jugointelektualizma — bojo govorili o sila zapletenih rečeh in afezah. Kaj se ji je zgodilo? Cvet jugopameti se je zaprl v klet univerze v Krekovi ulici in tam jel razpravljati o osiješkem rektorju univerze, o delu skupnosti in še o čem ne pre-

več pomembnem, ko je bila na sporedu točka razno in zunanaj protokola dnevnega reda nastop rektorja zagrebške univerze. Prebral je pismo ubogih prištinskih in sploh kosovskih intelektualcev, ki jih Srbi mečejo čez prag z brkami v rit, ali pa s poštemplanimi dekreti. Tisoč učiteljev, profesorjev, docentov, sodelavcev in delavcev kliničnega centra prištinske medicinske fakultete so odpustili, je v kleti univerze v Mariboru govoril rektor zagrebške univerze. In ko je hotel še natresti nekaj ubitačnih podatkov, so planili Srbi — rektor in prorektor beograjske univerze in vsi drugi rektorji univerz širom po veliki Srbiji. Intelektualci iz Srbije so dvignili glas, zavihali roka-ve, brcali v stole in če ne bi bilo pomirjevalcev iz drugih delov Juge, bi rektor iz Zagreba dobil batine — in to k sreči na sestanku za zaprtimi vrati.

Sram naj te bo mariborska univerza, ki si dovolila, da se spreje Srbi in Hrvati v tvoji hiši; fej te bodi, ker si dovolila, da te šlepajo po lastnem stanovanju Srbi in ti s pestmi dopovedujejo, kako je treba ravnati, če si jugointelektualec; fuj te bodi, univerza, ker si dobila lekcijo balkanskega apartheida!

Druga napaka: ko so se Srbi razbežali užaljeni, si svoje-ml protokololu naročila psst o dogodku. Nepoštena igra — zlasti še od gospodične iz

vodstva univerze, ki je na seji skupnosti sicer bila in celo obljubljala nekakšen komuni-ke — do javnosti. Namesto da bi povedala, kaj se je zgodilo, se je izgovorila »nimam časa«. Kaj je to drugega kakor otroška bolezen. Javnosti pa novinarji nismo ostali dolžni kakor gospodična, ki je skrbela za univerzitetni protokol. Za rokav smo morali pocukati kar rektorja zagrebške univerze in od njega dobili vse, kar smo hoteli. Vidiš, univerza, kaj pomeni sestanek za zaprtimi vrati. Če si hotela na račun seje imeti najmenitnejšo udeležbo na prazniku, si jo dobila, vendar te je cvet jugouniverz tudi osramotil pred javnostjo, saj zdaj jugobotre že čeblijo, da je za incident in škandal kriva Univerza v Mariboru.

In še tretja napaka: zakaj na seji Skupnosti univerz Jugoslavije ni bilo rektorja mariborske univerze. Ker je bil na predsedstvu mariborske občinske skupščine, ki je prav tedaj, ko so srbski rektorji branili svojo poštenost do Šiptarjev, po njihovem bitja, ki prebivajo na drevsah in imajo repe, razglaševalo Maribor za univerzitetno mesto, ali...? Če bi bil v kleti mariborske univerze — sem prepričan — pretepaške scene jugoakademikov (srbskega rodu) ne bi bilo. Tako pa... vivat Academia. In: panem et circenses!

ZDENKO KODRIČ

BORIS VUGRIŃEC

nekaj mesecev za prvo šolo je bila marca 1960 otvoritev Višje tehniške šole, ki je imela tedaj strojni, elektro in tekstilni oddelek in skupno vpisanih 166 rednih študentov. Naslednje leto se je razširila še s kemijo in gradbeno-komunalnim oddelkom. Prvi inženir je na njej diplomiral maja 1962, enajst let za tem je višja šola prerasla v Visoko tehniško šolo, pred petimi leti pa je postala prva fakulteta mariborske univerze. Že dolgo pa je tuji njena največja šola.

v času tega zapisa še Višja pravna šola, ki je svojo pot začela z 21. študenti.

Le denar je manjkal, da bi Maribor v teh letih višješolskega razcveta dobil še medicinsko fakulteto in gozdarsko višjo šolo. Za študij medicine se je potegoval predvsem takratni šef mariborske bolnišnice dr. Slokan, pripravil so učni načrt, toda ni bilo denarja za ustanovitev in delo inštitutov, ki so za tako fakulteto pogoj.

sano, da bo v Sloveniji še ena univerza. Franci Pivec je pripravil osnutek sporazuma, ki ga je 2. junija 1975. leta sprejela republiška skupščina. 18. septembra so Univerzo v Mariboru tudi slovesno razglasili in to v dvorani slovenskobi- striškega Impola. Nova univerza je torej ravno še ujela navidezno zlate čase v svojem nastanku.

JASNA KONTLER-VENTURINI

UNIVERZA POLITIČNO UDEJSTVOVANJE — NOV HOBI PROFESORJEV

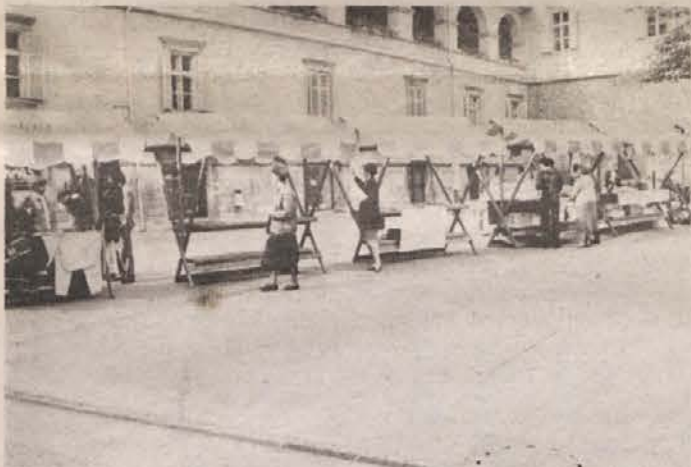
Samo nekaj let nazaj je bilo za univerzitetnega profesorja ali mladega asistenta, ki je bil ambiciozen in je hotel na kateri od socialističnih fakultet narediti kariero, zelo pozitivno, če je bil vključen v osnovno organizacijo ZK na univerzi. Paralelno z umiranjem socializma in upadanjem ugleda edine partije, je izginjala njena moč, da z lastno ideologijo uravnava in vpliva

Josip SEVER

(tajnik Univerze v Mariboru)

«Sem mnenja, da ima vsak posameznik osebno svobodo, da se po svoji volji politično izraža, pri čemer pa seveda ne sme tega političnega prepričanja povezovati, ali ga celo propagirati v svojem izobraževalnem delu s študenti. Zato je treba ločiti in različno gledati na politično udejstvovanje profesorjev na tehničnih in družboslovnih ustanovah. Na univerzi ne vodimo nobene evidence o strankarski pripadnosti profesorjev. Za pripadnost nekaterih profesorjev v političnih organizacijah vem iz javnih medijev, v kolikor so se ti profesorji politično izkazovali ali celo kandidirali za posamezne funkcije.»

na funkcioniranje univerze. Z uvajanjem političnega pluralizma in s postopno demokratizacijo v Sloveniji je prišel čas, ko si je univerza slednjič zadala dokončno nalogo postati politično avtonomna in

nadstrankarska institucija. Ko je morala ZK zapreti svojo filialo na univerzi, in ko je ideologija prej edine partije počasi začela zapuščati pedagoške in raziskovalne programe

Slavko VIZOVIŠEK

(Socialistična stranka Slovenije)

«Tudi univerzitetni profesorji so občani z vsemi osebnimi in državljanskimi pravicami, pravica do političnega opredeljevanja pa je ena temeljnih pravic. Povsem druga situacija nastopi, če znanstvenik, univerzitetni profesor v funkciji agitanta in kot pedagog izrablja svoj položaj. Toda prepričan sem, da se to ne dogaja. Prepričan sem tudi, da se da ločiti politično udejstvovanje od stroke, mnoge naravoslovne panoge so politično nezanimive in se politika z njimi ne bavi, v družboslovnih panogah pa je tudi možno ločiti strokovno delo in politično udejstvovanje v političnih organizacijah.»

na univerzi, je bilo moč pričakovati, da ne bo nobenih ovir, ki bi preprečevale univerzi, da se bo osamosvojila in postala to, kar bi morala biti — nadstrankarska institucija.

Toda kmalu po nastanku novih političnih zvez in strank, so le-te pričele snubiti intelektualce z univerze za članstvo v njih. Kakorkoli, na letošnjih volitvah je bilo moč opaziti, da so mnoge stranke nastopale z univerzitetnimi

Franci PIVEC

(predsednik ZKS-SDP)

«Menim, da političnega nastopanja univerzitetnih profesorjev kot vrhunskih strokovnjakov ni mogoče omejevati, ker so le-ti javno znane osebe. Problem lahko nastane potem, ko se neko zelo strokovno nastopanje izkaže kot izrazito politično, kar pa ne pomeni, da sem zoper politično udejstvovanje univerzitetnih profesorjev. Na univerzi po zakonu ne more biti političnih organizacij in kolikor vem jih tudi ni in jih ne bo niti v bodoče. Resnično pa mislim, da ni nič slabega, če nek univerzitetni profesor postane minister ali šef vlade, tudi Henry Kissinger je bil univerzitetni profesor.»

profesorji kot kandidati za posamezne politične funkcije. Samo od sebe se je pričelo postavljati vprašanje, ali je možna avtonomna in nadstrankarska univerza, ko pa so posamezniki s te iste univerze vpreženi v politične stranke.

Naslednje aktualno vprašanje, ki se je pričelo zastavljati, se nanaša na odnos med stroko in političnim udejstvovanjem. Tu gre za preprosto dilemo, ali univerzitetni profesor zmore uskladiti svojo politično udejstvovanje s pedagoškim in raziskovalnim procesom, ne da bi slednje trpele pri kakovosti. Namreč, uni-

mjenje, za njihovo videnje tega stanja ter kratko izjavo, prav tako pa smo za izjavo poprosili tudi rektorja mariborske univerze.

Torej, univerzitetni profesorji se igrajo politike, in teh sploh ni malo. Če naštejemo le nekaj najbolj izstopajočih (takih s političnimi funkcijami), moramo omeniti mag. **Bru-mena, mag. Borstnerja** in **Fištravca** s Pedagoške fakultete, **dr. Geč-Koroščevo** in **dr. Toplaka** z Višje pravne šole, **dr. Lepa** s Tehniške fa-

Branko ŽNUDEK

(ZSMS — liberalna stranka)

«Osnovna pravica vsakogar je, da se lahko politično udejstvuje. Mislim, da je politično prepričanje v učnem procesu stvar strokovnosti, ta pa je v pristojnosti univerze. Gre za to, da je družboslovne predmete nemogoče predavati indifferenčno od političnega prepričanja. Le da v tem primeru ne gre za reklamiranje konkretnih strank, ampak za reklamiranje opcij. Univerza se mora vesti nadstrankarsko in imeti mora lastno samostojnost. To pa pomeni, da se politični interesi na univerzitetnem nivoju ne smejo prezentirati.»

dr. Alojz KRIŽMAN

(rektor univerze v Mariboru)

«Politično prepričanje je stvar vsakega posameznika. Tu izhajam iz popolne svobode vsakega občana do izražanja političnega prepričanja. Ne smemo pa dovoliti nobene vezanosti političnih organizacij na univerzo. Konec koncev smo se komaj znebili partijske ideologije znotraj univerze. Se pravi, znotraj univerze ne smemo dovoliti nobene stranke.»

Nadstrankarski položaj univerze je v tem, da ne dovolimo nobeni stranki, da bi imela vpliv na univerzo kot institucijo. Posamezniki pa, menim, naj se kar strankarsko opredeljujejo. Mislim, da ni to nič slabega, nasprotno, menim, da bi intelektualci morali imeti kar največji vpliv na politiko. Vrsta univerzitetnih profesorjev v vladi sploh ni problem.

Prepovedati je treba vsakršno izrabljanje pravice do svobodnega političnega prepričanja, če bi nekdo hotel propagirati stranko, kateri pripada. V takih primerih morajo študenti opozoriti na takšnega profesorja in vodstvo univerze bo takoj ukrepalo in opomnilo kršitelja. Toda s povratnimi informacijami je vedno problem, gotovo na nobenem področju ni poskrbljeno za feedback.

Da pa bi se posameznim strukturam ljudi prepovedala pravica do političnega prepričanja zaradi poklica, mislim, da ni pošteno. Treba bi pa bilo na vsak način prepovedati, oziroma onemogočiti zlorabljanje pravice do političnega prepričanja in organiziranja v stranke v poklicu.»

verza ima tudi pri nas dve temeljni funkciji, da izobražuje in izvaja raziskovalni proces, to je, da skrbi za razvoj znanosti.

Seveda gre pri odnosu pedagoški proces — aktivno udejstvovanje v politični stranki tudi za potencialno možnost zlorabe poklica za reklamiranje posameznih političnih idej ali kar stranke same. Zlasti je to lahko škodljivo, ker izkušnje kažejo, da je velik del študentske populacije politično pasiven, brez lastnega mnenja in zato toliko bolj dovzeten za mnenja avtoritete, kot je univerzitetni profesor. Zaradi vsega omenjenega smo povprašali predsednike najmočnejših mariborskih političnih strank in predstavnika univerze za

MIRO LENIČ

LAZAR STOJANOVIČ: NOVI TOTALITARIZEM V SRBIJI — NO PASARAN!

Če so za nami prve volitve, to še ne pomeni, da drugih ne bo kmalu. Ali pa, da so bile prve tako sijajne, da so na ključne funkcije pripeljale res ta prave. Eden glavnih očitkov aprilskim volitvam je, da so bile ljubljanske. Da so s svojim sistemom glasov favorizirale strankarske prvake na račun priljubljenih v določenem okolju. Volitvam se bližajo v Bosni in Hercegovini, pripravljati jih bodo začeli tudi v Srbiji. Opozicija že zdaj zavrača pristop k njim. Za Katedro govori **Lazar Stojanović**, filmski in gledališki režiser, predstavnik tamkajšnjega krila Transnacionalne radikalne stranke.

«Argumenti, ki jih navajajo za zelo velika predsedniška pooblastila v novi srbski Ustavi, so dvojni. Prvi pravi, da je močna centralna oblast potrebna in da temelji na zaupanju oziroma na pričakovanju, da bo predsedniška funkcija vršena z dobrimi namerami predsednika.

Toda pozablja se, da je namen Ustave predvideti možne zlorabe oblasti, ki slijo na »dobrih namenih« oziroma omejevanje državne oblasti in zaščita državljanskih pravic. Z velikimi pooblastili, ki naj bi jih

imel poslej predsednik v Srbiji, primerjali bi jih lahko samo s pooblastili, ki jih imajo predsedniki demokratično urejenih držav iz Ustave 74 ter da bila zaščita državljanov v Srbiji po novi Ustavi več kot slaba. Drugi argument, ki ga uporabljajo za obrambo tolikšnih predsedniških pooblastil, je malce bizaren. Pravijo, da so pooblastila pravzaprav prepisana iz Ustave 74 ter da s tem v zvezi v novem predlogu ni bilo posebnega truda. Ob tem se, upam, ve za osebo, za katero so bila ta pooblastila v Ustavi 74 projektirana. Prav pretiravanje pri predsedniških pooblastilih in zlorabe, do katerih je prišlo na njihovi osnovi, so predmet današnje kritike. Predmet obče kritike, ne samo opozicijske, temveč tudi tiste s strani vladajoče stranke.

Glede na to obe razlagi za tolikšna predsedniška pooblastila v Srbiji po novi Ustavi padata v vodo. Ne veljata! Obstaja pa določen strateški element, mimo katerega ne moremo.

Gre za pospešeno opuščanje monopola komunistične partije, z njenim preoblikovanjem v socialistično. Z vgrajevanjem velike doze nacionalnih interesov v programske dokumente, kar je prej veljalo za neskladno s konceptom razrednega boja, bi lahko dejali, da partija pospešeno sestopa z oblasti; vendar pa, obrambne linije je potegnila daleč v ozadje. Po drugi strani ista partija, tako s svojo politiko kot z novo Ustavo, izrazito ščiti predsednikovo osebnost.

Ker se ve, za katero osebnost gre, je torej kandidat te partije že znan. Še več, on že opravlja to funkcijo, potrebno pa jo je še potrditi na volitvah (v kar so v Srbiji prepričani), da bi videli, da je nova Ustava dejansko pisana za to osebnost. Večinski volilni sistem,

ki ga aktivno zagovarja vladajoča srbska partija in nova Ustava, zelo spominjata na plebiscitarno demokracijo. Na neko vrsto akklamativnega odločanja, kar po svoji formi je miting, ki je v teh krajih priljubljen način uveljavljanja političnih odločitev in preverjanja političnega razpoloženja med volilci. Ustava je instrument moderne države, v kateri je mogoče samo protest, nikakor pa resno programsko dejanje, na katerem naj bi temeljil prvi državni dokument. Prav ti dve stvari: večinski volilni sistem in pretirana predsedniška pooblastila, sta anahrona in nevarna elementa, v kontradikciji tistega smisla Ustave, po katerem so varovane pravice državljanov.

Kako deluje večinski volilni sistem v balkanskih pogojih, lahko vidimo na primeru Hrvaške. HDZ ima veliko več sedežev v parlamentu, kot bi jih imela ob uporabi proporcionalnega volilnega sistema. To je pripeljalo do tega, da je opozicija bolj opazna izven parlamenta kot v parlamentu samem, kar dela vtis latentne krize. To ne vpliva zaupanja volilcem, ki so se pred volitvami najbolj odzvali parolam: »Naše ime je naš program!« in »HDZ — Zna se!«

S takšnimi parolami, ki vsebujejo konjsko dozo čustev, pa nobene vsebine, je v večinskem volilnem sistemu najlažje priti skozi. Za razliko od proporcionalnega volilnega sistema, kjer prihajajo bolj do izraza programi in argumentacije. To pa je tisto, kar je nastajajoči demokraciji silno potrebno, brez česar pravzaprav ni mogoča. Takšen volilni sistem angažira več uma in avtonomnega odločanja volilcev; zagotavlja veliko bolj temeljito demokracijo. Gotovo je, da je proporcionalni volilni sistem za naše razmere veliko boljše rešitev.»

(priredil L. S.)

ENGLISH — ŠOLA ANGLEŠČINE OXFORD ENGLISH

tečajji angleškega jezika po izvornih OXFORD ENGLISH programih

- začetni, nadaljevalni in konverzijski tečajji za odrasle in mladino
- tečajji za SREDNJEŠOLCE, ki se v šoli učijo angleščino
- posebni konverzijski tečajji za ŠTUDENTE in PROFESORJE

Informacije, prijave in vpis: Maribor, Terčeva ul. 29, tel. 062/24-779 (popoldne in zvečer).

Izobraževanje poteka v OŠ Ivana Cankarja, Cankarjeva ul. 5, Maribor.

»DRUŽE SLOBO, DALI TI JE MUKA?«

Spori in nestrpnost srbskega in muslimanskega življa v Sandžaku, ali kakor bi Srbi rekli — v Raški, so dosegli kulminacijo na nedavnem zboru Srbov v Novem Pazarju, ki ga je priredilo Srbsko gibanje obnove. Ob cerkvi svetih apostolov Petra in Pavla se je zbralo okrog trideset tisoč Srbov, čeprav so se nekaj dni prej pojavile informacije, da združenje »Solidarnost« od-poveduje zbor. Ob tem so bili takorekoč vsi plakati Srbskega gibanja obnove uničeni, potrgani ali preplepljeni s plakati Stranke demokratične akcije. Njeni najbolj vročekrvni člani so »zaklali« Vuka Draškovića na vseh slikah, ali pa mu vsaj »izkopal očiči«.

Ovacije, ki so jih bili deležni čelni možje Srbskega gibanja obnove, so bile več kot nepričakovane. Z aplavzi in skandiranjem so bili prekinjeni vsi, ki so spregovorili prisotnim, najbolj pa, seveda, Vuk Drašković. Ob pesmih »Da te nije Draškoviću Vuče, ne bi znali, šta je bilo juče« in »Družje Slobo, da li ti je muka, Srbi vole Draškovića Vuka« so prisotni vpjajali vsako izgovorjeno Vukovo besedo in spremljali ves njegov govor s tako rekoč orgazmičnim navdušenjem. Govoril je Drašković, da Srbi ne sprejemajo več Brozovega bratstva in enotnosti in da nikoli več ne bodo spre-

jeli v bratski objem nikogar, ki zares ne bo dokazal, da je prijatelj srbskega naroda. S posebnim navdušenjem je bil sprejet tisti del njegovega govora, ki je bil posvečen »našim sovražnikom«: »Če jih mi ne moremo z razumom opozoriti na razum, potem bomo naredili kot Aleksander Makedonski, ki je, ker ni imel časa, da bi razvozlat tisti voz, potegnili svoj meč. Na svoje stroške bomo postavili smerokaze: Istanbul, Tirana, Teheran, Meka, Medina, Zagreb.

Naj jim bo srečna pot! Ko pa bo Srbsko gibanje obnove prišlo na oblast — in jaz vam pravim, da je ta dan zelo blizu — bo vsak, ki prime na tej raški zemlji v roko turško, ustaško, albansko ali katero koli drugo zastavo razen srbske, ostal, verjemite mi, brez roke in brez zastave!« Ta »kertesovščina« je bila pričakana z najbolj franetičnim navdušenjem med Srbi, toda v samem centru Novega Pazarja je to izzvalo neverjetno ogorčenje in reakcijo med muslimanskim življem, predvsem med najbolj vnetimi člani Stranke demokratične akcije. Dva do tri tisoč Muslimanov se je zbralo iz protesta proti »tačo surovim in sovražnim pretnjam, naslovljenim na naš naslov«. Medtem pa so nekateri vročekrvni člani Srbskega gibanja obnove slišali,

ka se dogaja in krenili v center mesta, kjer je prišlo do neposrednih medsebojnih obračunov, tako nacionalnih, kot strankarskih. Zaradi tega je policija intervenirala — malo s palicami, malo s puškini mi kopiti, malo s solzilcem.

Rezultat — nekaj privedenih demonstrantov, solz in joka, kolikor hočeš, pendreki na hrbtih prebivalcev, nekaj razbitih izložb, blokiran promet, močne policijske enote vso noč na ulicah.

Naslednjega dne so člani Stranke demokratične akcije protestirali kjerkoli so utegnili, enako je bilo s Srbskim gibanjem obnove. Prvi so se pritoževali, ker lokalni »Radio Novi Pazar« ni objavil njihovega sporočila, pravzaprav poziva meščanom, naj se zberejo na protestnem mitingu v centru mesta, kjer bi protestirali proti priporu za nekaj njihovih članov. Drugi pa so protestirali proti vandalskim napadom članov »tiste mudžahedinske stranke« na člane SGO in obsojali »muslimanske jurišnike«, ki so kamenjali avtobuse SGO.

Vrelo in zares skrajnje nevarno mednacionalno konfrontacijo je opaziti takorekoč v vsakem mestu v Sandžaku oziroma Raški. Teze o ogroženosti enega ali drugega naroda padajo z vseh strani.

Eden od pomembnejših razlogov je gotovo številčno razmerje. Denimo: v Novem Pazarju živi okrog 80 % Muslimanov, ostalo so Srbi; v Priboju je dobra tretjina Muslimanov, ostalo so Srbi; v Tutinu je Muslimanov čez 90 %, toliko je v Novi Varoši Srbov.

V zadnjih nekaj mesecih se je začelo zelo burno strankarsko življenje v Sandžaku (Raški), v tem »sodu smodnika«, kakor mu tudi rečejo. Vsekakor je najbolj aktivna Stranka demokratične akcije, ki jo vodi ugledni dr. Sulejman Ugljanin, stomatolog in bivši bok-sar. Stranka demokratične akcije ni izgubljala časa — organizirala je največ shodov, ustanovnih skupščin in ima največ članov! Srbsko gibanje obnove se je šele pred kratkim začelo predstavljati v teh krajih, ter pridobilo veliko članov. Kar se komunistov, oprostite, socialistov tiče, ti ne agitirajo kot SGO ali SDA.

V svojih rokah imajo tisk, radio, televizijo, imajo svojo policijo, njihovi ljudje so v Skupščinah občin, v Izvršnih svetih, ... Prepričani, da jim bo to zadoščalo, se niti ne oglašajo ob vse pogostejših direktnih in fizičnih spopadih Muslimanov in Srbov v Sandžaku (Raški). Če pa se že oglašijo, potem to izgleda takole: zberejo se v kakšni

skupščini občine ali v lokalnem Izvršnem svetu in »ostro obsodijo« nacionalistične izgrede enih in drugih, ter ugotovijo, da se je treba z vsemi sredstvi boriti proti takšnemu »vandalskemu obnašanju«.

Ob tem pa so Muslimani »vse bolj ogroženi«, enako je s Srbi, tudi ti so »vse bolj ogroženi«. Tekmujejo, kdo se bo predstavil za bolj ogroženega v njihovih krajih.

Srbi vam bodo zelo prizadeto pripovedovali o tem, »da smo doživeli, da v naši Raški plapolajo turške zastave, da se kliče: turško, turško, da nam policija in razudani člani Stranke demokratične akcije tepejo otroke in žene, da nam grozijo tako na ulici kot ponoči po telefonu, da se ne moremo svobodno gibati« ... Po drugi strani pa bodo Muslimani rekli, da jih Srbi ogrožajo, da se silno bojijo »povampirjenega četništva«, da se borijo in da se bodo borili proti bradatim srbskim jurišnikom s kučmami ...

Kasim Zoranić, podpredsednik Stranke demokratične akcije za Sandžak je pred kratkim v intervjuju za beograjski Mladinski radio »B-92« za vse, kar se dogaja na področju mednacionalnih sporov v teh krajih direktno obsodil Ljiljano Bulatović, ured-

nico »Politikinega Sveta« in ta list zaradi »tendencioznega pisanja o ogroženosti Srbov s strani muslimanskega življa«, hkrati opozarjajoč na »ponovno obujanje četništva med najbolj ortodoksnimi srbskimi nacionalisti«.

Policija se oglasi, ko »mora umiriti, mednacionalno sovražstvo in konflikte«. Uradni, najvišji organi v Srbiji pa — molčijo. Pravzaprav so vsi nezadovoljni s tem molčanjem, verjetno pa se oblasti držijo tiste narodne — kdor molči, stotim odgovori. Ta »molk« se v glavnem razlaga kot predvolilna taktika in kot »zatišje pred burjo« — ozioma kot pričakovanje nekakšnih potez. Pravzaprav pa nihče ne more predstaviti, kaj se mota v glavi »velikega šefa« in kaj bo on storil.

Kakorkoli že, norost traja. Kot da ni dovolj modrih glav, ki bi sedle za okroglo mizo.

Izključnost je prisotna pri vseh. Toda, doklej tako? Ali ni zadnji trenutek, da se pogasi vžigalna vrstica v sodu smodnika

MILICA KUBUROVIĆ

JUGOSLAVIJO ŠE LJUBIM, A ZAENKRAT BOLJ OD DALEČ

Moj ata je ljubil Jugoslavijo in me je zato še kot gimnazijca kar naprej fujakal po njej.

Včasih v hrošču, včasih v spačku. V spačku je bilo vsekakor fletnejše, ker sem — če se mi je zahotelo — lahko med vožnjo tudi vstal in Jugoslavijo občudoval skozi streho. Morda sem jo zato tudi sam vzljubil. Ljubim namreč nore stvari. Bolj ko je ta balkanski Babilon nor, bolj ga ljubim.

Jugoslavijo sem torej vzljubil pred davnimi petindvajsetimi leti predvsem zato, ker sem se že tedaj lahko prepričal, da je to nekaj povsem norega. Moje prepričanje se je potem potrjevalo in stopnjevalo iz leta v leto. Da je ta ljubezen res zrasla iz pravih, živih korenin, ne pa morda iz možganske masaže v šolskih klopeh, priča naslednji primer: za devetindvajseti november leta 1956, ko sem bil star skoraj natanko devet let, sva s sošolcem šla mimo izložbe na Mladinski ulici, ki je seveda bila vsa okrancljana s trobojnicami, zvezdami, žitom, z »Živel dan republike«, pa z Njegovo sliko. Če se do bro spomnim, je bil upodobljen v beli admiralski uniformi, olje na platnu, kič nad kičem.

Buljila sva not, nič rekla, potem pa le v en glas iztisnila skozi zobe: »Svinja!« Še danes se sprašujem, zakaj?

Doma me absolutno niso indoktrinirali na za ne proti Titu, na vseh drugih koncih in krajih, zlasti v šoli, pa je bil edini bog On in samo On. Za sošolca ne vem, kaj so mu doma pravili, vendar zaradi vse-spolšnega strahu pred UDBO in drugimi nesnagami ni verjeti, da bi mu ravno veliko govorili Proti. Menda sem nagon-sko čutil odpor proti vsiljevanju avtoriteti. Tak odpor, da sva s sošolcem po verbalnem de-

liktu, zavoljo katerega bi lahko ata šel tudi sedeti ali pa bi vsaj ostal brez službe, ko bi naju kdo slišal in zatožil, sklenila pravo zaroto. Zvečer, v sivem rahlo zamegljenem poznonovembrskem dnevu, sva se vrnila pred izložbo in se prestrašeno ogledovala na vse strani, če je zrak čist. Potem sva si odpela šlica na hlačah, pomolila v vlažni hlad svoja vingeljčka in tisto izložbo mrtvo hladno poscala.

Neznanski strah naju je preganjal še dneve in dneve, predvsem nezaupanje drugega do drugega, kot sva si čez veliko let priznala — zakaj, režim je znal vcepiti nezaupanje prav med vse ljudi in družabnike, verjetno celo med smrkoline v vrtcih, kolikor jih je takrat pač bilo. A hkrati s strahom sem občutil tudi nekakšno katarzo, nekakšen ponos, pogum — napetost, povezana z avtoriteti, se je gotovo vsaj nekoliko zrahljala.

Kljub temu so me indoktrinacije oziroma dezinformacije, ki so mi jih o Jugoslaviji v šolskih letih nabasali v glavo na tone, prepričale, kako sta vojna oziroma Brozov prihod v Beograd na belem konju enkrat za vselej opravila s tistimi ta grdimi, predvsem za ustaši in četniki. Zato je bilo davno leto 1966, ko me je ata kot maturanta znova fujakal po Jugoslaviji (še prej pa po Bolgariji, kjer je mična uradnica Balkan turista v Sofiji ob atajevem vprašanju, zakaj ne more naenkrat zamenjati več sto dinarjev, samo skomignila z rameni in dejala: »Eto socialistečki zakon!«), glede tega svojevrsten šok. Tisto leto je bil na vrsti spaček in ker sem ravno opravil vozniški izpit, sem sam sedel za volanom in veselo pritiskal na plin od Bi-jelega polja proti Žabljaku (uganili ste: to je bila Črna gora).

Ker sem torej sam šofiral, ga je ata lahko dal nekoliko na zob. Pa mi je rekel, naj ustavi pred ušivo kafano v Đurđevića Tari, tam, kjer se cesta začne vijugati pod Durmitor. Pila sva (jaz samo pokalico) in ker je ata, kot že rečeno, ljubil Jugoslavijo, je vedno nemudoma navezal pogovor na to temo. Žrtev je bil v tisti kafani nad Taro stari, koščeni čiča, pravi črnogorski krcun z okroglo rdečo kapo na glavi, ki je žulil svojo kavo in rakijo ter puhal pipico.

Ata je hotel vedeti kaj več o Đurđevića Tari, stari pa ni zamudil priložnosti, da ne bi — po črnogorsko — hvalil svoje vasi in sebe kot prvega med njenimi junaki. Kakšnimi junaki? I, četniškimi! Pa ne, da bi nekaj momljaj v brk ali šepetal na uho. Nasprotno, vsa gostilna z dvema miličnikoma in birtom vred je morala slišati, kako da je njegova vas od vedno bila četniška in da tako ostane na vekomaj. Le ko je dejal, da pride čas za maščevanje med vami, ki so se imele za partizanske, je nekoliko znižal preteči glas, da sva ga slišala samo ata in jaz.

Mojih iluzij o »idejno čisti« Jugoslaviji je bilo torej že zelo zgodaj konec, prepričanje o njeni zgodovinski pogodeni mozaičnosti pa se je potrdilo zlasti v nekaj letih po Brozovi smrti, ko sem prepešal lep kos balkanskih hribov na področju Črne gore, Hercegovine, vzhodne Bosne in tudi južne Srbije oziroma Sandžaka. Šlo je za potopisne pohode (skupaj s kolegom Lorencijem) za Večer pod naslovom Po poteh vrhovnega štaba. V ozračju, kakršno je vladalo leto, dve ali tri po Titovi smrti je to bilo pač najprikladnejše kritje za polprofesionalno planinarjenje — sicer bi se bila s kolegom obrisala pod nos za južnimi hribi. Pa vse le ni bilo tako neiskreno, vsaj kar zade-

va mene: resnično sem bil radoveden, kako je moč v živo doživeti hribe in kanjone, zajete v epopeje o Sutjeski in Neretvi. In o Titu, na čigar sliko sem nekoč scal, sploh nimam novito slabega mnenja. Mislim recimo, da ni bil tako slab vojščak.

Ne le spodaj, ob Tari, tudi zgoraj na planoti Črna gora, uklenjeni med kanjona Tare in Pive ter durmitorskega gorja v ozadju, je vsaka vas imela svoj lasten pedigre. Ene so bile partizanske, druge četniške. Najbolj »partizanska« je gotovo bila vas Sušica, ki se ji je zato tudi najbolje godilo.

Kljub revščini je v tem kršu vendarle bila za razred bolj nobel od ostalih vasic, razmetanih po planoti, povrhu vsega pa so prav tedaj, leta 1981, do nje potegnili nadvse zahtevno (drago) cesto iz kanjona Pive. Seveda tudi tam ni manjkalo hiše, kjer je dne tega in tega na pomlad leta 1944 »nočio drug Tito sa vrhovnim štabom«. Meni pa se zdi, da je vas še največ profitala zato, ker je rodila časom primerne sine. Od tam je doma Vidoje Žarković, eden Titu najbolj zvestih Črnogorcev, ki ga je komaj anti-birokratska revolucija dokončno pometla na smetišče zgodovine.

Ko sva se s kolegom Lorencijem poslavljala od ljubke planote, sva za konec srečala še medveda. Hotel sem ga vprašati, za koga se ima: za četnika ali za partizana. Pa je nesramnež godrnjaje odhlačal nekam proti kanjonu Sušice, ne da bi se prav izjasnil.

Na tem zahodnem robu Črne gore pa na vzhodnem robu Bosne, med Pivo in Sutjesko, koder sva potem prečila Maglič, se začne nov etnično mozaični tip: srbske, pa muslimanske vasi. Pestrost se poveča; četniške in partizan-

ske tradicije tudi tam ne manjka, z ustaštvom pa še niso obremenjeni. Samo to nama je še manjkalo. A sva ga kasneje le našla. Na Dugem polju, čudovitem kraškem polju, ki ga kot podkev obdaja pogorje Čvrnsnice, Hercegovina, porečje Neretve.

Gostila naju je družina Boža Bošnjaka. Čvrsti katoliki, zagriženi Hrvati. Dva sinova v službi v Zagrebu, čeprav so Jablanica, Konjic, Mostar ali Sarajevo takorekoč pred nosom. Najmlajši sin, tedaj živčič še doma, je strastno navijal za Dinamo. Imeli so zanimiv spomin. Ne le na medvojnne čase, ko so na Dugem polju kraljevali ustaši, marveč tudi na bližnjo preteklost. Tam so namreč snemali pomembne kadre filma o bitki na Neretvi.

Družinski glavar Božo Bošnjak je vedel povedati, kako je »onaj Englez, kako mu je več ime, ah da, Ričard Barton« med snemalnimi pavzami privzdigoval pokrovne na njegovem štedilniku, potem pa zmazal več krožnikov domače, balkanske čorbe, kot da ne bi že teden dni nič pojedel. In spil je vina pa lozovače, je zatrdil Božo, kot da bi žejo trpel vsaj že leto dni.

S dugopoljskimi spomini bi bilo vse v redu, ko očeta Boža ne bi nekaj žulilo. Nikakor se namreč ni strinjal s tem, da so bili v filmu glavni partizani in ne naši (besede ustaši vendarle ni izrekel), da »one bradate bitange i ne spomenem«. Ja, z Lorencijem so naju sprva sprejeli prav sumnjičavo in to samo zaradi brad. Podobno je bilo v neki črnogorsko-partizanski vasi pod Durmitorjem, kjer je posegel vmes celo lokalni varnostnik v opankih, da bi ugotovil, če nisma »od onih«.

Zares, brada je v podzavesti balkanskega življa prvi črni vrag — tistega življa, ki

med drugo vojno kajpada ni bil na strani bradatih. Odbojnost do brade sem doživel tudi v Sandžaku, zlasti na gori Sjenici, ki je skoraj izključno naseljena z muslimanskim prebivalstvom. Balkan je prežet s paranojo preteklosti.

Brade oziroma brad sem se enkrat v tistih zgodnjih osemdesetih letih tudi sam ustrašil. Oziroma sva se jih ustrašila. Namreč s kolegom Niedorferjem, ko sva se počasi fijačkala čez Romanijo planino (čez tisto, po kateri je v slavni pesmi korakal tudi Broz, pa se mu je po Srečkovi domišljiji nadgradnji nazadnje spodrsnilo na jabolčnem olupku in je izgovoril še ene zgodovinske besede: »Pičku mu materinu, pao sam!«). Bilo je blizu poletnega poldneva, kar po levi strani prikorkakata nasproti prava pravcata četnika. Z bradama, s kučmama in kraljevsko kokardo na eni ter smrtno glavo, na drugi s četniško (črno) uniformo, škornji, s strojnica-ma in prepasana z naboji.

Prizor je bil šokanten kot strela z jasnega. Zmanjšala sva hitrost in se bleda spogledala. Kasneje sva si priznala, da sva oba najprej pomislila: »Se je že začelo?«

Tedaj se še ni začelo. Tista dva četnika sta bila samo iz filma, kot se je izkazalo nekaj sto metrov dalje, ko so se po cesti čez Romanijo sprehajali tudi nemški vojaki. Začelo se je nekaj pičlih let kasneje in se še ni končalo.

To pa ne pomeni, da Jugoslavije še vedno ne ljubim in da je ne bom vedno ljubil. Le da zaenkrat bolj od daleč ...

PREPOVEDUJEM, TOREJ VLADAM

»Moderno se je kregati z novinarji.« S temi besedami je na zadnji seji mariborske skupščine (26. 9. 1990) začel, ko je sam dejal, »svoj obračun z gospodom Venturinijem« predsednik mariborskega izvršnega sveta Anton Rous. V nadaljevanju je mariborskim poslancem razložil, da te mode v Mariboru sicer še niso osvojili, čeprav tako kot povsod drugje v Sloveniji nove oblasti od novinarjev pričakujejo, »da nas bodo zato, da bomo lahko nekaj naredili, podprli, ne pa podrli«. In ker mariborski dopisnik Dela **Vasja Venturini** v svojem komentarju o sestavi novega projektnega sveta mariborske vlade ni podprl, ga je njen prvi mož, ki ni pozabil omeniti, da je »Venturiniju odpuščal tisto, kar je počel v predvolilnem boju«, pod dolgem premisleku sklenil »podreti« tako, da je zahteval, da Venturini ne sme v prihodnje več novinarsko spremljati sej mariborskega izvršnega sveta. Pri tej zahtevi je vztrajal do konca seje navzlic drugačnim stališčem poslancev, ki so jeznega predsednika opozarjali, da je delo izvršnega sveta javno in da pač gospod predsednik ne more preprosto prepovedati navzočnosti na tovrstnih sejah tistim novinarjem, ki po njegovem mnenju njemu osebno niso naklonjeni. Pri tem so nekateri povedali, da se s pisanjem gospoda Venturija ne strinjajo, da pa si zaradi tega še zdaleč ne domišljajo, da bi mu prepovedali vstop v vladne prostore.

Ta incident, ki nedvomno je Rousovega odstopa vreden, se je v Mariboru zgodil dva dni pred sodno obravnavo **Franceta Forstneriča**, ki ga zaradi žalitve toži nekdanji mariborski trdoročnik **gospod Florjančič**. Forstnerič, ki je v polemiki Florjančiču očital »podganji refleks«, je hoje po sodiščih zaradi svojih javno izraženih mnenj, navajen. A sploh ne gre za to. Gre za to, da si v času, ko menda Slovenija dobiva najsodobnejšo ustavo v Evropi, v Mariboru ni prišlo v modo niti še »kreganje z novinarji«. Zdad te čudno potrpežljive živali kateri od mogotcev preganja po sodiščih, zdad jim prepoveduje vstop v najbolj močne javne prostore, ker pač njihovo pisanje ne podpira vlade. Problem je v tem, da nepričakovanemu opazovalcu ni povsem jasno, kaj naj bi novinarji podrli, saj ta vlada doslej ni storila prav ničesar. Možno je, da gospod Rous razume to podporo dobesedno. Možno je, da meni, da je občinsko poslopje njegova privatna ustanova, njegov dom tako rekoč, iz katerega lahko zabriše vsakogar, ki mu pač ni všeč. Pred leti je nekaj podobnega storil komunist **Erik Kos**, ki na komunistično sejo ni pustil **Mirana Lesjaka**, ker mu pač njegovo pisanje ni bilo všeč. Razlika med staro in novo politično elito je torej očitna: prišli smo iz dežja pod kap.

DRAGICA KORADE

VABILO

Škofijski odbor za študente v Mariboru vabi študente in srednješolce, ki imajo radi koralno in renesančno glasbo k avdiciji za **AKADEMSKI PEVSKI ZBOR** vsak ponedeljek ob 20.00 uri v prostorih Škofijske avle, Slomškov trg 20, v Mariboru.

Zbor bo vodil dirigent zbora mariborske opere in zbora sv. Cecilije Maksimiljan Feguš.

Predvidoma bodo vaje vsak ponedeljek zvečer.

Poleg nastopov doma so v načrtu tudi gostovanja v tujini.

DOBRO JUTRO, MARIBOR!

Mladi so naše največje bogastvo, zato jim nikar ne pustimo, da bi delali in se s tem prehitro izrabili. Kako drugače razumeti dejstvo, da na vsako razpisano delovno mesto zahtevajo le take ljudi z delovnimi izkušnjami, nekajletnimi seveda.

V današnji črni gospodarski situaciji, ko se po podjetjih pišejo spiski delavcev, ki so sistemski višek in se ti odvečni delavci odpuščajo, vse za optimalno število zaposlenih, je dokaj razumljivo, da še hitreje od odpuščenih, med nezaposlenimi narašča število tistih, ki iščejo prvo zaposlitev.

Da je stvarnost še manj privlačna, je poskrbljeno z zakonom, ki predpisuje, da mora mlad človek poleg zahtevane šolske izobrazbe za določeno delovno mesto opraviti tudi pripravništvo in pripravniški izpit. Šele z opravljenim pripravniškim izpitom je mlad človek dokončno usposobljen za delo na določenem delovnem mestu. Toda pripravniki potrebujejo več časa, da se uvedejo v delovni proces, podjetja morajo zanje določiti mentorja in tudi sicer v kadrovske službah kažejo večjo naklonjenost do ljudi, ki že imajo delovne izkušnje. Vse naštetu dela mlade ljudi, ki iščejo prvo zaposlitev, manj atraktivne in nekonkurenčne.

Zaradi vsega omenjenega **Skupnosti za zaposlovanje** odvajajo del sredstev posebej za sofinanciranje pripravništva. Skupnost za zaposlovanje sofinancira pripravništvo od vključno V. zahtevnostne stopnje naprej in sicer tako, da krijejo od 130 % do 200 % zajamčenega osebnega dohodka (2830 din) za

bruto osebni dohodek pripravnika, poleg tega pa krijejo podjetju tudi vse ostale stroške za pripravnika, kot so stroški zavarovanja, prehrane, prevoza, zdravstvenega pregleda in ostale stroške.

Vodja strokovne službe Skupnosti za zaposlovanje v Mariboru **Marko Strban** je poudaril, da zelo malo podjetij sprejme ljudi v pripravništvo brez tega soprispevka Skupnosti za zaposlovanje. V letošnjem prvem polletju so v Mariboru podjetja omogočila pripravništvo 441 mladim ljudem, od tega jih je preko 300 sofinancirala Skupnost za zaposlovanje. Hkrati je to ugodna možnost, kot je dejal **Marko Strban**, da se skozi »stranska« vrata zaposli tudi posameznik s končano šolsko izobrazbo, a brez delovnih izkušenj, saj se včasih zgodi, da se pripravništvo za določen čas kasneje spremeni v redno delovno razmerje za nedoločen čas.

Omenjena sredstva za sofinanciranje pripravništva so le posebej oddvojen del sredstev namenjenih za socialno varnost brezposelnih. Glavni na teh sredstev je namenjenih za nadomeščanje osebnih dohodkov tistim, ki so ostali brez zaposlitve ne po svoji krivdi, to je tistim, ki so bili zaposleni za določen čas in tistim, ki so ostali brez zaposlitve zaradi stečaja podjetij. Na listi upravičencev do nadomestila osebnega dohodka so se znašli tudi nekateri prej zaposleni v bivših družbenopolitičnih organizacijah in skupnostih, katerim je bilo ukinjeno delovno mesto. Ti bivši uradniki so v povsem enakem položaju kot delavci, ki so ostali brez zaposlitve zaradi stečaja podjetja, imajo pravi-

co do nadomestila OD v višini 80 % od poprečja OD v zadnjih treh mesecih, ko so še bili zaposleni.

Bivši visoki funkcionarji v DPO in DPS, ki jim je potekel mandat in imajo po zakonu pravico do redne funkcionarke plače še celo leto po poteku funkcije, da si lahko v miru poiščejo ustrezno novo zaposlitev, ne dobivajo plače iz Skupnosti za zaposlovanje, ampak iz proračuna SPS. Tako nam je vsaj zatrdil gospod **Marko Strban** in še dejal, da trenutno ne pozna primera, ko bi kdo v Mariboru to svojo pravico koristil, ker mestni proračun tega preprosto ne dopušča.

Epilog:

Stanje v Mariboru je prikazano veliko bolj črno kot dejansko je. Na tak ali drugačen način je poskrbljeno za vse, tudi nezaposlene in ni razloga, da bi morali skrbeti za svojo prihodnost. Tisti, ki prvič iščejo delo, se naj dogovorijo v enem od podjetij za pripravništvo, ki podjetja ne bo stalo prav nič in potem upajo, da jih bo podjetje po končanem pripravništvu obdržalo v rednem delovnem razmerju; za bivše funkcionarje prav tako, le da so v nekoli slabšem položaju od stečajnikov, saj dobijo namesto 80 % le 60 % poprečnega OD zadnjih treh mesecev, ko so še bili zaposleni.

Še najslabše se torej godi tistim, ki so zaposleni in morajo delati, pri tem pa v mnogih primerih zaslužijo zgolj zajamčani OD. Vsi skupaj pa životarimo nekje okrog eksistenčnega minimuma, razen seveda peščice tistih, ki so iz nekega drugega članka.

MIRO LENIČ

TOMAŽ MASTNAK

ZGODOVINA CIVILNE DRUŽBE NA SLOVENSKEM – KRATKI KURZ

0. Civilna družba proti državi

Civilna družba je pojem, ki povzema proces demokratizacije — oziroma prehod iz totalitarizma v demokracijo — tako v Sloveniji kot drugje v socialistični polovici Evrope! In tako kot drugje, je ta pojem tudi na Slovenskem po eni strani vseboval normativno politično filozofijo, po drugi pa je opisoval oziroma pomagal analizirati in razumeti široko pahljavo »empiričnih« demokratskih bojov. Tisto, po čemer se slovenski prehod v demokracijo razlikuje od transformacijskih procesov v preostalem vzhodno-srednjeevropskem prostoru, je vloga, ki so jo odigrala nova družbena gibanja (NDG). Ta — ne pa disidentski intelektualci, reformski komunisti ali že postarani novolevičarji — so demokratizacijo inicirala ter jo usmerjala in ji dajala ton v njenem formativnem obdobju. Mreža, v katero so se povezala, se je imenovala alternativna scena ali kar alternativa.

Civilna družba je bila »odkrita« leta 1983, na seminarju in happeningu »Kaj je alternativa«, ki ga je organizirala ljubljanska alternativna scena.² Izjaden je bil pojem, ki je uspel interpretativno prisvojiti izkušnje neodvisnih družbenih aktivnosti, katerih začetki so segali v drugo polovico sedemdesetih let, ter nazkati perspektivo avtonomne družbene dejavnosti v prihodnje. Skratka, civilno družbo je odkrila alternativa in nanjo je bil ta pojem tudi najprej apliciran — kot analitični model in politična norma, eno in drugo pa je oblikovalo samorazumevanje alternativne scene. Njeni akterji — predvsem NDG — so bili razumljeni kot poglobljeni akterji konstitucije civilne družbe; njene institucije (ali protoinstitucije) kot ključne institucije nastajajoče civilne družbe; in alternativna javnost kot katalizator neodvisne javnosti.

Pomembno je, da je bila civilna družba na začetku pojmovana kot alternativa, ne toliko kot opozicija. Kot sfera, ki se razlikuje od sfere državne dejavnosti in je od nje nedovisna ter nasprotna, je civilna družba nastopala kot alternativa socializmu: tako realno obstoječemu socialističnemu sistemu kot ideji socializma, četudi demokratičnega.³ Res je sicer, da je bila najprej artikulirana kot »socialistična civilna družba«, a zdi se, da le zato, da bi se kmalu spoznalo, da je ta sintagma logični nesmisel. Socializem je bil poslej razumljen kot zgodovinski projekt, katerega cilj je ukiniti razliko med civilno družbo in državo ter ustvariti harmonično skupnost. Na drugi strani je bila razlika med državo in civilno družbo postulirana kot demokratična norma in pojmovana kot nujni pogoj demokracije. S tega vidika je odkritje civilne družbe mogoče razlagati kot reinvenicijo demokracije proti socializmu. V danem primeru je imenovana razlika ponudila izhodišče za kritiko in zavrnitev samoupravljanja kot protidružbenega in protidržavnega projekta. Samoupravljanje je namreč — ko je zabrisalo in odpravljalo razliko med civilno družbo in državo — ukinilo tako državo kot civilno družbo in ustvarilo amorfen sistem participativnega gospodarstva in prostovoljne sužnosti. Tako je bilo, in kot ideja — oziroma ideal — in kot stvarnost, spaček: Leviathan in Behemoth obenem.

Druga posledica pojmovanja civilne družbe kot alternative je bilo razumevanje civilnodružbene dejavnosti kot pozitivne dejavnosti. Šlo je prej in raje za produkcijo novih, odprtih družbenih prostorov, za ustvarjanje alternativne kulture, neodvisnih sfer javnosti ipd., kot pa za oporekanje uradnim strukturam, za konfrontacijo z njimi ali za hotenje spreminjati jih. Natančneje: kolikor je šlo za spoprijem s sistemom, je šlo za simbolno akcijo, in ne simbolno oziroma komunikativno — dejavnost, je bilo to nekaj nepolitičnega ali »antipolitičnega«.⁴ Reči bi bilo mogoče, da je bila »antipolitika« etos civilne družbe v obdobju njenega formiranja. Civilno družbo kot takšno je bilo mogoče imenovati »druga Slovenija«, nikdar pa ni bila koncipirana kot »paralelni polis«, o katerem je govoril, denimo, Benda na Češkem.

V tekstu, ki sledi, bom najprej skušal opisati oblikovanje civilne družbe na koncu sedemdesetih in začetku osemdesetih let ter njen razvoj sredi prejšnjega desetletja, zatem njeno politizacijo — ali formiranje »politične družbe« — v drugi polovici osemdesetih ter nazadnje prve rezultate civilne družbe na oblasti v devetdesetih, vse v Sloveniji.

I. Država proti civilni družbi

Na začetku je bil punk. Nekje 1977 se je pojavil kot mladinska subkultura.⁵ Vnazaj smo ga razumeli in poimenovali prvo novo družbeno gibanje na Slovenskem, prvega znanilca in nosilca civilne družbe. Ta prvi poskus prakticiranja neodvisne družbenosti — potem ko je bila zadušena liberalizacija šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih — je prebil tisto ureditev, ki smo jo šele kasneje znali razumeti kot vladavino kulturne revolucije, in našel pot iz svinčnih let.

Ena takratnih skupin si je nadelo ime **Otroci socializma**. Starejše generacije so se socializma morda uspele osvoboditi, ta je bila prva, ki je bila socializma prosta. Nikdar ni zares živela v socialistični ideologiji. Svet, v katerem je živela je poimenovala sama, ustvarila je nove kulturne kode, tiste **altri codici** o katerih govori Melucci. Ker pa je ideologija vez, ki drži skupaj družbo, je ta odvezanost od socialistične ideologije družbo nekako razvezala, ali vsaj zrahljala vezi, ki so jo uklepale. Punk na Slovenskem tako ni le dokazal, da je neodvisno druž-

beno življenje možno, marveč je tudi ustvaril elemente, ki so se sčasoma artikulirali v novem družbenem in političnem jeziku.

Reakcija oblasti je bila policijska represija, ki pa je nazadnje spodletela. Ta nenadejani neuspeh družbenega nasilja je treba pripisati vsaj trem momentom. Najprej sposobnosti protagonistov punk scene vsiliti javno razpravo o obtožbam, ki jih je skovala policija, množični mediji pa so jih prizadevno raznašali.⁶ Konflikt so z represivne ravni uspeli premestiti na ideološko. Drugič, proti represiji oziroma ob odporu proti njej se je zbrala nekakšna neodvisna javnost. Znatno del kritične inteligence (kakorkoli šablonski že je ta izraz) je uspel premestiti tiste boje jake, ki so bili pod komunistično oblastjo tako skrbno kultivirani in so jo potiskali v eksotične frakcijske spopade, ter vzpostaviti malo demokratično fronto. Ta je zavrnila ne le nasilniški »Protimladinski šovinizem« v danem primeru, marveč sploh uporabo sile za reševanje družbenih problemov. Tretji moment je prispevalo ravnanje mladinske organizacije. Republiško vodstvo Zveze socialistične mladine Slovenije (ZSMS) ni hotelo slepo slediti policijskim inštrukcijam: zahtevalo je dokaz in hkrati organiziralo javno razpravo, v kateri so lahko sodelovali vsi prizadeti. Policijska konstrukcija se je sesula.

Ker pa je policija, še posebej politična, nosilni steber socialističnih režimov — v najboljšem primeru odgovorna najvišjim državopartijskim funkcionarjem, vir njihove vednosti in izvrševalec njihove volje — spodlet te represije ni ostal brez posledic. Ko je bila policija potisnjena v — če še tako iluzorne — zakonite okvire, se je odprl prostor za postopen razmah neodvisnih družbenih dejavnosti. V letih, ki so sledila, so se pojavila »prava« NDG: mirovno, ekološko, feministično, homoseksualsko, duhovno... Do sredine osemdesetih so ta gibanja in mladinske subkulture oblikovali alternativno mrežo, ki pa je ostala nekaj časa relativno nevidna, »potopljena«.

Akterji so bili na eni strani mlajši od osemnajst let in na drugi ljudje, ki so že zaključili študij. Študentov skorajda ni bilo — kar je eden pokazateljev, kako uspešno so samoupravljalci komunisti zatolkli univerzo — zato pa se je v alternativno sceno vključila večina intelektualcev mlajše generacije, ki je imela kaj povedati. Njihova velika skrb je bila izogniti se pastem avantgardizma, tako da so postali skupina med drugimi skupinami, njihovo teoretsko delo pa ena od alternativnih subkultur. To je seveda prispevalo k zavidljivi ravni permanentne avtorrefleksije in jasnemu razumevanju družbenih in političnih »okoliščin«, s katerima se je lahko pohvalila alternativa. Dodati je mogoče, da so intelektualci v alternativni znali uspešno odbijati ideološke in politične napade na sceno, s čimer so ohranjali odprt prostor za artikuliranje njenih drugih protagonistov.

Ključno vlogo pri oblikovanju alternativne scene je igral ljubljanski **Radio Študent**. Njegove zasluge so večstranske. Desetletje preden je »vključevanje v Evropo« postalo provincialska politična parola, je alternativno sceno vključeval v svetovna dogajanja: alternativa je bila vseskozi kozmopolitska. Rock'n'roll je uspel povezati s politično analizo in teoretskimi diskurzi, in iz zmesi mladinskih subkultur, kritike socializma, t. i. postmarksizma in lacanovske psihoanalize — v kar so se primešala še vprašanja, ki so jih prinesli mirovniki, ekologisti, homoseksualci, feministke ipd. — se je rodila nova politična kultura. Poleg tega je **Radio Študent**

ustvaril pretanjen občutek za medije. Bil je alternativni medij, in ob njem so nastajali drugi alternativni mediji: lepaki, bilteni, fanzini, kasete in plošče, knjige, video, grafiti... In to je le del zgodbe. Nič manj pomembni niso bili poskusi vplivati na etablirana sredstva obveščanja, prisvajati si uradni medijski prostor. Največji uspeh je bil preobrazba **Mladine** (ki je ne bi bilo brez ljudi, ki so si nabrali znanja in izkušnje na **Radio Študent**) iz brezbarvnega mladopartijskega glasila v forum demokratične civilne družbe in nato v nekaj časa najvplivnejši politični magazin v državi. Nekaj drugih obrobnejših časopisov se je tudi bolj ali manj spremenilo, osrednji pa so ostajali nedostopni za nove ideje. Te trdnjave režimskega enoumja so bile načete od znotraj: novinarji, ki niso mogli več prenašati partijskega dikta, so se sredi osemdesetih let uprli, rehabilitirali in uveljavili so poklicno etiko, in novinarsko telo se je razcepilo na alternativce in režimovce.⁷ Nastop alternativnega novinarstva je razkral medijski monopol.

Omeniti je treba še, da se je prebujanje civilne družbe dotaknilo tudi intelektualcev srednje generacije. Skupina njih — bolj ali manj etabliranih, vendar kritičnih do sistema in nezadovoljnih z vlogo v njem — je uspela ustanoviti neodvisno revijo, **Novo revijo**. To je bila prva pomembnejša koncesija oblasti, ki pa je ne gre preveličevati (politika do alternative se namreč ni unesla), **Novo revija** pa je postala eno vplivnejših opozicijskih glasil. Hkrati so se začela angažirati poklicna oziroma stanovska združenja — pisateljsko, sociološko, filozofsko — in njihov prispevek k demokratizaciji je bil vse prej kot zanemarljiv.

II. Civilna družba proti civilni družbi

Neuspeh policijske represije seveda ni pomenil, da so se oblasti pomirile z oblikovanjem civilne družbe. Situacija je ostala negotova. NDG, ključni akterji, še vedno niso imela možnosti za registracijo in zakonsko pripoznanje, ki bi jih — tako so upala — varovalo pred samovoljno državno represijo. Izhod v silii je bil sklenitev — če se sme tako reči — pogodbe z ZSMS. NDG so se pridružila mladinski organizaciji, postala njeni kolektivni člani, ne da bi se s tem odpovedala avtonomiji. Na drugi strani je ZSMS postala okrilna organizacija teh gibanj, skupin in pobud. Koristi sta imele obe strani: NDG so si pridobila legalnost, ZSMS si je ustvarila legitimnost. Menim, da te simbioze ni mogoče interpretirati kot poskusa integracije NDG v sistem, niti ne kot oblike nadzora nad njimi. V tem bi raje videl odločilen korak k transformaciji sistema. Ravnanje ZSMS je bilo začetek razpada političnega monolita. Obenem so NDG, že s samim svojim obstojem, vpeljala pluralizem: poleg partije in njenih replikantov so na politično sceno stopili novi subjekti, poleg tega pa je šlo še za pluralizem organizacijskih oblik in akcijskih modelov.

Nova konstelacija je prestrukturirala represijo, uperjeno proti akterjem neodvisne družbe, hkrati pa se je pokazalo, da je civilna družba ne le izmuzljiv, marveč tudi dvoumen pojem oziroma pojav. Če je civilna družba nujni pogoj demokracije, pa sama ni nujno demokratična. Če ni demokracije brez civilne družbe, si vendarle ni mogoče zamisliti civilne družbe brez demokracije ali celo civilne družbe proti demokraciji.

Na spodlet poskusa eliminirati prvo novo družbeno gibanje z represivnim državnim posegom je bilo seveda mogoče gledati kot na uspeh ali zmago konstituirajoče se civilne družbe, vendar se je tudi država nekaj naučila — in izpeljala ustrezne sklepe. Represijo te vrste je izpustila iz rok in jo predala civilni družbi. Družbeno nasilje, skoncentrirano v državi, je bilo razpršeno in vrnjeno družbi. Država je del svojih kompetenc prenesla na civilno družbo: nasilje je bilo podružbeno in država je — na tej točki — odmrila.

Brž ko je civilna družba to nasilje ponotranjila, se je prej državno nasilje depolitiziralo. Medtem ko je bilo predtem usmerjeno proti posameznim protagonistom alternativne scene, se je zdaj namerilo proti pojavljanju drugačnosti v javnosti in merilo na izbrisane družbenih prostorov različnosti in drugačnosti.⁸ Eden za drugim so bili zaprti prostori, v katerih se je producirala in/ali uživala alternativna kultura, in vse težje je bilo tudi samo najeti prostor za kako tovrstno prireditve. Alternativna populacija je bila tako razdrobljena in se je zatekla v gostinske lokale, a le zato, da bi bila izgnana tudi od tam: ti prostori so bili ali preprosto zaprti, ali so jih začeli prenavljati, ali je bila uvedena vstopnina, ali se je spremenila njihova namembnost, ali osebe ni več hotelo streči nekonfekcijskim gostom, ipd. Tako so se morali alternativci kot novodobni nomadi⁹ seliti s kraja na kraj, z vsako migracijo jih je bilo manj in so bili bolj razdrobljeni in demoralizirani. Mestne oblasti so dale prosto pot svojim proturbanim gonom, budno so skrbele tudi za izbrisovanje simbolne prisotnosti alternative v mestnem prostoru: preganjale so izpisovalce grafitov in barbarsko prepleskale vse, kar je za njimi ostalo na zidovih, odstranjale lepake in letake, ki so dali vedeti, da živijo nekakšni podsvetovci, itn.

Razlogi za zapiranje lokalov so bili tehnične narave: urbanistični, prometni, higienski, požarnovarstveni, protipotesni, zvočnoizolacijski etc. Ne verjamem, da bi bil kdo v ozadju vlekel niti, da bi bil za vsem tem kak plan. Kolikor je bila udeležena mestna uprava, je bila prej usliševalac želja ljudstva kot izvrševalec direktiv oblastnikov. Vsa ta opresija in represija sta bili neposredno demokratični. Delovalo je ljudstvo: mestnjani, ki so instinktivno sovražili tiste, ki so se nosili in obnašali drugače od njih, ki so v kulturnem podzemlju vohali spolni in še kakšen razvrat, se bali aida, terjali svoj nočni mir, se škandalizirali nad poscanimi vogali itn. Ta sicer nema moralna večina je zafunkcionirala kot hujskaški **vox populi**, ki je klical »odgovorne«, naj naredijo red in mir, in se sama organizirala: kot krajani, na noge so se postavile soseske in krajevne skupnosti, včasih so nastopali kot starši, drugič kot družbeni lastniki javnih prostorov, tretjič kot delavci. Bili so socialistična zavest in narodova vest. To je bilo **grassroots** gibanje, direktna demokracija: civilna družba se je spravila nad lastne demokratične potencialne. Temu pravim totalitarizem od spodaj.

Totalitarizem od spodaj ni prerasel v izključno potezo ponovno odkrite civilne družbe, postalo pa je jasno, da je njena nezanemarljiva lastnost, ki je ni mogoče preprosto potlačiti, da bi civilno družbo lahko imeli za nevprašljiv ideal. Če ni mogel eliminirati alternativne scene, se pa gotovo zaznamoval razvoj dogodkov. Sredi osemdesetih let se je civilna družba prvič zdfiferencirala. Ni šlo le za razcep na demokratično in nedemokratično oziroma protidemokratično civilno družbo. V sami demokratični

TOME STOKJO

civilni družbi so se pokazale razlike, ki so zadevale — če smem tako reči — strategije delovanja.

Del neodvisnih družbenih aktivnosti se je izključil iz javnosti in se odpravil komunikacijski menjavi s »širšo družbo«. Po eni strani je ta civilnodružbeni segment razglasil načelno brezbržnost do govora, ki so ga proizvajali ideološki aparati države: »al govorje, al pa ne/boli me kurac za vse«, in nič več razumevanja ni pokazal do izrazov ljudskega nezadovoljstva s stanjem, ki so ga ustvarjali nenehno govoreči »funkcionarji«: »nezadovoljni ljudje se razburjajo [...] al se razburjajo al pa ne/boli me kurac za vse«. T. i. vrednotam »naše družbe« je preprosto obrnil hrbet: »Revolucija je kurba«, »Komunizem/ha, ha, ha/Socializem/bla, bla, bla/nočem spreminiti sveta/rad bi naredil nekaj za«: prizanesel ni niti alternativni: »Vse je isto —/alternative ni«. ¹⁰ Po drugi strani so se protagonisti te subscene odrekli tudi temu, da bi naslavljali tisto javnost, ki se jim je ni zdelo vredno poslušati: otrsli so se pričakovanja, da bi njim kdo prisluhnil, in za svoj jezik izbrali **Sprachlosigkeit**.¹¹ Njihova komunikacija z »družbo« je bila odsotnost te komunikacije, in če so se odločili za zgovorni molk, s tem nikakor niso dopuščali, da bi jih kdo utišal. In kot daje vedeti že navedeni »rad bi naredil nekaj za«, se niso odpravljali aktivnosti. Usmerili so jo navznoter, posvetili svoji kolektivnosti. Vse prej kot s kvietizmom, imamo opraviti z novo logiko družbene akcije. Gre za aktivnost, ki za svojo konstitucijo ne potrebuje zunanega sogovornika, nasprotnika ali sovražnika, in je, potemtakem, niti ne motivira niti ne mobilizira zanikanje nasprotnikove pozicije. Ta novi subjekt se ukvarja s svojimi notranjimi blokadami, mejami in omejitvami, živi svojo nemožnost. To kolektivno skrb zase je mogoče opisati kot implozijo družbene.¹²

V nasprotju s to moicečo in nevidno, implodirano civilno družbo, je drugi, manj manjšinski del demokratske civilne družbe odgovoril na totalitarizem od spodaj z vdorom v javnost. Ta drugi pojav lahko imenujemo eksplozijo družbene: civilna družba se je »dokončno« vzpostavila in postavila. Odpor proti poskusom izbrisanja družbenih prostorov

moralna zasnova v človeškem rodu.«¹³ Kant je v tej pripravljenosti sodelovati, oziroma želji po sodelovanju, prepoznal **signum rememorativum, demonstrativum, prognosticon**, se pravi zgodovinsko znamenje, ki priča, da človeški rod napreduje k dobremu. NDG pod socializmom, natančneje, entuziazem, ki so ga prebudila v ljudeh, ki v samih gibanjih niso bili neposredno udeleženi, bi pa bili pripravljani biti, so bila tak **signum rememorativum, demonstrativum, prognosticon**.¹⁴

III. Politizacija civilne družbe

Leta 1985 se je pojem civilna družba prvič pojavil v diskurzu vladajoče partije.¹⁵ To je bil simptom, da slovenska Zveza komunistov (ZKS) spreminja svoj odnos do družbene realnosti. Potem ko je spodletela represija in se je razblinilo upanje, da so NDG le modna muha in posnemanje tujih, t. j. zahodnih vzorov, ki bo minilo samo od sebe, se pravi, ko ni sta ničesar obrodila ne zatiranje ne ignoriranje, je partijska politika začela razmišljati, kako bi se polastila novih konceptov in dezartikularila alternativo. Na eni strani se je trudila vključiti civilno družbo v marksističen jezik in jo preinterpretirati — predvsem v gramscijanskem duhu¹⁶ — ter dokazati, da gre za »organsko« in »bistveno« sestavino idealno zamišljenega socialističnega samoupravljanja, ki si ga prizadeva uresničiti partija, še več, da je socialistično samoupravljanje pravzaprav uresničevanje geniune civilne družbe in nič manj kot programski cilj ZKS. Na drugi strani se je partija lotila nekakšne ideološke diferenciacije. Razglasila je, da so NDG, jedro alternative, načeloma pozitivni fenomen in da ni težko razumeti, da so se pojavila tudi pri nas (saj je veliko problemov, ki jim sama ni posvetila dovolj pozornosti, in prav v ta prazen prostor so vstopila »mladinska gibanja« — med njimi je komaj kdaj omenila feministke, niti enkrat pa ne homoseksualcev), da pa je opaziti tudi nekatere »negativne pojave«, ki jih seveda ni mogoče sprejeti. Račun se je iztekel tako, a je bilo negativno vse tisto, kar je bilo na NDG res novega, vse, kar je bilo kritično do sistema ali ga je subvertiralo, vse, skratka, česar ne bi bilo mogoče integrirati in pacificirati. Ta diferencirana naklonjenost je bila seveda odlika reformisti-

neodvisne družbene grupacije, ki tovrstne prijateljske pomoči in pripravljenosti na sodelovanje niso več potrebovale.

Začetek reformiranja političnega sistema, ki se je torej odločil prilagajati se demokratskemu družbenemu razvoju, namesto da bi ga zatiral, je sprožil alarm za oblikovanje falange **ancien régime**, ki pa v Sloveniji ni več mogla nanovačiti omebne vrednih sil. Tako se je ta falanga zadržala v Beogradu, in v njenem jedru je bila vojska. To ni bilo povsem nepričakovano. Ko se je jugoslovanska partija po smrti troedinega predsednika začela razkrajati, so represivni aparati države začeli vse bolj jemati v svoje roke funkcije ideoloških aparatov. Na beograjskem procesu proti šesterici je kot **porte-parole** ideologije vladajočih nastopil državni tožilec. Po pobudi za civilno službo, krškem kongresu ZSMS, pokopavanju štafete ter nazadnje pisanju **Mladine** spomladi 1988 o škandalozni jugoslovanski trgovini z orožjem in korupciji v armadi pa so formuliranje in interpretiranje ideologije oblastnikov vse bolj prevzemali nase generali. Na procesu proti četverici v Ljubljani je kot veliki ideolog naposled nastopil vojaški tožilec. Preden pa nadaljnjem pripoved, naj se še malo ustavim ob tem strukturnem premiku.

Kako je bilo torej mogoče, da je vojska nasledila partijo, po ustavi »vodilno ideološko silo«, na položaju ideološkega razsodnika? Zelo na kratko: JNA ni bila le partijska vojska, sama je organizirana kot partija. Kot taka je bila konstitutivni del jugoslovanske partije, ki se je sicer združevala po teritorialnem principu. Položaj vojaške partije je bil torej izjemen: bila je neposredno federalna, poleg tega pa še sestavni del federalne partije. Kot posebna partijska organizacija je utelešala neposredno univerzalnost jugoslovanskega komunizma in bila moment njegove posredovane univerzalnosti. Ta njen strukturni presežek je določal pomen in razkrival resnico organizacije jugokomunizma. Resnica jugoslovanske komunistične partije je bila oborožena partija. Temu lahko pridemo do dna le s pomočjo marksizma — imamo pač opraviti z aktivno dejanskostjo marksizma. Znana metafora pravi, da postane ideologija materialna sila, ko zagrabijo množice. Ko je ideologija jugoslovanskih samodržcev začela slabeti, ko je njen prijem na množice začel po-

oblik družbenega — je izrinila negativna, defenzivna, reaktivna dejavnost **Odbora**. Pluralnost projektov družbenih gibanj je bila podrejena enemu cilju enega gigantskega gibanja. Neodvisne družbene dejavnosti, ki so prej obstajale zunaj politične sfere, bile nepolitične ali »antipolitične«, so bile vsrkane v političen boj. Avtonomno akcijsko polje je bilo poenoteno v politično polje. Vzpon politične pozicije je sovpadel z zatonom tiste poteze alternativnih dejavnosti, ki jo je mogoče imenovati opozicijska politika. Začetek pluralizacije političnega življenja je, v tem smislu, prinesel depoliticizacijo družbenega. Družba je stopila v politiko in se homogenizirala. To homogenizacijo je olajševalo dejstvo, da je nevarnost prihajala od zunaj, in v tej konstelaciji se je vprašanje demokracije odločilno povezovalo z vprašanjem nacionalne suverenosti. Začela se je nacionalizacija civilne družbe.¹⁷

Dodatni problem pri vsem tem je, da je bila ta politizacija frustrirana: Cilji **Odbora** so bili formalno gledano nepolitični, legalistični, in veliko večino tako kolektivnih kot individualnih članov je pripeljal vanj nepolitični konsenz; pomoč štirim obtožnim. Prav ta nepolitičnost je odpirala prostor, v katerem so se lahko ne le srečali, marveč tudi sodelovali, ljudje najrazličnejših političnih orientacij. Vendar je **Odbor** že zaradi logike prostora, v katerem je deloval, moral delovati politično. Postal je politična organizacija brez politične platforme. Nikdar ni postal politična koalicija, ker bi kaj takega zahtevalo izrekanje identitet članov in formalizacijo njihovih razmerij. Tu pa na eni strani **Odbor** ni mogel artikulirati svoje politične identitete in na drugi je niso mogla artikulirati niti NDG (ki nas tu posebej zanimajo), potem ko s vstopom vanj suspendirala svojo partikularne družbene identitete. Svojo identiteto so izgubila dvakrat.

In kakorkoli že je treba v **Odboru** videti organizacijo, ki je uspešno kapitalizirala dosežke NDG, ni težko opaziti, da so se njegove metode dela in način delovanja močno razlikovali od tistega, kar so prinesla gibanja. **Odbor** je bil pri vsej svoji množičnosti izrazito elitistična organizacija. Izvoljeni kolegij, ki ga je vodil, je imel samozvani in neformalni politbiro.

(Dalie)

TOMAŽ MASTNAK

ZGODOVINA CIVILNE DRUŽBE NA SLOVENSKEM — KRATKI KURZ

drugačnosti in različnosti, proti nakanam izbrisanja družbenih prostorov drugačnosti in različnosti, proti nakanam izbrisati razlike in drugačnosti iz družbenega prostora, je spodbudil oziroma okreplil boj za prisotnost demokratske civilne družbe v javnosti (in s tem, strogo vzeto, javnost proizvajal). Protagonisti teh prizadevanj so javno predstavljali svoje programe, popularizirali svoje ideje, promovirali konkretne pobude, zavračali klevete in obtožbe, ki so letele nanje, in potrpežljivo korigirali tisto simpatiziranje z njimi, ki ga ni krotovilo samo sovražno politično okolje, ampak tudi dobra mera elementarnega nepoznavanja ali nerazumevanja. Sredi osemdesetih so bile organizirane prve neodvisne demokratske (proti prvomajski vojaški paradi v Beogradu, kasneje proti ameriškem napadu na Libijo, libijskemu terorizmu in jugoslovanski vojaški pomoči tej državi, potem protidrski demonstracije ob černobilski katastrofi in proti katastrofalni neodgovornosti naših oblasti ob tem dogodku, itn.), napisane in podpisovane so bile številne peticije, zbirala se je pomoč obtoženim na »beograjskem procesu«, razpošiljala so se odprta pisma in izjave, prirejale so se razprave, okrogle mize in javne tribune (denimo proti § 133 ter simpoziji, množično se je hodilo na politične sodne razprave, v javnost so stopile feministke, homoseksualci so 1984 organizirali prvi teden gay kulture v Ljubljani, mirovniki in ekološki so postavljali stojnice, na ulicah so začeli prodajati **Mladino** ipd. Največji uspeh pri seznanjanju javnosti z alternativnimi idejami pa je bila pobuda mirovnega gibanja za priznanje ugovora vesti in uvedbo možnosti civilne službe kot alternative služenju vojaškega roka. Pobuda je postala predmet razprav v najrazličnejših političnih in kvazipolitičnih telesih in zlasti armada in zvezni ter srbski forumi so jo divje napadali. To ji je zagotovilo dolgotrajno prisotnost v sredstvih množičnega obveščanja. Zamisel je tako postala nad vse popularna, in skupaj z njo še druge ideje iz alternativnega korpusa. Če gre verjeti raziskavam javnega mnenja, je v letih 1986/87 večji del slovenske družbe te ideje sprejel; skoraj polovica anketirancev bi bila pripravljena sodelovati v NDG, tri četrtine pa jih je simpatiziralo z njimi.

Kar se je zgodilo, je mogoče razložiti s pomočjo Kantove interpretacije francoske revolucije. Kant je videl veličnino te revolucije ne toliko v samem dogodku kot v entuziazmu, ki ga je vzbudila pri tistih, ki v revolucijsko dogajanje niso bili neposredno vpleteni, pač pa so bili gledalci zgodovinske drame »Revolucija duhovitega naroda, ki smo ji v naših dneh priča«, je pisal, »se lahko posreči ali ponesreči; je lahko tako polna gorja in grozodejstev, da bi se naklonjen človek, če bi lahko upal, da jo bo vdrugič srečno izpeljal, kljub temu nikoli ne odločil opraviti ta eksperiment za takšno ceno — trdim pa, da je ta revolucija prisotna v čudeh vseh gledalcev (ki sami niso vpleteni v to igro) kot želja po **soudeletzbi**, ki meji skoraj na navdušenje in pri katerem je bilo že njeno izražanje povezano z nevarnostjo, tako da ne more biti njen vzrok nič drugega kakor

čnih sil v ZKS, in kar precej vode je moralo preteči, da so se ti pogledi v partiji prečistili in uveljavili. Ko se je to zgodilo, je morala partija spoznati, da se ni zapletla v razpravo o konceptu, ampak v »boj za mladino« (tako je zadevi rekel plenum ZKS leta 1987). Ta boj je bil takrat že boj brez upa zmage, izguba mladih za njeno politiko je bila že **fait accompli**.

Dogodek ključnega pomena je bil kongres ZSMS 1986 v Krškem. Dokaj nepričakovano se je mladinska organizacija definitivno poslovila od komsomolske vloge in se razglasila za organizacijo v civilni družbi in organizacijo civilne družbe. Doseženo stopnjo družbene samoorganizacije je sprejela za temelj svojega delovanja in samoorganiziranja družbe, civilnodružbeno strategijo torej, razumela kot edino realno bazo demokratizacije. Na novo je opredelila razmerje do NDG. Prenehala je biti zgolj »dežnik« in se odločila za aktivnejšo politiko v tem pogledu: vprašanja, ki so jih postavila na dnevi red NDG, je večinoma vzela za svoja, pri tem pa ni skušala spreminjati vloge gibanj. Prej se je spreminila sama, kar je omogočilo tesnejšo sodelovanje v NDG in uspešnejše spoprijemanje s konkretnimi problemi. Alternativa, ali kar demokratska civilna družba, je tako dobila svojo agenturo v političnem sistemu.

Eden od ključnih posrednih rezultatov krškega kongresa je bila ukinitvev štafete mladosti. ZSMS je v popolnem soglasju z zahtevami članstva in javnosti najprej sklenila, da štafete '87 ne bo organizirala, ko pa je morala dopustiti političnim pritiskom, slovenskim in jugoslovanskim, jo je organizirala tako, da jo je subvertirala. Zgodbe, ki jo med drugim zaznamujejo klesanje »štafete« iz štirinastkega debila, sloviti **remake** naci plakata, ki so ga izdelali **Neue slowenische Kunst**, izgubljena štafeta palica na Triglavu, stoječa štafeta (namesto tekantja), ter veliko veliko političnih razprav, tu ne morem rekonstruirati. Dejstvo je, da je bila to zadnja Titova štafeta. Militarističnega rituala s priseganjem zvestobe komunizmu in iluzorični državni skupnosti ter poleganjem discipliniranih mladih teles pod nogami političnih samodržcev na beograjskem stadionu JNA je bilo konec. Palica naše mladosti, kot je štafeta palico imenovala ljubljanska **Tribuna** je sklenila svojo življenjsko pot. Ko je padel ta vsejugoslovanski falični simbol, je Tito umrl drugič, simbolno in dokončno.

Razpad političnega monolita, izguba mladine in relativno močna ter jasno artikulirana civilna družba so prisilili uradno politiko k reformam. ZKS se je počasi otrsela stare garde, grobarjev liberalizacije šestdesetih in gardistov kulturne revolucije sedemdesetih, in previdno sprožila preobrazbo lastne organizacije, ki jo je postopoma približala stranki socialnodemokratskega tipa SZDL je bila trdovratnejša oziroma trdoglavješa: pod vodstvom nekdanjega šefa mestne partije, veterana v klevetanju in siceršnjem zatiranju alternativnih gibanj, se je — naenkrat vsa liberalna — trudila spraviti v svoje okvire

puščati, ko ji je torej začelo spodletavati, da bi bila materialna sila, je spregovorila njena resnica: na prizorišče je stopila oborožena partija, vojska kot materialna sila sama na sebi. Čista sila kot ideologija, ideologija čiste sile. In ker je bil komandant vojske že prej šef partije, zdaj za ideologizirajoče generale niti ni bilo treba ustvarjati prostora: nasledili so svojega maršala. Nerodno je le, da je nazadnje od partije ostala le še vojska.

Na tem ozadju bo lažje razumeti nadaljevanje zgodbe. Obstajajo dokazi, da je vojaška policija začela z operacijo proti demokratizacijskemu procesu (ki je bil najbolj artikuliran v Sloveniji), imenovano **Mladost**, že leta 1985. KOS je torej več let nadziral alternativo, da bi se dokopal do sofisticirane ugotovitve, da so civilnodružbene dejavnosti protisocialistične. Politizirajoči generali so potem napeljali zvezne oblasti k sprejemu sklepa, da se v Sloveniji dogaja protirevolucija, ta sklep pa je spet opogumil vojsko in ji dal proste roke, da je začela pripravljati nekaj takega kot vojaški poseg v Sloveniji.

V tem kontekstu je bil poleti 1988 v Ljubljani uprizorjen vojaški proces Dva urednika **Mladine** njen sodelavec, ki se je začel profilirati v opozicijskega politika, in zastavnik JLA so bili obtoženi izdaje tajnega vojaškega dokumenta. Kasneje se je pokazalo, da je bil ta dokument protiuustaven, vojaški sodni aparat pa ni nikdar uspel dokazati, da so bile obtožbe utemeljene. Vojaško sodišče je v škandaloznem procesu, ki je bil prej politična provokacija kot pa pravna zadeva, izreko nelegitimno in nelegalno sodbu — kršeni so bili zakoni procedure in ne nazadnje ustava SR Slovenije. Proces je bil od vsega začetka percipiran kot napad na demokratizacijo, tako da ni težko razumeti takojšnje in silovite reakcije javnosti. Mobilizirala se je dobesedno vsa slovenska družba, organizacijsko jedro te mobilizacije pa je postal **Odbor za varstvo človekovih pravic**, ki je štel več kot tisoč kolektivnih in 100 000 individualnih članov. Zaradi tega odpora je spodletel še en poskus državne represije.

Odbor se je oblikoval v obdobju, ko se je začel — ne le na Slovenskem — iztekati cikl NDG. Gibanja, pobude in skupine, ki so formirale alternativo, so se legalizirala, njihove ideje so postale obča last in vprašanja, s katerimi so se spoprijemala, nekaj, kar je začelo zadevati bolj ali manj vsa družbo in politiko. NDG so osvojila družbeni in politični predstavniki svet in se začela vpraševati o prihodnosti (ki je na začetku te zgodbe ni bilo), o tem, kako iniciirati nov cikl družbenih bojev. Ustanovitev **Odbora** je to razpravo prekinila, še preden je prav stekla. Hkrati je **Odbor** vsrkal preostale energije družbenih gibanj. Ta so vsa kolektivno pristopila k **Odboru** poleg tega pa so se nekateri (če smem tako reči) gonilni akterji gibanj močno angažirali pri njegovem delu.

Še pomembnejši je bil strukturni prelom. Pozitivno delovanje NDG — njihovo produkcijo novih

Opombe

¹ O reinvcnciji civilne družbe v vzhodni srednji Evropi, gl. zlasti Andrew Arato, »Civil Society Against the State: Poland 1980–81–Telos 47 (1981); John Keane, »Introduction«, v Keane, ur. **Civil Society and the State New European Perspectives**, London/New York 1988 (prevod v tematski številki revije **Pogledi** 18 (1988), 1; za Madžarsko gl. Tomaz Mastnak, »Postmarksizem, madžarski primer«, **Vestnik IMS** 8 (1987), 2. Referenčno delo bo gotovo tudi Jean Cohen in Andrew Arato, **Civil Society and Democratic Theory** (v tisku). — Gradivo zbrano v **Pojljska** (ur. Lev Kreft in Tomaz Mastnak), Ljubljana 1982; **Društveni pokreti i politični sistem u Poljskoj**, ur. Vladimir Lay, Beograd 1985; **Socialistična civilna družba?** ur. Tomaz Mastnak, Ljubljana 1985; Václav Havel et al., **The Power of the Powerless**, ur. John Keane, London etc. 1985. (Nadaljnje reference so v citiranih delih.)

² Podrobneje gl. v Pavle Gantar/Tomaz Mastnak, »Civilna družba na Slovenskem: Prva petletka.« **Problemi-Eseji** 26(1988)302 (10/5), str. 70–89.

³ Z. Zsille je ob neki priložnosti primerjal demokratski socializem z volkom v **Rdeči kapici**, Gl. György Dalos, **Archipel Gulash. Die Entstehung der demokratischen Opposition in Ungarn**, Bremen 1986, str. 131.

⁴ Izraz seveda povzemam po György Konrád, **Antipolitika**, Ljubljana 1988.

⁵ Gl. **Punk pod Slovenci**, ur. Nela Malečkar in Tomaz Mastnak, Ljubljana 1985.

⁶ Avantgardno vlogo so odigrali slovenski časopisi, sledili so jim srbski in hrvaški. Ta vzorec se je ponavljal v naslednjih letih. Slovenski politiki so skovali in poslali v obtožbo, ki so se potem začele vračati in padati po Sloveniji — in »Sloveniji« v dobrih meri ustvarile. **Politika Ekspres** bi lahko Jožetu Smoletu & co. plačevala tantieme.

⁷ Pomemben preobrat je bilo »sojenje šesterici« v Beogradu. Skupina novinarjev je pred častnim razsodiščem dosegla obsodbo poklicnih kolegov, ki so inkriminirali krivdo obtoženih. To je bil velik uspeh, ki ni prinesel le korektnega nadaljnega poročanja s političnega procesa v Beogradu, marveč tudi dokaz, da je mogoče postaviti meje tako političnemu diktatu v tisku kot politični samovolji v pravni sferi. — O novinarski alternativni gl. **Problemi** 22 (1984), 6–7; o procesu **Problemi** 23 (1985), 7.

⁸ Gl. podrobneje v Mastnak, »Totalitarizem od spodaj.« **Družboslovne razprave** 6(1987)5, str. 91–98.

⁹ Alberto Melucci, **Nomads of the Present**, ur. John Keane in Paul Mier, London 1989.

¹⁰ Gl. **Punk pod Slovenci**, str. 415–418. (Citiram besedila **U.B.R.** in **S.D.A.**)

¹¹ Gl. »Indiz-Sprachlosigkeit«, **Alternative** 25(1982)142.

¹² Gl. Mastnak, »Implozija družbenega/civilna družba v čisti obliki.« **Problemi — Eseji** 26(1988)299 (7/4), str. 63–73.

¹³ Immanuel Kant, **Der Streit der Fakultäten**, II, & 6 (gl. **Werkausgabe**, zv. XI, Frankfurt/M. 1968, str. 358).

¹⁴ Gl. Mastnak, »Signum rememorativum, demonstrativum, prognosticon ali nova družbena gibanja v socializmu«, v Claus Offe, **Nova družbena gibanja: izziv mejam institucionalne politike**, Ljubljana 1987.

¹⁵ Podrobneje Gantar/Mastnak, **op. cit.**

¹⁶ Gl. Gantar, »Sociologija in civilna družba.« **Družboslovne razprave** 4(1987)5, str. 41–49.

¹⁷ To nacionalizacijo je treba razumeti najprej kot homogenizacijo civilne družbe: na nacionalni podlagi. Uvertura v oblikovanje ideologije nacionalnega je bila **Nova revija** št. 57. Ker je izšla med štafeto kontroverzo, ni bila deležna tolikšne pozornosti, kot bi jo sicer lahko bila. Z vzponom ideje o suvereni nacionalni državi (govorjenje o tem se zdaj sprevača v suverenomanijo) pa je treba nacionalizacijo razumeti tudi kot podržavljenje civilne družbe. Prvi in drugi vidik se ne izključujeta. O tem pišem v »Nacionalizacija civilne družbe«, **Nova revija** 9(1990), 95. — Gl. tudi Zoran Pokrovac, »Suverenost puka, ili suverenost nacije«, **Z** 44(1990), 3.

NAJPREJ BIZNIS ALI ZAKAJ KOMUNISTI NE BI SMELI BITI DIREKTORJI

Čprav sem v naslov tega, lahko mu reče-mo članka, razmišljanja ali pamfleta, najprej napisal »najprej biznis«, bo najprej govor o ri-bah. To so tiste živali, ki menda smrdijo pred-vsem pri glavi, pa tudi drugje, preden zasmr-dijo, pa živijo, plavajo in celo fukajo v vodi, za-radi česar je pitje vode iz higienskih in moral-nih razlogov hudo sporna stvar in priporočam kako plemenitejšo tekočino.

V srečnih časih, ko smo še verjeli ali se vsaj v javnosti morali pretvarjati, da verjame-mo v tezo naših velikih voditeljev, mislecev, teoretikov socialističnega samoupravljanja itd., ki so nezmotljivo zatrjevali, da je naš si-stem iber ober in sploh najboljši, je nekje v Sloveniji izhajal časopis, ki so ga v še sreč-nejših časih demokratičnih sprememb sicer ukinili, ker naj bi bil pederski, takrat, v tistih prejšnjih najsrečnejših časih, pa so v njem iz-hajale kratke strip zgodbičice; ena od njih se je imenovala Koliščarji. To naj bi bili nekakšni prazgodovinski človečki, ki so živeli ob vodi in lovili ribe. Posebej mi je ostala v spominu ena zgodbičica: na prvi sličici vsi koliščarji razen enega lovijo ribe, na drugi vidimo kup nalo-vljenih rib, na tretji pa sestanek, na katerem edini koliščar, ki na prvi sličici ni lovil rib, predlaga, da naj si ribe razdelijo po potrebah. Ker smo takrat še verjeli v bratstvo in enot-nost, živeli v samoupravnim socializmu pod modrim vodstvom komunistične avantgarde in bili nasploh neomejeno solidarni, smo v ko-liščarju, ki ni lovil rib, lahko prepoznali dvoje: lik komunista in kot takega najbrž vodilnega v koliščarski komuni, ali pa predstavnika neraz-vitih, torej prav tako komunistov (sicer pa ko-munizem in nerazvitost tako ali tako hodita z roko v roki).

Na srečo pa so najsrečnejši časi minili in namesto socializma smo dobili demo(s)kraci-jo, namesto bratstva in enotnosti suverenost in konfederalizem, namesto družbene, podr-žavljeno ali reprivatizirano lastnino (to se nam pravzaprav šele obeta), namesto solidarnosti stečajje, namesto samoupravljanja manage-ment itd. — in namesto avantgardne Zveze komunistov Slovenije ZKS stranko demokrati-čne prenove. In namesto pravi delavskega razreda interes lastnikov kapitala, torej biznis (no, pa smo tu). Ker je direktor oseba, ki v podjetju predvsem skrbi za biznis, torej za in-terese lastnika, pa čprav proti interesom de-lavcev (čprav pameten lastnik ne bo nastavljal takega, ki bi ga delavci že vnaprej odklanjali, za zaščito pa imajo tudi sindikat), bi bilo zelo

nenavadno, če bi to moral početi človek, ki je zasebno komunist, torej borec za pravice za-tiranih delavcev proti kapitalu in privatni ali kakršnikoli lastnini. To pa seveda še ne po-meni, da ne bi smel biti član ZKS-SDP, saj je v njej še, iz časov, ko je bila samo ZKS brez SDP, in je bilo članstvo v njej tako potreben pogoj za resno kariero, da so vstopali tudi ambiciozni in sposobni ljudje povsem neko-munističnega prepričanja (vsaj tisti, ki se jim je izjalovila možnost za kariero v tujini), ostalo nekaj poslovno sposobnega kadra. Toda kje so potem pravi komunisti? So to morda tisti prekaljeni mački (z veliko ali malo začetnico), ki so bili še pred NOB borci za pravice delav-skega razreda, med vojno revolucionarji in borci za narodovo svobodo, po njej pa vodi-telji širokih ljudskih množic v lepšo prihod-nost, ki so se zadnje čase modro umaknili v ozadje in prepustili krmilo mlajšim? Mimogre-de, njihovi nasprotniki iz nekomunističnih strank vedo povedati, da so bili »borci za pra-vice delavcev« v resnici brezdelneži, postopa-či in hujskači (in vedno se najde kak zelo star človek, ki pa mu skleroza še ni načela spomi-na, ki je take govornice voljan pod prisego potrditi), »revolucionarji in borci za svobodo« pa uzurpatorji in narodni izdajalci, da o njihovih grehih na oblasti niti ne govorimo. Prave ko-muniste bi torej utegnili najti le med pripadni-ki kake eksotične verske sekte in morda med občasno zaposlenimi klošarji, ti pa tako ali ta-ko nimajo pretenzij po direktorskih stolčkih in je torej prizadevanje nekaterih demo(s)kratov za zamenjavanje komunističnih direktorjev enako odveč kot strah ZKS-SDPjevcev pred čistkami. Za biznis se torej ni treba bati, če bo uspešen, pa je že drugo vprašanje, se nanj ne odgovarja s političnimi pamfleti, ampak številkami na računih firm.

In če smo že začeli z ribami (kljub obljubi, da bomo z biznisom), pa dajmo z njimi še končati! Ko neko ljudstvo, menda Kitajci, še ni imelo komunistične oblasti, razvit čut za solidarnost s socialno in eksistencialno ogro-ženimi pa že, je med njim nastal pregovor, ki se glasi nekako tako: »Namesto, da lačnemu pokloniš ribo, ga nauči ribe lovit!« Tako pred-komunistični Kitajci. Pokomunistični in sploh biznismeni pa bi, skladno s tendencami časa, dodali k temu pregovoru še aneks približno take vsebine: »... in si pod zate ugodnimi po-goji zagotovi čim večji delež od tistega, kar bo ujel po »tvoji« metodi!« Čista poslovna do-brota pač ...

jacks

To ni pravljica, ampak avstrijska Koroška!

Mesta, polna kulturnih znamenitosti in možnosti za ugoden shopping, le nekaj mi-nut vožnje od najlepših alpskih jezer in čudovitih planin, ki nudijo ob najmodernejši turistični infrastrukturi ter prijazni postrežbi po zelo dostopnih cenah možnosti nepozabnega preživetja počitnice in izlete prav po Vaših željah! Najsi bo pozimi ali poleti — zanimiv in aktiven dopust vam je več kot zagotovljen!

Od letos pa še POSEBNA PONUDBA SONDERANGEBOT — 1 SCHILLING BILLIGER!!!

Shuševalni program s popolno medijsko podporo
in hkratno možnostjo narodnostnega in političnega angažiranja!

DVOJEZIČNA LJUDSKA ŠOLA HUJŠANJA VAM NUDI SPE-CIALNI PROGRAM GLADOVNE STAVKE pred in v deželnem predsedstvu!

Posebej priporočljivo za žene in matere s povečano telesno te-žo ne glede na narodnost!

Vabi vas Haider tours interNAZional.

POVSEM SKRITA NAGRADNA KRIŽANKA

Rešujete jo kot navadno skrito križanko, le da si jo morate sami narisati. Rešitve skupaj z izrezanimi vprašanji pošljite na Katedro do 15 dni po izidu te številke. Pravilne rešitve bomo nagradili.

VODORAVNO: 1. organiziran kriminallec. 8. vrsta ovratnika. 12. kondom. 13. hrvatski Petrol. 14. naj-večji filipinski otok. 15. element. 18. kos pohištva. 19. oznaka Španije. 20. krtica slovenske protihit-lerjevske koalicije. 21. liter. 22. 2. oseba ednine. 23. kvaliteta. 27. 3. oseba ednine. 28. gram. 29. reka skozi Firence. 30. 2. oseba množine. 31. slavilna pesem. 33. zdravilna rastlina. 34. moško ime. 36. či-stoča. 37. španska narodna jed. 39. 1. črka abece-de.

NAVPIČNO: 1. Stalinov zunanji minister (Vjače-slav). 2. najpogostejša kovina na zemlji. 3. pojavna

oblika česa v določenem času. 4. moško ime. 5. he-roj. 6. američij. 7. divja vrtnica. 8. obrat za varjenje piva. 9. enotna obleka. 10. industrijska rastlina. 11. oznaka Italije. 16. Reaumur. 17. del Hamburga. 24. obred ljubezni do bližnjega. 25. kisik. 26. komun-alno podjetje. 31. kraj na koperskem. 32. fotografija za projiciranje. 35. predzadnji samoglasnik. 36. av-tomobilska oznaka Slovenije (zaenkrat le pobožna želja). 38. oznaka Luksemburga.

Rešitev prejšnje križanke (vodoravno): Varanasi, Rp., ikra, oliva, P, poliglot, legislacija, aga, flagelant, špar, I, Ru, N, OK, inčuni, R, aj, Ops, rja, mina, Ma, neandertalec, E, D, ne, en, it, V, Karpov, čakalnica, oma, facit, La, sat, kardinal, volitve, SND, lenoba, on, el.

OD NASLEDNJE ŠTEVILKE NAMESTO MILITARISTIČNEGA KOTIČKA ANTIPROPAGANDA

IN EKO LOŠKO USMERJENI PRAKTIČNI NASVETI NOMIČNO

Zablodela krogla je povzročila, da je nenadomestljivemu piscu in uredniku Militarističnih koticov generalu R. Juriševiču potekel rok traja-nja. Kdor verjame v usodno povezanost vsega z vsem, si lahko to razlaga tudi kot labodji spev militarizma, ampak tako lahko se spet ne damo!

Dejstvo je, da se potrošniki zadnje čase vse boljše organizirajo, izda-jajo celo svoj časopis, pa tudi ostali mediji imajo zanje vse več posluha. Tudi mi! V vsaki številki Katedre bo odslej rubrika ANTIPROPAGANDA, ki se bo ukvarjala z blatenjem nekvalitetnih ponudnikov in praktičnimi na-sveti, kako jim čimbolj zagreniti življenje — tudi s skrajnimi sredstvi (na-pad je najboljša obramba). Seveda naša rubrika ni nadomestek za potroš-niške časopise, ki nudijo koristne nasvete o tem, kaj in kje se najbolj spla-ča kupovati, in jih torej toplo priporočamo; niti za razmišljanja o pravicah potrošnika in njegovi zaščiti nasploh (od tovrstnih rubrik priporočamo Ca-veat emptor, v prostem prevodu »Kupec naj bo varovan« ali kar »Varstvo potrošnika«, ki jo v ponedeljkovih Večerih objavlja prof. dr. Šime Ivanjko). Kot pove že njen naslov, bo to rubrika za potrošniško odsvetovanje (bra-lec-ponudnik si naj mirne duše zamisli nadnaslov Cave emptorem, torej »Varuj se pred kupcem« — toda v primeru, da se našim zvestim bralce-m-potrošnikom in njihovim odsvetovalcem način samozaščite ne bo zdel ustrezen, gorje ponudnikom!).

Rubrika EKO bo polna praktičnih nasvetov o tem, kaj lahko sami sto-rimo za zmanjšanje obremenitev okolja, ne da bi se morali za to kaj prida potruditi in brez dodatnih stroškov (kvečjemu s prihrankom).

V obeh rubrikah računamo tudi na sodelovanje bralcev — prispevke bomo ustrezno uredili in objavili — honorarji za prispevke bodo še kar privlačni, zato ne oklevajte, če vam leži na duši kaj takega, za kar menite, da bi bilo vredno objave. Prispevke napišite čitljivo ali še raje natipkajte na naslov: Katedra, Tyrševa 23, 62000 Maribor, za rubriko Antipropaganda oz. Eko. Če izrecno želite, da objavimo vaše polno ime, napišite tudi to, prav tako, če želite biti podpisani s psevdonimom ali kar kot »bralec« — če ne bo ustreznih navodil, bomo objavili vaše inicialke. V vsakem pri-meru pa nam pošljite polno ime in naslov! Zagotavljamo vam tajnost po-datkov, ki pa jih potrebujemo, če nič drugega, za nakazilo honorarja. Po-drobnejša navodila sledijo v prvem nadaljevanju vsake od rubrik. Do ta-krat!

jacks

Na daljnji fronti, ki je ne smemo navesti, je, prestreljeno s sovražno kroglo, nehalo biti njegovo junaško srce ...

Tako je po pomoti komično preminil heroj borbe in dela, veliki strateg ter pisec in urednik naših in vaših Militarističnih koticov

general-razvodnik

RATOBOR JURIŠEVIČ

posmrtno povišan v general-desetarja

V strogi tajnosti smo ga z vsemi vojaškimi častmi pokopali: vojaki in stareši-ne JNA, pripadniki TO, Zvezni sekretariat za LO, uredništvi Katedre in K'n'R N ter žalujoči ostali.

Hrabrega borca, dobrega tovariša in vrhunskega strokovnjaka bomo ohrani-li v trajnem spominu.

Slava mu!

DOBRICA KAMPARELIĆ: MULTIMEDIJSKA PERSONA

EDINO MERILO – DOBRA VOLJA

»Mi bomo sami sebe pojedli! Kdaj? Nikoli! Politika medijev, »njihovega« informiranja. Takšne »osebne«, takšni »umetniki«... Edini dovoljen žvečilni gumi: »uživaj«, plavajoč z etabliranimi postulati, saj »oni tako pravijo«. S srečo, ecce homo! Univerzalno sporočilo: ni dovolj dati samo sebe, temveč je treba razširiti polje svojega delovanja. Dobrico Kamparelića svet pozna. Spoznajte ga še vi!

Kdo je in kaj počne Dobrica Kamparelić? Počne marsikaj, med drugim se ukvarja tudi z mail-artom. Zaposlen je v »Nolitu«, v beograjski založbi, kjer je nekakšen šef pravne službe. Vse ostalo torej pripada mail-artu, poeziji, vizualni poeziji, esejistiki, književnosti nasploh, etc.

Kaj je mail-art, ali še bolje: tvoja definicija? To je odprt proces. Mail-art pomeni poštna umetnost ali umetnost komunikacije, vendar bi glede na to, da se je mail-art toliko medijsko spremenil v odnosu na to, kar je bil v začetku, težko rekli, da je osredotočen samo na PTT pomene kot so npr. umetniške znamke, razglednice, dopisnice, pečati in podobno. Najbolj razširjena definicija je pravzaprav zvede na to, da je mail-art uporabljanje pošt-nih medijev v umetniške namene. Jaz tega ne sprejemam kot nekaj mail-artu imanentnega, saj se je dandanes NETWORK — komunikacijska mreža alternativne umetnosti — toliko razširila, da so v uporabi tudi drugi mediji. Ne moremo torej reči, da je mail-art samo to, o čemer sem že govoril (uporaba medijev v umetniške namene). Že v prvem mail-art manifestu iz leta 1982 je obelodanjeno (podpisalo ga je 30 najbolj znanih ljudi iz tistega časa), da se bo mail-art toliko medijsko eksponiral, da se bo komunikacija odvijala tudi preko računalnikov, video terminalov in preko sateli-

tov. To, kar je najlepše, je, da se je ta prihodnost že začela.

Kakšna je mail-art slika Jugoslavije in ali lahko našteješ nosilce?

No ja, ne vem... Jaz in ljudje, ki so sedaj aktivni, spadamo v neko drugo generacijo mail-arta, ki je začela koncem 70-tih. Omeniti je treba Jaroslava Supeka, Nenada Bogdanovića, Andreja Tišma iz Novega Sada. Tu sem tudi jaz... Med aktivnimi je bil tudi pokojni zagrebški pesnik Ivan Jelinčić-Merlin in še nekateri. Mi vsi smo poskušali popularizirati mail-art v Jugoslaviji, toda to nam ni šlo najbolje. Ta mreža se je zelo slabo razširila. Ljudje hočejo gotovo rezultate, na vsak način bi hoteli vstopiti skozi vrata svetovne umetnosti, vendar zato, ker je to zelo težko doseči, marsikdo od vsega skupaj odstopi. Slika je torej zelo mračna. Kakšnih deset je aktivnih, potencialno se jih pojavlja še kakšnih dvajset. Sodelujejo samo na nekaterih razstavah ali pri glasbenih projektih kot npr. Mario Marzidovšek iz Slovenske Bistrice, ki je sedaj nekje v Evropi. On bi delal predvsem na kompilacijskih kasetah, ploščah z eksperimentalno glasbo itd.

Lansko leto si bil iniciator in udeleženec nekega zanimivega projekta v Banja Luki. Za kaj je šlo?

Res sem bil nekakšen iniciator, vendar si to nerad pripisujem, saj veš... Organizatorji so bili fantje iz banjaluške multimedialne skupine ALEF THEATRE. In ravno oni so ves ta program poimenovali RED HOUSE OF ART ali RDEČA HIŠA UMETNOSTI. Program je bil sestavljen iz performansa, ki bi moral biti mednarodnega značaja — in je takšen celo bil, saj je na njem kot gost sodelovala Siglinde Kallnbach iz Kassela. Ostali so v programu sodelovali na prav poseben način s pomočjo video kaset in podobnega. Med menoj in skupino ALEF THEATRE je bil ogromen razkorak v pogledih na to, kar naj bi se tam dogajalo. Prišlo je do tega, da smo se razšli v nejevoljnem stanju, vendar ne bi rekel, da vsa stvar ni uspela, ker je program vendarle odmeval, celo pisalo se je o njem... Vsekakor je treba izpostaviti performance Siglinde Kallnbach »Vierzig Jahre Bundesrepublik Deutschland — Ich bin stolz Deutscher zu sein« (40 let Zvezne Republike Nemčije — Ponosna sem, da sem Nemka). Potem je bil tukaj tudi nastop Katalin Lidik in njen performance »Alisa« z zvočno poezijo, v kateri je ona v Jugoslaviji neprekosljiva; potem lahko omenim še nastop Milka Valenta in njegov erotični performance »Vijolični avtomati«, omeniti pa velja tudi pokojnega Ivana Jelinčića-Merlina, ki je sodeloval kot gost. Občinstvo takih reči sicer ni vajeno, vendar je vse skupaj minilo O.K.

Poseben oddelek v domačem, rekel pa bi, da tudi v srednjeevropskem artu, predstavlja življenje in delo igralko in poetke Katalin La-

dik. Ti si z njo velikokrat sodeloval, mar ne?

Da, midva sva velikokrat sodelovala. Moj vtis o njej je skozi neko skoraj desetletno druženje izreden. Ona je pionirka alternative v Jugoslaviji. Ne vem, če ti je to znano, da je ona že ob koncu 60-tih nastopala v Ateljeju 212, kjer je izvajala nek performance, potem tudi happeninge itd. V tistem času tako mlada in lepa (tudi sedaj ji seveda ne manjka noben od teh atributov) je bila sprejeta kot neka atraktivna poetka, ki šokira tega našega majhnega nežnega balkanskega smrtnika. Ona je to počela tudi zavestno, da bi vzbudila zanimanje za svojo poezijo, ki je bila povsem drugačna od tekoče, popolnoma nekonvencionalna. Ona je profesionalna igralka in v svoj performance vnaša tudi neko profesionalno igralsko noto, kakršne drugi ne zmorejo ponuditi. Rekel bi še, da je ona prisotna v skoraj vsakem mediju, predvsem v zvočni poeziji. V svojih nastopih uporablja vsa možna medijska sredstva. Torej: video, instalacije itd. Mail-art ima za njo bolj nekakšen filozofski, univerzalen pomen. Ona ga razume drugače od ostalih. Ona meni, da je poezija neko ponovno srečavanje dveh; hoče povedati, da obstaja močan emotivni naboj pri posamezniku, ki kroži po nekakšnem brezračnem prostoru in prinaša v zvezo ene z drugimi in jim daje nekatere impulze, ki jih sicer v vsakdanjosti, dejanskosti nimamo.

Kaj predstavlja »Fluxus«?

»Fluxus« predstavlja pretok. Koren te besede je v latinskem flux, ki pomeni teči. Danes, preko 30 let, odkar je prisoten na svetovni alternativni sceni, predstavlja Fluxus izmenjavo idej; življenje tistih, ki niso pristali na te okostenele strukture (apostrof na neke konvencije, ki jih nudi tekoča umetniška produkcija). Jaz bi poudaril nekaj stvari — lahko bi omenil, katere vse so bile predhodnice Fluxusa in jih povezal z nekaterimi imeni, kot je npr. John Cage, vse to pa bi zopet lahko povezal z dvajsetimi, tridesetimi leti in dada gibanjem... Toda, tako bi odšel predaleč. Obstaja neka shema, v kateri se nahajajo točna izhodišča in koreni tega gibanja, ki sega še v 19. stoletje (začetki avantgarde). S polno močjo se je to gibanje začelo v začetku 50-tih, ravno skozi aktivnost Johna Cagea in ljudi, zbranih okoli njega. Seveda je treba iskati izvore Fluxusa tudi v ZEN filozofiji, ter v mnogo stvareh, ki jih je težko zdajeti omenjati. Na začetku 60-tih se formira prva skupina alternativnih umetnikov okoli Johna Cagea, ki organizira prvi Fluxus festival v Wiesbadnu leta 1962. Od tedaj Fluxus vstopa v svet umetnosti in postane znan. Takrat so oni delali nekakšne multimedialne programe, na nek način so se tudi »izpraznjevali«, vse drugo, kar se je dogajalo, pa ne priznavajo za Fluxus (govorim o prvi generaciji Fluxus umetnikov). Mislim, da se cela zgodba zaključuje s to Fluxus skupino. Pazi, Fluxus je prvi začel z izrazito intermedialnim pristopom. Skozi to prežemanje realnih medijev je Fluxus udeleževal neke nove kvalitete, ki jih do tedaj v umetnosti ni bilo. Dandanes pa Fluxus eksistira skozi številne retrospektivne razstave. Lansko leto sta dve pariški galeriji odprli vrata istim umetnikom. Ob teh razstavah se je dogajal performance Yoko Ono in Jean Jacques Renoada, mladega francoskega ekskluzivca. Letos bo Fluxus prisoten tudi v Zagrebu, v Muzeju sodobne umetnosti.

Jaz pa si intenzivno dopisujem s Kenom Friedmanom, Njujorčanom, ki trenutno živi v Norveški. On misli, da je Fluxus treba oživeti. Pogovarjala sva se o organizaciji Fluxus festivala v Jugoslaviji. On pravi, naj ne poskušam napraviti Fluxus festivala sam. Jaz o tem neprestano razmišljam, toda pojma nimam, kaj naj naredim v tej situaciji, v tej bedi...

Ti si organizator prihoda mojstrov performance na naša tla. Skoraj edini...

SKC je v 70-tih letih večkrat gostil performance umetnike. Pozneje, ko je upadala ekonomska moč naše, imenujemo jo tako, družbene skupnosti, je vse to postalo veliko redkejšo. Tu je treba omeniti tudi vpliv umišljene transavantgarde in novega slikarstva v 80-tih. Jaz nisem organizator — težko bi sebe smatral za organizatorja — jaz sem samo gostitelj. Samo poskušam najti (in vse težje mi to uspeva) prostor, kjer bi gostje lahko izvedli performance. Vse to pa organiziramo v izjemno skromnih pogojih. Nikakršnega vpliva nimam na kulturne institucije, tako da jim ne morem zagotoviti ničesar boljšega. To so v glavnem ljudje, ki prepotujejo celo Evropo in

tu in tam zaidejo tudi k nam. To je samo srečni finale nepretrganega druženja skozi NETWORK mrežo (izmenjava del, sodelovanje na razstavah). Lansko leto je bilo pet gostovanj.

Ti nisi vezan na različne knjižice iz zgodovine umetnosti, na t.i. retrogardizem. Kaj misliš o vegetaciji retro-jazbin?

Ne mislim ničesar posebnega. Jaz o tem, kar se dogaja pri nas — o NSK npr. —, ne mislim prav ničesar. Niti dobrega niti slabega. V času, ko so se pojavili, sem seveda imel mnenje o tem, potem pa sem dojel, da je treba prenehati misliti o tem. Mene to ne inspirira, absolutno, niti celo na nasprotovanje. Čeprav sem v splitski »Iskri« napisal nek tekst, v katerem sem »razsuval« celo stvar okoli NSK-ja. Rekel sem, da so to majhne dimne bombice za naš mali Balkan. Oni navidez zagovarjajo nekakšne novotarije, toda skozi retro-princip umetnosti se znova vračajo k nekakšni klasiiki. Mislim, da pravzaprav ne vedo, kaj hočejo. Vse, kar sem bral o njih, in kar sem zvedel o njih iz neposredne komunikacije z ljudmi, ki so jim v Ljubljani blizu (npr. od Lele Mujkić ali Lele B. Njatin (umetniški pseudonim), ki jih osebno pozna), me je navedlo na misel, da je to daleč od življenja nasploh. Isto mislim tudi o tem, kar dela Kršić. Mislim, da je Autopsia iz Rume delala nekatere stvari pred Laibachom, ravno tako Marzidovšek. Razni drugi, tretji in četrti so ravno tako počeli neke stvari...

Zato mislim, da retro princip, kakršnega so vzpostavili Laibach, ni nič novega. To je kaotična laž.

Knjižice, praviš? Tudi jaz jih imam, vendar ne tonem v njih. Predvsem pa se poslužujem s periodiko »v živo«, ki mi prihaja iz vseh koncev sveta. Ta me napotuje na zares mnoge izvore.

Ti in r'n'r?

Jaz sem za avtentičen rock'n'roll. Pod tem razumem duhovno kulturo s civilizacijskimi ozirami. Na začetku 60-tih sem tudi jaz »vstopil«. Takrat smo bili dekadentni, mladi, nori, razpuščeni, brezperspektivni. Po vseh teh letih pa se je zgodilo nekaj povsem drugega. Takrat sem bil strašno seznanjen s koreninami rock'n'rolla, ki so z menoj še danes. Wanda Jackson, Chuck Berry... ogromno jih je! Rock sprejemam kot del nekega mojega življenja — enostavno mu pripadam še danes. Mislim, da je tudi cel moj image, ne glede na to, da sem tudi nekakšen pisarniški molj, v tem »fazonu«. Jaz ne znam drugače živeti, se drugače obnašati. Poleg tega pa se je rock'n'roll izboril kot način življenja sveta.

Variacije na temo »Umetnost in Politika«?

Mislim, da je to dvojje strahotno povezano. Dvomim, da bi lahko razdvojili duhovno kulturo od nečesa, kar imenujemo ideologija. Mislim, da je umetnost zmeraj vezana na nekaj, kar diktira čas, kateremu pripada.

Načrti?

Najbližji mi je seveda, kako preživeti do jutri. Včasih se mi zazdi, da bi bilo treba zjutraj, ko se prebudim, pogledati tisto stran v časopisu, v katerem so smrtnice, da bi se prepričal, če sem še med živimi. Torej, najbližji načrt — nekako preživeti. Glede nekakšnega umetniškega ustvarjanja pa bi uporabil kar refleksijo izjemnega multimedialnega umetnika, Vladana Radovanovića: »To je neka duhovnost«. Jaz nisem za nikakršno mimikrijo, ki je bila zmeraj prisotna v naši artistski produkciji. Zavzemam se za čvrst odnos, ki se bo tako ali tako končal. Rad bi sodeloval v kakšnem mednarodnem projektu alter scene pod nazivom »ŠTRAJK UMETNIKOV«. Letos bomo začeli in bi naj tudi zaključili projekt '93. Ne z namero, da bi sedaj polemizirali o sistemu galerij, o umetniških institucijah... Jasno pa hočemo dati na znanje, da se do nas ne morejo več obnašati ignorantsko, ampak nas morajo sprejeti povsem resno.

Kaj bi sporočil ljudem, ki so v istih vodah, le da »niso vedeli«?

Ne vem, če smo v vodi ali pa morda v nečem, česar ne bi omenjal, truditi pa se je treba, da ne bi preveč čofotali. Moramo komunicirati, ne gre drugače. Moj fanzin »Open World« je absolutno odprt. Naj se javijo, pošljejo dela. Iz takšnih stvari se običajno »izrodi« kakšna razstava, predstava, namerno srečanje. Vse drugo pa predstavlja samozatemnjevanje ali bahavost, ki rojevata egocentričen in nevarne posledice, katerim smo konstantno izpostavljeni. Treba je vsaj verjeti, toda pri tem se ne smemo zaustaviti.

DRAGO BORIĆ

MILADOJKA YOUNEED — BLOODYLON LP PO MERI MODE

Ghastly Beyond Belief je bila prava eksplozija zvočnih tenzij, ritmičnih vragolij, aranžmajskih prebliskov, free-jazzovskih saksofonskih izpadov in stilskega križanja godbe iz vseh vetrov. **Miladojka Youneed** so se na nastopih predstavili kot vrhunski glasbeniki, ki so sposobni zakorakati po istih poteh kot **Laibach**, **Borgesia** in **Demolition Group** pred njimi in morda bi jim to lahko celo uspelo, če ne bi potonili v ljubljanskem barju post-terrockovske modne scene in izdali takšnega zvočnega skrupala kot je **Bloodylon**, njihov drugi LP.

Miladojka so izgubili en saksofon (in Occamovo britev, ki je do takrat strigla pe-

ruti vsem konformističnim tendencam znotraj benda) in dobili vokal ter solo kitara. Priznati je treba, da Cavazzina kitara sploh ne moti tako, kot je bilo pričakovati (med drugim tudi zato, ker jo uporablja večša roka), zato pa Lovričev vokal s svojim rapovsko ritmiranim petjem presega vsako mejo dobrega okusa in dobesedno uničuje vse to, ker je še ostalo od stare ritmično prebrisane **Miladojke**. Najhujša pri vsem skupaj pa je razvlečenost vseh skladb, ki se kot žvečilni gumi brez vsakega okusa raztegujejo v slabo ponavljajočo se neskončnost. Novi **Miladojka Youneed** so samovšečno predani lokalni alter publiki, ki jih kuje v zvezde, četudi je res, da bi v doglednem času lahko to postali tudi zunaj meja ljubljanske kotline. Nekateri hit komadi (kot je recimo Fire the Sky) so prave sintetično razvlečene imbecil-

nosti na kvadrat, s katerimi morda niti v diskotekah (zaradi saksofonskih solov) ne bodo mogli prosperirati.

Prodaja verjetno ne bo pokazala fiaska, toda s tovrstno usmeritvijo, ki je dejansko postala mineštra, pri kateri vzamemo nekaj funka, nekaj rapa, veliko rocka, in nekaj zvočnih (produkcijskih) začimb, so si zapravili skoraj vso kredibilnost, ki so jo še imeli pred leti, ko so združevali **Lounge Lizards**, hardcore in vso zgodovino rocka.

Res je sicer, da jim je še ostalo nekaj sledov vrhunsko premišljenih ritmičnih potez in da jim nikakor ne moremo očitati kakršnegakoli diletantizma, toda še bolj je res, da je to, kar so posneli na plošči **Bloodylon**, navaden kič, in da so vsaj s tem na nivoju časa.

RAJKO MURŠIĆ

POSTINDUSTRIJSKA DRUŽBA SE ZAČNE Z ROCK'N'ROLLOM

MINULO POLETJE SO ZAZNAMOVALI OPEN AIR ROCK FESTIVALI, KI SO HITELI NADOKNADITI VSE IZGUBLJENO V ZADNJIH PETNAJSTIH LETIH

Tako kot je bil konec šestdesetih let *Maribor* s svojo rock sceno jugoslovanski *Liverpool*, se je tudi letos reinkarnirala vsa slovenska mladoglasbena druga liga z nekaj izjemami in s pomočjo avstrijskih obrobnežev (**Pure Laine**, ki ji je mariborski **Front Rock** izdal tudi mini LP in **Skin**, oboji iz *Gradca*) na »Open Air« festu v *Tratah* (to je nekje tam, kjer se nehajo slovenske gorice in se začne avstrijsko dolgočasno nižavje), že starem obrobnem punkerskem tempnju, ki je ob drugih slovenskih mladinskih klubih (*Sempeter* pri Novi Gorici, *Mežica*, *Koper*, *Hum* v Goriških Brdih, *Žalec*) zaznamoval in naplavljal alter sceno, ki jo je *Ljubljana* kot center ob lastni narcisoidnosti vselej zapostavljala in spregledovala. *Maribor* kot industrijski center (le-ti naj bi bili vedno gnezda alternativnih gibanj), vsaj na zahodu) je zaradi hardcore kulturne politike, ki jo tolčejo penzionisti ob podpori mlajših lakajev in janičarjev v imenu nekih odborov za kulturo, ki v iskanju lastnih (osebnih) ambicij vedno le pristavljajo svoje narobe obrnjene klobuke in si ne upajo ničesar spreminjati, saj vedo, da je najboljšje, kar lahko izvelečijo zaradi lastne nesposobnosti, pat pozicija, enostavno vedno bil nezmožen nastavit kakršnokoli novodobno mladinsko gibanje, najsi gre za punk, gledano z glasbene ali sociološke plati, ali za ekološke, mirovniške, gaye, lezbijke... Tako so bili ustvarjalci prisiljeni delovati v bolj umirjenem ruralnem okolju, kjer so s pomočjo raznoraznih ZSMS-jev in lokalnih navdušencev uspeli ustvariti najbolj sveže in neobremenjene glasbene scene v Sloveniji, ki pa so bile hendikepirane prav zaradi odtujenosti centrov in zato izredno hitro razpadle (*Ljubljana* jih je lahko pohrustala le za kakšen *Novi rock*, nato pa čao). Vedno se je dalo priti do neke točke, od nje dalje se ni več moglo in edino, kar lahko dovolj ambiciozen bend, ki ne želi stagnirati, še naredi, je, da razpade. Mogoče se je izven tega uspelo prebiti le **Centru za dehumanizacijo**, ki ga notranja sila žene, da ne popusti in občasnim mirovanjem navkljub še vedno žene svoje mlinsko kolo. Drugi tak primer z drugega konca *Slovenije* so **Gastarbajtr's** (če še sploh obstajajo), oziroma **Demolition Group**. *Ljubljanska* ničvredna snobistična scena bo vedno skrbela le za svoje malike, ki so na eni strani izpraznjeni **Laibach**, na drugi pa poperji **Miladojka Youneed**, čeprav so napravili solidno ploščo. Reči je treba **Fuck off Ljubljana** in narediti to, kar so letos poleti ob pomoči **ZKO Pesnica** (!) in kmečkega turizma »**Pojbič**« (sponzor) napravili **Front rock** in **Mladinski klub Trate** ter organizatorji **Open Air** festivala v *Velenju* (velenjski žur ob sponzorstvu politične RK ZSMS — li-

beralne stranke — good old days — je bil izgurno največje presenečenje tega poletja).

Poletje se je začelo na *Tratah*, kjer so 22. 6. že zgodaj popoldan začeli z rock fešto, ki je imela pridihe pravega traškega *Woodstocka*.

Za vse je bilo poskrbljeno, za pijačo celo malo preveč, saj se je konec koncerta razvil v prijetno prepeško veselico pod taktirko vaških nasilnežev (sicer dovolj opitih) z naslovom *Štajerska ikebana* ali *Pretepaj vse, kar ti pride pod roke, tudi dekleta*. Ta stil emancipacije ni ne ugaja, zato bom dobobra premislil, preden bom naslednjič premaknil svoje noge proti *Tratam*. Tak zaključek je vrgel točo in sekire na zelo dobro organiziran in prijeten rock žur, kjer so najbolj žgali **Polska malca** (če se ne bi tako ponavljali, bi bili naš najboljši rock bend), ostali pa so bili v vsej množici nastopajočih pač standardni (nastopilo naj bi 20 izvajalcev, ne vem, če so vsi, med njimi pa so bili še kot zanimivejši **It's not for sale**, **Pridigarji** in **Center za dehumanizacijo**, manjkal ni niti razpiti deček s kitaro **Zoran Predin**, ki je v vlogi kantavtorja poskrbel, da smo se po vseh kitarah umirjeni in delno pretepeni (ena četrtina ekipe — ženska) odpravili *Mariboru* naproti.

Po dopustniškem juliju je bil avgust tisti, ki bi naj postavil pike vsepovsod tam, kjer še manjkajo. Začelo se je, vsaj po plakatih in imenih na njih, udarno, čeprav je bil prvi poraz že spravljen pod streho, še preden se je vse začelo. Pravi rock dogodek, ki bi moral biti v puljski areni so premaknili na nogometni stadion in s tem izgubili ves kredit. Ta neprijetna peripetija gre na rovaš nove hrvaške (puljske) oblasti, ki se je s takimi gestami zelo približala slovenskim klerikalcem, ki bi vsako drugačnost, čeprav gre le za ljubljanski K4, ki je slepa cesta in kost za glodanje ljubljanske kvazialternative (pa kva, k' so nam vse drug' zopapr'), najraje umiril, da bi jo vrnil cerkvi, ki jo je pred tem zaplenila klenemu slovenskemu kmetu ali trgovcu in s tem pod svetlim križem denacionalizacije nadaljevala večno borbo oblasti z drugače mislečimi (na koncu pri vsej stvari sploh ne gre za čisto nič drugega kot na večnih generacijski konflikt in problem »problematičnega« pubertetnika, ki si znotraj družbe išče svojo identiteto — hujši so starši, večji je njegov odpor). Težave že pred začetkom in nato še nekajurna zamuda pričetka »*Arena festivala*« sta bila slaba znaka, ki sta na žalost le uvajala fiasko prireditve.

Zamude, ki so se večale od skupine do skupine (na koncu je bila pavza med nastopajočimi

že dolga skoraj eno uro!) sta raztegnila koncert do pete ure zjutraj in tega so lahko dočkali le najvztrajnejši ali peklenski oboževalci lučk in scenografije, ki so nam po posredovalih »zvezde« puljske noči **Alien Sex Friend**, čeprav njihova glasba ni bila vredna pol kurca.

Mraz, ki ga je oddajal travnati stadion je bil še zadnji udarec čakajoči publiki, ki ni imela niti urejenih sanitarij niti dovolj debelih pulovrov, da bi preživela. V bistvu se je vse končalo z **Einsturzende Neubauten**, ki so v nekaj več kot polurnem nastopu prikazali tisto, zaradi česar se je spleščalo potovati v *Pulo*. Resnično odlični nastop je začel razjarjeni lev **Blixa Bargeld** z nagovorom publiki, da upa, da organizatorji puljskega rock spektakla ne bodo več nikjer in nikoli organizirali kakršnegakoli rock koncerta. Enega od njih je **Marko Breclj** imenoval kar narodni škodljivec, saj je dejansko prezrl v cilju ne vem — čigavih — interesov kompletno puljsko glasbeno sceno, ki jo je imel dobesedno pred nosom (KUD Idioti, Mescherschmidt in »Gori uši Winnetou«, »zanimivega projekta Francija Blaškovića, šefa »lige za borbo proti turizmu«, da o čem drugem ne govorimo. To je bil **Goran Lisica** — **Fox**, ki je posredno ali neposredno kreiral tudi program velenjskega rock žura. Sicer pa lahko v *Puli* še pohvalim (bolj tiho) reške **LET 3**, ki so pomenili nekakšen vrh prvega, »outsiderskega« dela te fešte (ob konkurenci amatierjev jim to ni bilo težko) in beograjsko **Disciplino kičme** s **Kojo** na čelu, ki je prva resnično dvignila publiko, **Borghesia** pa so bili prerazvlečeni in nezanimivi za tako velik ambient. **Einsturzende Neubauten** so ena najboljših rock skupin na svetu, ki ni izgubila svoje tenzije niti v koketiranju s »komercialnejšim« programom, ki je bil vzlet (v glavnem) z njihove zadnje plošče **Haus Der Luuge**. (Nobeden drugi si ne zasluži omembe).

Kar ni uspelo *Puli*, je uspelo *Velenju*, ki mi je zaželelo dobrodošlico s tablo, na kateri je tisto, kar je stalo pred *Velenjem* premazano s črno barvo. Dobri stari časi, bi rekel nostalgik in se nasmehnil, realist pa bi pomislil, da smo spet tam, kjer smo bili pred desetimi leti in pljunil skozi avtomobilsko šipo. To bi trajalo tako dolgo, dokler ne bi po večerji v restavraciji »*Delavski dom*« (nasproti velenjskega sodišča, kjer so pred dvema letoma sodili urednikoma *Katedre Igorju Mekini* in *Samu Resniku*) odbrzel na koncert, ki si po vsem zasluži vzdevek rock dogodek poletja. Odprli so ga heavy metalci *Pragvald* iz *Prebolda* (to je staroslovansko ime za omenjeni kraj), nadaljevali **It's not for sale** (že omenjeni, ki so sodelovali kot edini slovenski predstavnik na

letošnjem **Novem rocku**), ki so po besedah Milka Postraka malo razočarali, za njimi so nastopili reški **Popev/Grad**, baje po besedah že omenjenega, največje razočaranje. Udar so napravili **Epidemic Zone** iz *Žalca*, katerim so sledile zelo dobre **Majke** iz *Osijeka*, pri katerih me je motilo le preveč igypopovsko delovanje pevca, ki se je zgubil med iskrenostjo in šablono rock'n'roll frontmana.

Majke so odlični rock band, ki ga moramo čimprej videti v *Mariboru*. Na žalost tudi v *Velenju* ni šlo brez zapletov in so zaradi težav z elektriko in ritem mašino morali, po prihodu na oder in kakšni minuti večkrat poskušane igranja, odpovedati zagrebški art rockerji **Phantasmagoria**, kar mi ni koncu koncev predstavljalo velikega udarca, saj so tokrat odlični **LET 3** nadaljevali tam, kjer so **Majke** nehale. Odlični zvok in prijetna atmosfera sta bila idealna partnerja nastopu reške skupine, ki je od temnega vala prešla v nek heavy rap stila **Faith No More**. Čeprav so konceptualno delovali konfuzno in ponovno prikazali problem YU-rockerjev na razpotju, ko ob izčrpanju lastne primarne izraznosti tipajo, kam bi se ozrli in si za podlago najdejo enega od trenutno najpopularnejših in najaktualnejših svetovnih trendov, so z iskreno in energično izvedbo stopili na vrh velenjskega žura. **Skopski Mizar**, ki so nastopili za njimi, na prireditvi s svojo intimno atmosfero niso najbolj sodili in so le bolj prisilno spustili vzdušje h koncu. Njihovemu makedonskemu rocku ustrezajo manjši, klubski prostori. Na žalost so tudi tukaj prireditelji spregledali celjske motorje, ki so letos izdali ploščo — **Phone Bo Vandals** in **Strelnikoff** iz *Celja* (kovačeva kobila je očitno še vedno bosa).

Konec poletja pa sta nakazali jesenski zvezdi **Tina Turner** in **David Bowie** v *Zagrebu*, čigar koncert je tudi obilava voda, kar ni motilo dobro napolnjenega maksimirskega stadiona, da bi resnično užival ob hitih *izvajalca*, ki je osebno zaznamoval sedemdeseta leta (kje je že to?). Tudi *Zagreb* se vrača tja, kjer je v sedemdesetih obstal.

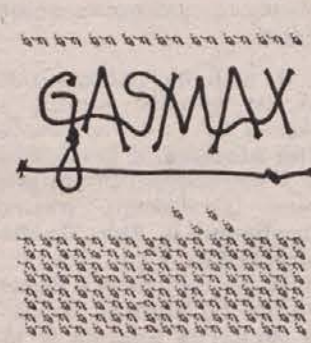
Še celo *Maribor* je dobil svoj zadnji poletni (jesenski) rock koncert, to so **Ekatarina Velika**, ki so po dolgem času spet aktivirali za koncerte idealni *Rotovski trg* in postavili sivo mesto ob sivi reki na piedestal rock dogajanja, ki ima najrajši malo starejša preverjena imena in ga karkoli drugega vedno presenetiti ter vrže iz že predolgo trajajočega spanja. No ja, saj bo jutri nov dan, pojutrišnjem še eden in tako dalje do naslednjega poletja. Se vidimo!?

PETER TOMAŽ DOBRILA

POČITNIŠKA BERA ZALOŽBE FRONT ROCK

Založba **Front rock** je čez poletje postala samostojna in se za začetek (nove dobe) predstavila s kar štirimi vinilnimi produkti, ki v naše vsakdanje (rockovsko) okolje vnašajo dobršno mero svežine, čeprav zvočno sami po sebi niso tako izzivalni kot bi si starokopitni alternativci lahko želeli.

Začnimo za graškim projektom **Pure Laine**, ki predstavlja presedan v naši zvočno-vinilni produkciji, saj gre za prvo neposredno vinilno izdajo neke tuje skupine pri nas, kajti mini LP **Pure Laine** prinaša material, ki v Avstriji še ni izšel. **Pure Laine**, ki sicer izhajajo iz novorockovske alternative, danes pa igrajo godbo, ki se trmasto približuje »mainstreamu«, so v Avstriji izdali že tri plošče in so doslej določeno popularnost tudi zunaj graške scene. Odlukuje jih (vsaj po koncertih sodeč) izredno profesionalen odnos do svojega dela in šarm temnih rockerjev, ki se izogibajo pretirano klišejskemu igranju, in multilingvističen pristop v besedilih. Na mini elpiju so **Pure Laine** združili gotško temačen rock (ki je v nemškem govorečem delu Evrope še zmeraj popularen) in izpovedno (akustično) liriko z značilnim sodobnim rokizmom, vse skupaj pa na zavirlivem nivoju povezuje sugestivni glas pevca **Georga Altzieblerja**. Nič revolucionarnega ali izzivalnega

CENTER ZA DEHUMANIZACIJO: KO SE ZABAVAM S TEBOJ / PURE LAINE / IT'S NOT FOR SALE: NIKDAR NAZAJ / GASMAX: THEN ARE

ga, a vseeno zelo korektna in privlačna zadeva.

Center za dehumanizacijo se je potrudil že s tretjim vinilnim izdelkom, ki sledi liniji izpred dveh let, ko se je njihova zvočna produkcija začela na določen način mehčati in iskati možnosti (subverzivnega) preživetja v tem času, ki se je že zapisal kičastemu popu in milozvočju. Bolj pop (na prvo poslušanje) in bolj kompleksni so, če jih primerjamo z objestno hardkorovsko eksplozivnostjo izpred nekaj let, a še zmeraj izzivalni in nepredvidljivo išočji. Igračkanje s samplerjem in programiranjem je za sedaj še v prvi fazi iskanja lastne identitete, vendar pa so **CZD** skupina z zgodovino, ki se jim pozna praktično v vsakem taktu. Čeprav morda njihove raznolike skladbe zvenijo nekako nes-

kladne (rokicizem, elektronika, impulzivno petje), ali celo diletantske, pa se prav v bogatem zvočnem igračkanju skriva veliko dobrih obetov za dolgo pričakovani LP **Centra za dehumanizacijo**. »*Ko se zabavam s teboj*« je dokument prehodnega kaosa, dokument časa, ko se staro umika novemu (normalnemu) in je bila v medijih po krivici spregledana.

Tretji vinilni izdelek **Front rocka** predstavlja laško skupino **It's Not For Sale** (edini slovenski rockerji na **Novem rocku 9000**) s singlom **Nikdar nazaj**. Gre za kitarski hardkore po vzgladu na **Hüsker Dü** in podobno ameriško novorockovsko sceno z dokaj melodičnim vokalom, ki pa ga je žal povsem razblinila obupna produkcija, ki celotno zvočno sliko skupine odene v

siv zvočni smazek, da lahko dobimo kolikor toliko sprejemljivo sliko njihovega zvočnega početja. Fantje igrajo prav vzpodbuden kitarski rock, v katerem se prepletata tako hrupna ostrina električne kitare kot melodičen vokal z dokaj ostro ritmično osnovo (pri čemer je vloga basa veliko premalo dorečena). Kot prvenec, ki je (najverjetneje) nastal v garaži, je stvar prav spodobna, toda za resnejšo promocijo se bo treba še bolj potruditi (in se ne zadovoljiti zgolj z lokalnim feedbackom iz dokaj živahne laške scene, ki jo sicer zaznamuje še HC fanzin **Platfuzz** in napol legendarni bend **Ujetniki svobode**).

Za konec pa je **Front rock** poskrbel še za LP (že drugi po vrsti) marginalne zasedbe **Gasmox**, ki nas ob plošči se-

znani še z lastnimi (estetski-mi) nameni (*»Glasba je ena najbolj abstraktnih in iracionalnih oblik jezika, kar si jih je izmislil človek. Različni ritmi, melodično-harmonske strukture, višji harmonični toni, delujejo neposredno na podzavest poslušalca. Ta spoznanja imajo veliko vlogo v naši glasbi. Poskušamo združiti različne elemente v novo celoto. Rock je naš medij, ker smo zaljubljeni v električne kitare, bobne in sintetizatorje, a naš glasbeni interes sega od rock'n'rolla do dvanajstonske glasbe in aleatorike. Tehnologijo uporabljamo brez predsodkov, pa naj gre za elektrone ali računalnike.«*)

Priznati je treba, da njihova plošča **Then Are** zares posega v povsem neoprijemljiv zvočni prostor (ki ga v Sloveniji dejansko ne zaseda nihče

drug) in da so **Gasmox** tokrat (za razliko od LP-ja **Mi jih beremo — ko jih pobiramo**) zares napravili nekaj, kar je mogoče oceniti vsaj kot zanimivo. Ni problem v tem, da je v njihovi glasbi mogoče zaslediti psihedelične reference iz šestdesetih ali sedemdesetih (**Gong** recimo), ampak v tem, da so pretirano samozadovoljni z občasnim kitarskim onaniranjem (predvsem v daljših komadih). Sicer pa gre za izjemno zanimivo stilsko zlepljenko, ki predvsem v ritmičnih osnovah sledi intencam duha časa, tu in tam pa v aranžmajske in produkcijske rešitvah ponuja prav vrhunske rešitve. Gre za pozitivno in neobremenjeno ploščo, ki je ne bo posebej maral niti trg, niti kritika, zato pa je napisana na koži tistim, ki jih glasbena moda posebej ne zanima in so pripravljeni odprtih ušes prisluhniti odprti (pozitivni) glasbi. Če smo že pri tem: ta plošča je zagotovo boljša od drugega elpija **Miladojke Youneed** (in veliko bolj podobni sta si, kot bi si morda mislili), vendar bo prodana v bistveno manjši nakladi, ker pač modni učinki in tržnih razmerah terjajo svoj davek.

Za konec pa še nov naslov **Front rocka** (na katerem lahko dobite vse naštetje plošče in še več): **FRONT ROCK** p.p. 48 62000 Maribor RAJKO

SONIC YOUTH

ZVOČNA SAMOSVOJOST IZ NJUJORSKEGA ROCKOVSKEGA KOTLA

Po tretjem srečanju z najbolj samosvojo rock skupino osemdesetih let je že tudi čas, da se ozremo na skoraj desetletno delo njujorskih rockerjev, ki so v marsičem zaznamovali kreativno rockovsko dogajanje v zadnjem času in bo, tako vsaj upamo, imelo pomemben vpliv tudi na dogajanje v devetdesetih letih.

Vse skupaj se je začelo enkrat v drugi polovici 70-tih let, ko je v New Yorku pričel skladatelj **Glenn Branca**, ki se je učil tudi pri minimalistih v 60-tih letih, okoli sebe zbirati mlade glasbenike, ki so igrali predvsem »tradicionalne« rockovske instrumente. Iz kopice glasbenikov, ki so sodelovali z **Glennom Branco**, se je formiral projekt **Glenn Branca's Guitar Army**, v katerem so glasbeniki v glavnem eksperimentirali s kitarskim hrupom. Iz te kitarske armade je prišlo veliko mlajših glasbenikov, ki jih lahko najdemo v mnogih ključnih njujorskih rockovskih zasedbah v 80-tih letih — za nas sta tokrat najbolj zanimiva kitarista **Lee Ranaldo** in **Thurston Moore**. V začetku 80-tih sta se jima pridružila še basistka **Kim Gordon** ter bobnar **Richard Edson** in leta 1981 se je po njujorskih »downtown« klubih začela pojavljati skupina pod imenom **Sonic Youth**. To zasedbo je odlikoval zvok, ki jo je precej razlikoval od zvočne podobe drugih takratnih rock skupin. Oba kitarista sta se namreč lotevala kitar na precej neobičajen način: pri delu z avangardističnimi glasbeniki sta spoznala, da uglasitev kitar na standarden način še zdaleč ni edina možna (tako da sta včasih šla tako daleč, da sta za vsak komad kitare uglasila povsem drugače), poleg tega sta se strun lotila tudi z bobnarskimi palicami, s katerimi sta po njih drgnila in tolkla (da o najrazličnejših mehanskih predmetih in elektronskih pripomočkih sploh ne govorimo), za nameček pa sta se spečala še s hrupom in večje izkoriščala ostalim kitaristom tako nezaželjen feedback in iz njega vlekla celo melodije. Zaradi specifične zvočnosti so jih poslušalci nehote pričeli primerjati v **Velvet Underground**, vendar pravi **Lee Ranaldo**: »Nimamo se za nikakršen underground band, še manj Velvet Underground. Tisto so bila 60-ta leta!«

Po dobrem letu igranja po klubih je v začetku leta 1982 pri založbi **Neutral** izšel mini LP z naslovom **Sonic Youth**.

Zvok na tem prvencu je že precej bolj artikuliran od hrupne eksplozivnosti živih nastopov, na njej pa najdemo pet odličnih skladb, izmed katerih bi lahko prav posebej izpostavili osemminutno »*The Good And The Bad*« ter seveda »*She Is Not Alone*« (ki so ga čez dolga leta predelali tudi naši **Borghesia**).

Konec leta 1982 so odšli **Sonic Youth** skupaj s soimeščani **The Awans** na prvo turnejo, t. i. *Savage Blunder Tour*. V okviru te turnee so prvič prestopili prag New Yorka in nastopili v vseh pomembnejših ameriških klubih. Nekaj posnetkov s te turnee

ga hrupa, skozi katerega se prebijajo harmonične melodije. **Kim, Thurston** in **Lee** so popuščali in zategovali strune na kitarah, med njih so občasno zatikali tudi različne predmete in tolkli po njih. Na ta način so **Sonic Youth** pomešali rockovsko strukturo z eksperimentalnostjo ter postali v svoji zvočni formi povsem edinstveni.

Nasprotno pa so njihovi teksti dokaj preprosti in včasih precej manj destruktivni od same glasbe. Na nekaterih delih se kar prelivajo iz komada in nastopili v zopet dajejo občutek fragmentarnosti.

Valley 69« intenzivnost ne pusti niti za trenutek in ne dopušča, da bi ploščo pred koncertom dali z gramofona.

»*Death Valley 69*«, ki so ga odpeli skupaj z **Lydio Lunch** (s katero člani benda tudi sicer sodelujejo, ampak to je druga zgodba), je postal takorekoč hit in je malo kasneje izšel pri isti založbi tudi kot single.

Nekako v tistem času so **Sonic Youth** prvič nastopili tudi v Ljubljani in v določenih krogih zasedli pravo kulturno mesto.

Leto kasneje je skupina prestopila k založbi **SST**. No-

Sean Penn« kazati svojo nagljenost oziroma prezir da te dame in s tem posredno najverjetneje tudi do elitizma, populizma in ameriškega sna. Takrat se je prvič pojavil projekt **Cicccone Youth**, za katerim seveda stojijo **Sonic Youth**, rezultat teh izpadov pa je bil najprej EP s predelavo **Madonnine** uspešnice »*Into The Groove*« (v **Cicccone Youth** inačici: grovejy). V tem primeru gre v bistvu za »cover« v pravem pomenu besede, saj so dodatni instrumenti in vokali nasneti na originalno verzijo.

Naslednji LP je zopet izšel pri drugi založbi. Tokrat je bila na vrsti angleška **Blast First**, ki je prav tako kot **SST** nekaj let prej odkupila večino pravic do ponovne izdaje prejšnjih plošč. Na tem mestu vam lahko namignemo, da večino plošč lahko še vedno nabavite pri **SST** ali pri **Blast First**, iz jemo EP-ja **Kill yr. Idols**, za katerega pa se šušlja, da naj bi ga **Zensor** te dni znova ponatisnil.

Prva plošča, ki je izšla pri novi založbi, je bil EP z naslovom **Master = Dick**. Plošča pravzaprav ne sledi najbolj konceptu **Sonic Youth**, ampak bi bolj sodila v okvir odtrgancij alter ega — **Cicccone Youth**. Na njej najbolj vpade v uho spogledovanje z rapom in pa kvaliteten humor, kakršnega smo vajeni ravno pri projektu **Cicccone Youth**.

Sledil je dvojni LP **Daydream Nation**, za katerega bi morebiti lahko rekli, da predstavlja korak k populizmu, vendar to slej ko prej ne drži. To ploščo krasi odlična produkcija, veliko je hitrih in tekočih ritmov, ogromno svojevrstno uglasenih »soničnih« kitar in izvrstnih komadov: »*Providence*«, »*Kissability*«, »*Total Trash*«. To je rock, ki je na krasen način zaznamoval konec osemdesetih.

Kmalu za tem smo dočakali dolgo napovedan album **Cicccone Youth, Whitey Album**. Ali gre za besedno igro med Belim albumom **Beatlovin** in **Whitney Huston**? Bržkone. Teh besednih iger so **Sonic** oziroma **Cicccone Youth** zvrhano polni takorekoč od **Evol** naprej (konec koncev pa veliko dajo tudi na igro z grafiti, ki ves čas spremljajo vizualno podobo benda). **Sonic** alias **Cicccone Youth** so dolgo časa napovedovali al-

bum s samimi »cover« verzijami, vendar na **Whitey Albumu** (na srečo) najdemo samo tri nove priredbe. V svojem bizarnem duhu med drugim izvedejo tudi znameniti **Cageov** komad 4'33 (saj poznate to zgodbo s sedanjem pred klavirjem!), ki pa ga **Madonina** mladina izvede trikrat hitreje od originala (to je pač rock'n'roll, ha, ha!). Lotili so se še predelave debilnega hita **Roberta Palmerja** »*Addicted To Love*«, ko so jo baje posneli v nekem reklamnem studiju velike veleblagovnice v petih minutah in za posnetek plačali 28 \$, ter lastne — pardon, **Sonic Youth** — pesmi »*Making The Nature Scene*«. (Samoironija? Samoparodija?) Ostali prostor na plošči so namenili idejam, ki nikakor niso bile izvedljive pod okriljem matičnih **Sonic Youth**. **Cicccone Youth** so se sprehodili po drugih glasbenih področjih, posvetili pa so se tudi improvizaciji, uporabi elektronike in značilnemu čikonijskemu humorju.

Osemdeseta leta so **Sonic Youth** zaključili s sodelovanjem na **Blast First** kompilaciji z naslovom **Nothing Short Of Total War** skupaj z ostalimi skupinami, ki snemajo za omenjeno založbo (med drugim **Ut**, **Big Black**, **Rapeman**, **Dinosaur Jr.**, **Big Stick**).

Leta 1989 je izšel pri tej založbi tudi EP **Touch Me I'm Sick**, ki so ga izdali skupaj s skupino **Mudhoney**. Stvar je znova sonično inverzna, kajti **Mudhoney** izvajajo skladbo »*Halloween*«, pod katero so podpisani **Sonic Youth**, le-ti pa se seveda recipročno potrudijo z naslovno skladbo, katere avtorji so **Mudhoney**. V devetdesetem letu so **Sonic Youth** naposled prestopili od neodvisnih k odvisnim in se zapisali mega založbi **Warner Bros**, oz. njene mu satelitu **Geoffen Company** in izdali album **Goo**. In kako je z **Goo**? O tem bržkone že veste vse.

22. septembra so **Sonic Youth** že tretji nastopali v Ljubljani — ali se se prikazali v Plečnikovih Križankah?

Na koncu se lahko še enkrat povrnemo v leto 1985 na prej izpuščeni EP Flower:

»Support the power of woman / use the power of man / support the flower of woman / use the word: FUCK.«

MATJAŽ P.

ANDREJA BAHAR

lahko najdemo tudi na izdaji **Sonic Death — Early Sonics Live**, ki je luč sveta ugledala kasneje pri založbi **Thurstona Moorea Ecstatic Peace**, vendar le v obliki dvojne kasete. Ta diskografski proizvod, ki torej ni izšel v običajnem vinilnem LP formatu, so kasneje (leta 1988) izdali pri založbi **Blast First** kot CD. Glede na zelo slabo kvaliteto posnetkov in skrajno atonalnost zvočnega materiala ga lahko priporočamo le resničnim ljubiteljem **Sonic Youth**.

Na tej turneji je bila posneta tudi priredba komada »*I Wanna Be Your Dog*« benda **The Stooges**, ki jo najdemo tudi na njihovem prvem pravem (studijskem) albumu **Confusion Is Sex**. **Confusion Is Sex** je izšla leta 1983 (prav tako kot mini LP **Sonic Youth**) pri **Neutral**. Bobnarja **Richarda Edsona** je takrat zamenjal **Jim Sclavunos**, **Sclavunosa** pa kmalu zatem **Bob Bert**. **Confusion Is Sex** je polna kakofonične-

»*My body is a past time / my mind is a simple joy / I learn my lesson / The hardest way / But you don't know me / and you ain't need me / a complete INHUMAN*«

Thurston Moore pravi: »*Moji teksti so prav tako pomembni kot glasba. Napisani so ločeno od glasbe in lahko živijo tudi brez nje.*«

Nekaj mesecev kasneje je izšel pri berlinski založbi **Zensor** še EP **Kill yr. Idols** s istoimenim komadom — eno od njihovih najmočnejših pesmi.

Leta 1985 je izšel pri **Homestead Records** njihov naslednji LP z naslovom **Bad Moon Rising**. Plošča je glasbeno še močnejša in bolj dovršena kot **Confusion Is Sex** in stvari, ki so mogoče prej še ostale nedodelane ali nedorečene, so se tu približale popolnosti. Od »valečega se« »*Intra*« preko romantične »*I Love Her All The Time*«, pa vse do eksplozivne »*Death*

va založba je odkupila tudi pravice za ponovno izdajo prvega mini albuma in prvega LP-ja, skupina pa je zopet zamenjala bobnarja. **Boba Berta** je zamenjal **Steve Shelley**, ki v zasedbi igra še danes. V novi zasedbi in pri novi založbi sta v letih 1986 in 1987 izšla dva albuma, najprej **Evol** (beri z nasprotne smeri!) in nato še **Sister**. Obe plošči se na prvi pogled morda malo bolj približata rockovski tradiciji, vendar ju kljub vsemu od nje še vedno ločuje precejšnja distanca. Na hitrejših komadih (»*Starpower*«, »*Expressway To yr. Skull*«, »*Catholic Block*«, »*White Cross*«) je ritem sicer v resnici bolj tekoč, kljub temu pa na teh dveh ploščah najdemo tudi nekaj izjemno počasnih in zvočno kompleksnejše strukturiranih komadov (»*Shadow Of No Doubt*«, »*Beauty Lies In The Eye*«, »*Cotton Crown*«). V teh skladbah še posebej pride do izraza izredno stimulativen vokal **Kim Gordon** in neverjetna prefinjenost kitarske igre obeh kitristov, ki se običajno konča v takorekoč čustveni eksploziji hrupa, ali pa se vse skupaj znova izteče nazaj v umiritev. (Nova psihe delija? Ne! Sonic Life!).

Tudi po teh dveh klasičnih **Sonic Youth** ploščah so se fantje in dekleta ustavili na ljubljanskem koncertnem odru Festivalne dvorane in še enkrat navdušili zvesto množico se četico svojih oboževalcev iz ljubljanske kotline in okolice.

Omeniti velja še EP **Starpower** in pa sodelovanje z **Mikeom Wattom**, basistom sedaj že legendarnih **Minutemen**, ki ga najdemo na B strani tega EP-ja v komadu »*Bubblegum*«.

Na plošči **Evol** so začeli **Sonic Youth** v pesmi »*The Crucifixion Of Madonna And*

RAJKO

ZADNJE DEJANJE NOVEGA ROCKA? SLOVENSKA HARMONIKA NE MORE V EVROPO

Organizatorji letošnjega ritualnega shoda v čast nekdanji alternativni v ljubljanski provinci so se želeli zapisati v časih z velikopotezno časovno prelomnico (Novi rock 9000), zgodilo pa se jim je seveda to, kar se redno dogaja letečim objektom, ki frčijo previsoko. Toda najbolj krivično jih je okoli mezinca zavrtela kruta usoda, ki je z eno samo potezo na londonskem Heatrowu (in ne zaradi balkanske šlamarje pri JAT-u, kot so mislili pedantni Slovenčiki) porušila ves trud ekipe Radia Študent. Fantje so se namreč trudili izpeljati festivalno prireditev po evropskih standardih (da se jim slučajno ne bi zgodila puljska katastrofa) in do nastopa **Oyster Banda** jim je to celo uspelo, saj so se nastopajoči na odru menjavali z (za naše razmere) bliskovito naglico, tako da med pavzo na pivo še pomisliti nisi mogel, in kar je najhujše, celo začeli so točno in vsakemu od nastopajočih izmerili pravičen rok trajanja. Točen začetek je bil prava katastrofa za laščane **It's Not For Sale**, ki so (najverjetneje, ker je bilo dano zamuditi tudi meni) bili prisiljeni odropotati svoj tridesetminutni repertoar pred napol praznim auditorijem. S to potezo (zaradi katere bi v normalnih razmerah bili organizatorji deležni pohval) se je ves namen Novega rocka (prireditve pač, ki — saj še pomnite! — skrbi za promocijo inovativnejših rockovskih skupin, ki naj bi se — kako pozabljeno je že to! — lotevale tudi angažiranih tem) razsul v promocijo gostujoče, (tokrat angleško-irske) ne rock, ampak harmonikarske folk rock skupine.

In, jasno, bogovi so to herozijo preprečili že pred časom in slovensko harmoniko (frajtonarce) uglasili povsem

drugače kot na Irskem. Tako je Novi rock 9000 zgrmel v prepad krute slovenskosti in se končal s samo dvema komadoma, ki so jih angleški godci za silo skrpalili tudi s slovensko frajtonarce. (Poanta zgodbe bi torej bila v tem, da je za vstop v Evropo potrebno tudi frajtonarce uglasiti po evropskih standardih).

Kakorkoli že, zelo sporna je bila sploh sama odločitev o gostu Novega rocka (pri čemer se ne strinjam s tem, da bi bili **Oyster Band** bolj primerni za Drugo godbo, ampak mislim, da enostavno taka skupina ni dovolj kvalitetna za prireditev s tem renomejem), še bolj vprašljiv pa je postal sam obstoj te prireditve. Resnici lahko pogledamo v oči in rečemo, da že lep čas v Sloveniji ni novega (alternativnega) rocka in da brstenja scene ni več niti na podeželju. Res je sicer, da bi bilo tudi letos mogoče najti nekaj skupin, ki še igrajo dober rock (recimo **Volk in 7. koziček** iz Ilirske bistrice ali (pogojno) **Pridigarji** iz Ormoža), toda zanimanje za to (za marsikoga zastarelo) glasbo je v naših krajih vse manjše. Politične spremembe se pač najhitreje občutijo ravno v glasbi in prav srhljiva je brezbržnost in apatija, ki se loteva mlajših generacij. Veliki imperij popa je pač uspešno vrnil udarec in dočerajšnji alternativci dandanes vneseno

prisegajo na najrazličnejša gnila jajca, ki jih vesoljni vasi vceplja preko satelitov.

So it goes, anyway!

Kreativna praznina na naših tleh in popolna brezvoljnost, ki domuje v subkulturi (vkolkor je o tej reči pri nas še sploh mogoče govoriti) ne obetata prav nič dobrega — videti je, da se je urbana Slovenija znova potopila v blato jodlarskih vaških veselic (harmonika na Novem rocku je bila samo drzna provokacija, ki pa se je spremenila v svoje nasprotje) ali salonske visoke kulture, trg pa je začel hrustati tudi tiste medije, ki so se še do nedavnega upirali vsakemu populizmu. Ravno okoli Novega rocka se je v osemdesetih letih zgrnilo avtonomno gibanje, ki je v marsičem vplivalo na razplet v lanskem letu, tako da je tisti Novi rock, na katerem so **Laibach** ali **Ljubljanski psi** lahko delovali skrajno subverzivno, postal zgolj zgodovina, zato bi ga bilo letos treba (tako kot se to počne vsako leto s Pustom) dostojno pokopati in ga ohraniti v lepem spominu. Novega rocka ne bo nikoli več (pa ne zato, ker so njegovega očeta, gospoda Vidmarja, upokojili), to pa še ne pomeni, da ga ne potrebujemo.

Nasprotno! Izzivalnost, nekonzformizem, avtonomnost, večbarvnost, nespravljalivost, inovativnost, pogum in mladostna vihravost so za pri-

hodnjo dogajanje v tej deželi bistvenega pomena. Če bomo le za trenutek pristali ne vrednote lepega novega sveta, se bomo lepega jutra prebudili v jodlarsko brezbarvni praznini srednjeevropskega jutra, v katerem se iz dneva v dan dogaja isto: nič.

Sprijazniti se s tem, da pač v tem trenutku novih bendov ni in da alternativa ne gre v promet, je zgolj slepomišljenje, kajti obstoj izzivalnih glasbenih (in siceršnih) subkulturalnih dejavnosti je avtonomna zadeva, pri kateri je (alternativna) medijska pro-

mocija ravno tako pomembna kot delovanje konkretnih izvajalcev. Tarnanje in sprijaznjevanje z obstoječim stanjem nas ne bo pripeljalo nikamor. Konec koncev vsi vemo, da so najpomembnejše reči v rock glasbi zmeraj nastajale na margini. Če je rock v več kot devetdesetih procentih navaden kič (v kar sta padli tudi dve skupini na letošnjem Novem rocku: **Obojeni program** s svojim klišejskim izpetim onaniranjem in **Partibrejkers**, ki so se povsem izgubili v brezbarvno butastem balkanskem jugo rocku), in če so devetdeseta leta

leta kiča, to še ne pomeni, da bo v devetdesetih letih rock cvetel. Tudi retrogradne navedave na rudimentarni punk (kot npr. pri prištinski, sicer simpatici, a sila povprečni skupini **Bila Bila Bila**) ne bodo ostarega kljuseta več pognale v dir. Vse bolj kaže, da je z rockom kot takim konec in da nas čakajo prav v kratkem temeljite zvočne strukturne spremembe — takrat pa se bo ples alternative znova začel. Do takrat pa: zbogom, Novi rock!

RAJKO MURŠIČ

ANDREJA BAHAR

M. D. G.

PRED KONCERTOM V MARIBORU

Eksplzivni hardcore kvartet iz Austina, Texas je opozoril nase z odličnim prvencem **M.D.C. — Millions of Dead Cops** leta 1982. Politična klima Texasa je bila rahlo prevročna za kombinacijo popolnoma spolitiziranih besedil in hitrega hardcora kot zvočne detonacije. **John Wayne was A Nazi** (komad je izšel na prvem singlu skupine, ki so bili **MDC** znani še kot **Stains**) je pomenilo preveč za povprečnega reakcionarnega Američana, **M.D.C.** pa so se dobro znašli v San Franciscu, kamor so odšli naravnost iz Austina. Potem, ko je bila prva naklada plošče popolnoma razprodana, je pri založbi **Alternative Tentacles** (sicer je večina plošč **MDC** izšla pri njihovi lastni založbi **R Radical Records**) izšel remix prvenca. Odmevnost v Evropi je bila izredna.

Leta 1983 izide še EP **Mul-ti-Death Corporation**.

Druga velika plošča **MDC** (zdaj kratica pomeni **Missile Destroyed Civilisation**) z naslovom **Smoke Signals** (**R Radical**, 1986) ponuja bend z bolj razdelano glasbo

in več variacijami — mnogi so bili nad novimi **MDC** razočarani.

Po krizi med izdajo prvega in drugega LP-ja **MDC** delujejo zvezno. Ne-hardcorovska **Millions of Damn Christians** (ali **This Blood's for You**) (1987, R Radical) se začne kot napad na raligijo, Reagana in birokrate). Na njej najdemo podobne, še vedno zelo politizirane teme. Glasba se je tudi spremenila: **MDC** uporablja tudi akustično kitaro, slišimo več melodij in celo še kakšen kitarski solo. Hardcore tudi potrebuje razvoj in če je kdo mislil, da bodo **MDC** ostali v ostrem šusu prvenca, se je zmotil.

Potem ko leta 1988 izšla kompilacija singlov in komadov s kompilacij **More Dead Cops 1981—1987**, **MDC** nadaljujejo z delom. Pred nami je novi LP in pred nami so **MDC** v živo: **na ŠTUKU v torek, 9. oktobra 1990 ob 20.00**. Legende ameriškega hardcora prihajajo k nam v novi glasbeni preobleki, vendar to ne moti — možnosti za dober rock nikoli ne zmanjka.

(dc)

Naročam

- IN - Informacije iz Slovenije** izvodov: _____
 slovenski _____
 angleški _____
 srbohrvaški _____
- Modri IN - Informacije o Sloveniji** izvodov: _____
 slovenski _____
 angleški _____
 nemški _____

- ABC PR - Odnosi z javnostjo na prvi pogled** izvodov: _____

Ime _____

Priimek _____

Ime podjetja _____

Naslov _____

Telefon _____

Telefaks _____

Način plačila

- Račun bom poravnal v 8 dneh z virmanskim nakazilom. Račun bom poravnal s čekom (za Tiskovno središče Ljubljana)
- Eurocard Diners Club
- št. kartice _____ velja do _____

Podpis _____ (naročilnica je brez podpisa neveljavna)

Datum _____

Prosim, pošljite naročilnico na naslov:

Tiskovno središče Ljubljana, Titova 35, 61000 Ljubljana, Jugoslavija. Telefon +38 61 / 318-193 ali 321-869, telex 31255 delo yu (s pripisom ZA TISKOVNO SREDIŠČE), faks +38 61 / 302-339 (s pripisom ZA TISKOVNO SREDIŠČE). Devizni račun LB GB Ljubljana 50100-620-107-63676/2.

Modri IN - Informacije o Sloveniji stane za naročnike iz Jugoslavije 200 din, Avstrija 219 ATS, Avstralija 26 AUD, Belgija 644 BEF, Kanada 24 CAD, Danska 120 DKK, Finska 74 Fnk, Francija 105 FRF, Nemčija 32 DEM, Grčija 3102 GRD, Italija 23 325 ITL, Japonska 2943 JPY, Južna Amerika 21 USD, Luksemburg 32 DEM, Nizozemska 35.30 NLG, Norveška 122 NOK, Portugalska 2765 PTE, Španija 1966 ESP, Švedska 115 SEK, Švica 26 CHF, Velika Britanija 10.50 GBP, ZDA 20.70 USD

IN - Informacije iz Slovenije - cena posameznega izvoda je 10 din. Polletna naročilnica je za Jugoslavijo 360 din, Avstralija 56 AUD, Avstrija 524 ATS, Belgija 1539 BEF, Kanada 59 CAD, Danska 287.50 DKK, Finska 176.20 Fmk, Francija 251.50 FRF, Nemčija 75 DEM, Grčija 7411 GRD, Italija 56 258 ITL, Južna Amerika 53 USD, Luksemburg 75 DEM, Nizozemska 84.30 NLG, Norveška 291 NOK, Portugalska 6603 PTE, Španija 4756 ESP, Švedska 275.40 SEK, Švica 62 CHF, Velika Britanija 25.10 GBP, ZDA 51 USD (v ceno je vračunana letalska pošta)

Študentski časopis **Katedra**
Tyrševa 23
62000 Maribor
Telefon (062) 212.004
Številka žiro računa
51900-678-81846

Ustanovitelj in izdajatelj:
Univerzitetna konferenca
ZSMS Maribor

Predsednica časopisnega sveta:
Dragica Korade

Katedra izhaja ob podpori
Družbenega dogovora o
financiranju mladinske
periodike v Sloveniji.

Uredništvo: Danilo Vežjak
(glavni urednik), Sašo Dravinec
(odgovorni urednik), Jasmina
Vidmar, Rajko Muršič, Darinko
Kores-Jacks, Miro Lenič.

Naslovnica:
Didie Senekar
Tehnična urednica: Snežana
Štabi
Vodja prodaje: Boris
Strmšek

Tisk GZP Mariborski tisk

Cena posameznega izvoda
10 din

Polletna naročilnica znaša
60 din, za pravne osebe
120 din, celoletna naročilnica
240 din, oziroma enak
vsoto v drugi valuti.

Oproščeno temeljnega
prometnega davka po sklepu
št. 421-1/70 z dne 11. 1. 1970.

Uradne ure: razen v soboto
in nedeljo vsak dan med 11. in
13. uro.

MARIBORSKI SAMOPRISPEVEK

ANTON ROUS O TVORBI NA RODILIH

»Dejal sem, da je to vendarle zadeva strokovne odločitve. Če splošni zdravnik pošlje bolnika v bolnišnico s po njegovi sodbi ugotovljeno diagnozo nerakava tvorba na rodilih in specialist v bolnišnici ugotovi, da ima ta pacient vnetje slepiča, sem jih vprašal, za katero operacijo se boste odločili prej. Zdravniki so odgovorili, prav gotovo za slepič. Najprej je treba pozdraviti akutno vnetje slepiča, šele potem pa se lotiti nerakavega obolenja na rodilih. Kaj bi to z drugimi besedami pomenilo? To pomeni, da bi morali zdravniki odločiti, kateri oddelek naj ima prednost in v tem primeru je odločitev zdravnikov že dana — interni.«

Zgolj naključje je, da je tudi vodja mariborskih socialdemokratov, ki se kljub temu, da je prevzel oblast kot del vladajoče koalicije, kar naprej hvali, da »njegova stranka ima program, vlada pa ga nima, prav tako kot Anton Rous, prepustil odločitev o ravnanju s samoprispevkom stroki. Tudi po njegovem mnenju lahko rodila počakajo. Gospod Roman Leljak, hvala lepa za vašo vlado na soncu, pa tudi za óno v senci.

DR. BORUT GORIŠEK O PRITISKIH NA JAVNOST

»Zdravniki ginekološkega oddelka smo naravnost osupnili ter hkrati začutili globoko spoštovanje do nasprotnika ob odlični ideji (le kdo se je je domislil?), ko smo prebrali, da zaradi sanitarno higienskih vzrokov v slabih prostorih omejujejo internisti obiske na enega obiskovalca na vsakega pacienta — pritisk na javnost je strahovit. Razmišljali smo, ali naj zaradi enakih sanitarno higienskih pogojev enako ukrepamo tudi na ginekološkem oddelku, vendar menimo, da bomo raje vztrajali pri intenzivnem vzdrževanju higiene na oddelku ob velikih naporih uslužbencev ginekološkega oddelka.«

INTERNISTI SPOROČAJO JAVNOSTI

»Občane in politično upravne organe mesta Maribor želimo s tem opozoriti, da se bo zaradi zahteve po zmanjšanju posteljnih kapacitet v kratkem zmanjšala možnost za zdravljenje na internem oddelku. Zdravniki internega oddelka želimo s tem pismom seznaniti javnost zaradi njenih nadaljnjih odločitev.«

Internisti so »v odprtem pismu občanom in poslancem skupščine mesta« zavajali javnost, ko so navedli, da so interni oddelek s tretjega mesta postavili na zadnje, četrto, šele po izglasovanem samoprispevku. V vseh propagandnih materialih, ki jih je redno objavljala Večer, je ginekologija na tretjem mestu. Ta vrstni red je potrdil tudi odbor podpisnikov. Pri opisovanju razmer na internem oddelku so mirno tudi zamolčali dejstvo, da je republiški sanitarni inšpektor zagrozil, da bo zaradi sanitarno higienskih pogojev zaprl tudi ginekološki oddelek, kjer ima 106 bolnic na razpolago dvoje stranišč, v eni sobi pa je kar 16 postelj.

BALADA

O VNEMEM SLEPIČU IN NERAKASTIH RODILIH

Ni jih malo, ki te dni dopovedujejo Mariborčanom, da niso imeli pojma, o čem so odločali, ko so se na zadnjem referendumu odločali za plačevanje četrtega samoprispevka za zdravstvo. Med njimi ni malo zlasti tistih, ki so vsega hudega navajenim davkoplačevalcem celo pripravljeno priznati, da so na referendumu sicer vedeli, kaj bodo plačali, če se bodo odločili za plačevanje četrtega samoprispevka, vendar tovrstnemu referendumskemu odločanju v maniri prosvetljenega monarha jemljejo sposobnost kompetentnega razsojanja tako o aktualnih potrebah lokalne skupnosti kot tudi o trošenju prostovoljno zbranega denarja.

Povedano naravnost: mnogo jih je, ki z morbidnimi razpravami o tem, ali se prej umre od vnetja slepiča ali nerakavega obolenja rodil, brijačo norce tako iz ljudi, ki so kljub svojim temnim slutnjam na referendumu glasovali za izboljšanje standarda v bolnišnici, kot tudi iz instituta referenduma, ki očitno ostaja edina državno predvidena oblika izrednega »proračuna« za financiranje obstoječih skupnih potreb civilne družbe. Z naknadnim zamagljivanjem referendumskega programa, zdravniško skrajno problematičnim izsiljevanjem »prioritet« in politično škandalizirajočim referendumskemu odločanju je dobil etos civilne družbe eno najbolj cinčnih klofut. Tega cinizma ne zmanjša dejstvo, da ne gre za kak poseben etos. Prej za praktično ideologijo, ki je našla veliko razlogov za preživetje v razmerah liberalne države, ki je prepustila skrb za vsakdanje življenje ljudi (ceste, šole, vrtnice, vodo, telefone) različnim oblikam samopomoči,

medtem ko je davke za te iste potrebe »racionalno« razporejala sama bog ve kam. Nova politična elita je na tem področju še za spoznanje bolj nesramna od stare: ta bi rada izvajala enake manipulacije s samoprispevkom kot jih je stara z davki.

Ta izvedba se seveda ne giblje na robu legalnega, ampak na robu legitimnega početja. In v teh krajih je to čudoviti rob: karkoli se na njem zgodi, se zgodi na škodo najrazličnejših družbenih skupin, ki niso na oblasti. In za to škodo ni nihče nikomur odgovoren.

Zadnji spori o mestu ginekologije v programu samoprispevka samo še dodatno ilustrirajo situacijo, ki je brezizhodno tu. Gre za situacijo, kjer je skoraj vse stvar polemike in odprto za vsakdanjo revizijo in reinterpretacijo; in taka je bržčas podoba absolutnega trumfa interpretacije nad fakticiteto. Ne da bi se predsednik mariborskega izvršnega sveta Anton Rous izognil dezinterpretaciji nekega družbenega dejstva, je za vsak primer predlagal že referendum o referendumu. Čeprav bi potreboval samo pol ure za pregled referendumskih dokumentov, ki so takšni, kot so. Če nič drugega, je iz njih razvidno vsaj to, da je javna polemika o tem, ali je v programu referenduma zdaj na vrsti adaptacija ginekologije ali internega oddelka, nespretno sfabricirana in kot pravi predstojnik mariborske ginekologije dr. Borut Gorišek opremljena z »etično problematičnimi« zdravniškimi ukrepi na internem oddelku, kjer so zaradi sanitarno higienskih razlogov pacientom dovolili samo en obisk.

Skrajno problematično je tudi Rousovo, Brumново in Leljakovo stališče, da naj o nadaljnjem vrstnem redu referendumskega programa »odloči stroka«. To stališče ni problematično samo zaradi tega, ker vsaka stroka zagovarja svoje stališče: ginekologi izpostavljajo nujnost adaptacije ginekološkega oddelka, internisti, ki jih je vsaj pet krat več, pa internega; oboji imajo zelo prav celo tedaj, ko pri opisih stanja na svojem oddelku pretiravajo. To stališče je problematično predvsem zaradi tega, ker v tem primeru polemika o strokovnosti sploh ni polemika o strokovnosti. Znano je namreč, da ima sklicevanje na strokovnost v tukajšnjem političnem žargonu neko natančno določeno težo: to je način, na katerega se tam, kjer bi se neko razliko moralo eksplicitno reči, po Slavoju Žižku »stvar zamudi«. Razprava o tem, kam bo šel preostali s samoprispevkom zbran denar, sploh ni strokovna razprava. Če bi to bila, potem ne bi nikoli — ne prej in ne zdaj — mogla biti predmet referendumskega odločanja. Stvar strokovne razprave je, kako zdraviti vnetje slepiča in kako se lotiti nerakavega obolenja na rodilih, ki se ga je lotil sam Rous, da bi dokazal, zakaj je treba dati prednost internemu oddelku, čeprav je na vrsti ginekologija. In ta vrstni red so priznali internisti sami s tem, ko so zahtevali spremembo vrstnega reda.

Samo to hočem reči: to, kaj bodo Mariborčani plačevali s svojim samoprispevkom, ni stvar zdravniške strokovne razprave. Če se ljudje na referendumu odločijo, da bodo prispevali denar za gradnjo nove ginekološke klinike v Ma-

riboru, je to lahko »strokovno« sporna in neracionalna odločitev, vendar odločitev, za katero je mnenje stroke irelevantno, ker pač gre za objekt, ki ga ne bo financirala ne država, ne stroka, ampak samoorganizirani davkoplačevalci. Ali ginekologija ali interni oddelek je torej lažno vzpostavljena dilema.

Njena vzpostavitev je bila možna zato, ker je politika zbežala v strokovnost tam, kjer v resnici sploh ne gre za strokovnost. In strokovnjakom, ki so se ujeli v najnovejšo igro mariborskih oblasti, je to zelo jasno.

Pri tem je manj pomembno ravnanje internistov, ki, kot je povedal dr. Gorišek, argumente ginekologov arogantno zavračajo z besedami, da so tako ali tako »zmani-pullirani podaljšek odpisane boljševiske oblasti«. Bolj pomembno je, kaj z institutom referenduma počnejo Rous, Leljak in drugi politični veljaki. Denimo bivši podpredsednik izvršnega sveta in predsednik strokovno tehnične komisije četrtega samoprispevka Anton Brumen skupaj s celotnim odborom za spremljanje izvajanja referendumskega programa. Pri tem ni nepomemben podatek, da se je njegov predsednik Ivan Atelšek na redni seji julija lani potem, ko so mladinski delegati opozorili, da je zaradi političnega voluntarizma program četrtega samoprispevka »padel, še preden so ga začeli izvajati«, nekaj časa ogreval za odstop kompletnega nadzornega organa. Tedaj je dobredno izjavil, da »ta organ nima nobenega smisla« in da naj »za nadzor nad sredstvi občanov skrbi kdo, ki je bolj sposoben. Mi tega ne zmoremo.«

Kljub priznavanju nemoči gospod predsednik ni odstopil, čeprav ni znal odgovoriti na niti eno konkretno zastavljeno vprašanje, kaj vse se v Mariboru počne z denarjem od samoprispevka. Po tem, kaj vse smo o tem podjetju lahko slišali na tej seji, sploh ni čudno, da sedaj denarja za oba oddelka zmanjkuje. Ta, ki je za to odgovoren, molči, medtem ko zdrav-

niki perejo v javnosti svoje umazano perilo.

Nobenega referenduma o referendumu ne potrebujemo v Mariboru. Toliko bolj pa potrebujemo vlado, ki bo že zaradi svoje demokratične maske spoštovala referendumske odločitve ne glede na to, ali jo osebnostno tangirajo vnetja slepiča li nerakasta obolenja na rodilih.

DRAGICA KORADE

O VRSTNEM REDU ODLOČA TISTI, KI DA DENAR

Da sta obnove potrebna tako ginekološki kot interni oddelek v mariborski bolnišnici, ni nikakršnega dvoma. Toda ob sprejemanju četrtega mariborskega samoprispevka se je tista večina ljudi, ki je na referendumu glasovala ZA, izrekla za vrstni red, ki obnovo ginekologije postavlja pred obnovo internega oddelka. Seveda pa tak vrstni red nikakor ni bil po volji bolnišnice oziroma njenega vodstva ter seveda internistov. Sploh, ker je interni oddelek že v minulih letih večkrat potegnil kratko, ko je šlo za nove prostore (med drugim je bila tudi bolnišnična stolpnica namenjena predvsem internemu oddelku, pa so v njem ostali takorekoč brez prostorov).

No, pri prostovoljnem dajanju denarja je pač tako, da tisti, ki ga daje, odloča, za kaj se bo porabil. In če so ljudje na referendumu izglasovali nek vrstni red, so ga vsi dolžni spoštovati. Tudi če se z njim ne strinjajo in ga izpodbijajo, v prepričanju v svoj prav seveda in morda celo v to, da ljudje sploh niso vedeli, za kak vrstni red glasujejo. Toda

papirji kažejo, da je po dokončanju MFT III in porodnišnice na vrsti ginekologija, čeprav vodstvo internega oddelka trdi, da je bil sprejet vrstni red, zapisan v knjižici o IV. samoprispevku, šest mesecev kasneje spremenjen na njihovo škodo. Kakorkoli že, na referendumu sprejet program je treba spoštovati, pa čeprav je njegovo dosledno upoštevanje včasih morda tudi v nasprotju s stroko ali trenutnimi možnostmi (kot pravi dr. Ivan Krajnc, predstojnik internega oddelka, je njim namenjena stavba že prazna, pa je ne morejo začeti obnavljati, ker so na vrsti za ginekologijo. Ti pa še niso na vrsti, ker porodnišnica še ni končana).

Kakorkoli že obračamo, izkaže se vselej eno: obnove sta potrebna oba oddelka, denarja pa je dovolj le za enega. Toda na polomu je že dokončna rešitev referendumskega spora — plačali jo bomo seveda vsi in sicer z višjim participacijskim deležem v prispevni stopnji za zdravstvo in plačevanjem participacije.

ZORA ŠTOK, Delo